

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif İlkay NURCU

BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Elif İlkay NURCU

BAYİLİK SÖZLEŞMESİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Selin SERT SÜTÇÜ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elif İlkay Nurcu'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Süleyman DOST (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Selin SERT SÜTÇÜ (İmza)

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Agah Kürşat KARAUZ (İmza)

Tez Başlığı: Bayilik Sözleşmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 12 /06 /2019

Mezuniyet Tarihi 11/07/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Bayilik Sözleşmesi*” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Elif İlkay NURCU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Elif İlkay NURCU
Öğrenci Numarası	20155225024
Enstitü Ana Bilim Dalı	Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Selin SERT SÜTÇÜ
Tez Başlığı	Bayilik Sözleşmesi
Turnitin Ödev Numarası	1150065995

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 117 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 08/ 07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 13

alıntılar dahil % 20'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM, TANIM, UNSURLAR, BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. Genel Olarak	3
1.1.1. Kavram	3
1.1.2. Sözleşmenin Tarafları	6
1.1.2.1. Üretici ve Sağlayıcı	7
1.1.2.2. Dağıtıcı	7
1.1.2.3. Bayi	8
1.2. Sözleşmenin Unsurları	9
1.2.1. Sözleşmenin Sürekli Olması	9
1.2.2. Çerçeve Sözleşme ve Münferit Satış Sözleşmeleri Olarak İki Ayrı Sözleşme Bulunması	12
1.2.3. Bayinin Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi	15
1.2.4. Pazarlama Satış ve Sürümü Artırma Faaliyeti	18
1.2.5. Özellikleri	19
1.3. Hukuki Niteliği	21
1.3.1. İsimsiz Bir Sözleşme Olması	22
1.3.1.1. Karma Sözleşme Sayan Görüş	24
1.3.1.2. Kendine Özgü (Sui Generis) Sözleşme Sayan Görüş	25
1.4. Uygulanacak Hükümler	26
1.5. Sözleşmenin Şekli	28
1.6. Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması	28
1.6.1. Satış Sözleşmesi	28
1.6.2. Eser Sözleşmesi	30
1.6.3. Komisyon Sözleşmesi	31
1.6.4. Adi Ortaklık	33
1.6.5. Satış İçin Bırakma Sözleşmesi	34
1.6.6. Hizmet Sözleşmesi	35
1.6.7. Vekâlet Sözleşmesi	36
1.6.8. Acentelik Sözleşmesi	38
1.6.9. Franchise Sözleşmesi	42
1.6.10. Münhasır Bayilik Sözleşmesi	43

İKİNCİ BÖLÜM

TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE HAKLARI

2.1. Bayinin Yükümlülükleri ve Hakları	48
2.1.1. Bayinin Yükümlülükleri	48
2.1.1.1. Asgari Satın Alma ve Bedelini Ödeme Yükümlülüğü	48
2.1.1.2. Satış ve Sürümü Artırmak İçin Faaliyette Bulunma Yükümlülüğü	50
2.1.1.3. Müşteri Hizmetlerini Yerine Getirme Yükümlülüğü	53

2.1.1.4. Sağlayıcının Menfaatlerini Koruma Borcu.....	55
2.1.1.4.1. Genel Olarak.....	55
2.1.1.4.2. Bilgi Verme Borcu	56
2.1.1.4.3. Sır Saklama Borcu	57
2.1.1.4.4. Rekabet Yapmama Borcu	59
2.1.1.4.4.1. Genel Olarak.....	59
2.1.1.4.4.2. Rekabet Hukuku Bakımından.....	60
2.1.2. Bayinin Hakları	61
2.1.2.1. Sipariş Tesliminin Sürekli ve Düzenli Şekilde Yapılmasını İsteme Hakkı.....	61
2.1.2.2. Bayinin Desteklenmeyi İsteme Hakkı	62
2.2. Sağlayıcının Yükümlülükleri ve Hakları	62
2.2.1. Sağlayıcının Yükümlülükleri.....	62
2.2.1.1. Sipariş Tesliminin Sürekli ve Düzenli Yapılması Yükümlülüğü	62
2.2.1.2. Bayiyi Destekleme Yükümlülüğü	64
2.2.2. Sağlayıcının Hakları	65
2.2.2.1. Bedeli İsteme Hakkı	65
2.2.2.2. Satışın Artırılmasını İsteme Hakkı	66
2.2.2.3. Menfaatinin Korunmasını İsteme Hakkı	66
2.2.2.4. Müşteri Hizmetlerinin Yerine Getirilmesini İsteme Hakkı	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ VE SONA ERMESİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

3.1. Sona Erme Sebepleri	68
3.1.1. Genel Olarak.....	68
3.1.2. Kendiliğinden Sona Ermesi	70
3.1.2.1. Sözleşme Süresinin Dolması Nedeniyle Sona Erme	70
3.1.2.2. Ölüm, Ehliyet Kaybı, İflas ve Diğer Sebepler.....	72
3.1.3. Fesih ile Sona Erdirme	73
3.1.3.1. Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Olağan Fesih Bildirimi	73
3.1.3.2. Haklı Nedenle (Olağanüstü) Fesih	76
3.2. Sona Ermenin Sonuçları	78
3.2.1. Sona Ermenin Münferit Satış Sözleşmelerine Etkisi.....	78
3.2.2. Stokta Kalan Malların Geri Alınması	79
3.2.3. Belge ve Malzemelerin Geri Verilmesi	81
3.2.4. Sözleşme Sonrası Sır Saklama Yükümlülüğü	82
3.2.5. Sözleşme Sonrası Rekabet Etmeme Yükümlülüğü	83
3.2.6. Denkleştirme Talebi	84
3.2.7. Zararların Giderilmesinde Karşılıklı Talepler	88
3.2.7.1. Haklı Nedenle Fesih Halinde Tazminat İstemi	88
3.2.7.2. Maliyeti Karşılanmayan Yatırımlara İlişkin Tazminat.....	89
3.2.7.3. Ceza Koşulu.....	92
3.2.7.4. Diğer Talepler.....	94
3.2.7.4.1. Ürün Destek Bedelinin İadesine İlişkin Talepler	94
3.2.7.4.2. Teminata İlişkin Talepler.....	94
3.2.7.5. Zamanaşımı ve Yetki.....	95

SONUÇ **96**

KAYNAKÇA..... **99**

ÖZGEÇMİŞ.....106

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz	Bakınız
E	Esas
eBK	Eski Borçlar Kanunu
eMK	Eski Medeni Kanun
E.T.	Erişim Tarihi
C	Cilt
Dn	Dipnot
Ens.	Enstitü
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HD	Hukuk Dairesi
K	Karar
m	Madde
RKHK	Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s	Sayfa
S	Sayı
ss	Sayfaları Arasında
Ş	Şirket
Şb.	Şube
T.	Tarih
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vb.	ve bunun gibi
vd.	ve devamı
vs.	vesaire
Yarg.	Yargıtay

ÖZET

Bayilik sözleşmesi kendine özgü yapısı olan, çerçeve niteliğinde sürekli borç ilişkisi doğuran, çift edim değişimini esas alan bir sözleşmedir. Güven ilişkisi üzerine kurulan bayilik sözleşmesinin Türk Hukuku'nda mevzuatta tanımı yapılmamıştır.

Bayilik sözleşmesi çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki üretici malların tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede satmak üzere bayiye göndermeyi, buna karşılık olarak bayi de üreticinin dağıtım ağına dâhil olarak sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve bu mal ile hizmetlerin sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunmak yükümlülüğünü üstlenir.

Bayilik sözleşmesinde tarafların hakları ve yükümlülük yelpazesi genişir. Öyle ki sözleşme süresince ve sözleşme sonrasında devam eden yükümlülükleri olması güven ilişkisinin önemini bir kez daha vurgular. Sözleşme süresince devam etmesi gereken güven temelli olan bu ilişkide sözleşme ölüm, iflas, kısıtlılık kararı verilmesi, olağan fesih yolu ve olağanüstü fesih yollarıyla sona erebilir.

Anahtar Kelimeler: Bayilik Sözleşmesi, Bayilik, Distribütörlük, Tek Satıcılık Sözleşmesi, Tek Satıcılık.

SUMMARY

DEALERSHIP AGREEMENT

Dealership agreement has the characteristics of a frame work agreement, which is such a perpetual contract, the producer agrees to ship all of his good or a portion of them to a dealership to sell in a district, in return dealer agrees to join the distrubution network of the producer and sell the good sunder his name and on his account and to engage in the activities which willin crease the circulation of these goods. The gap formed by the non-regulation of the dealership agreement in any statue is filled with doctrine and judicial decisions.

In dealership agreement, the obligation range of the parties is broad. In fact, duringtheagreementandaftertheagreementcontinuingobligationsempHASIZES THE IMPORTANCE of trust relationship. In this relationship founded on the trust continuing during the contract, agreement can be terminated by death, bankruptcy, issue of an interdiction, ordinary termination processor extra-ordinary termination process.

Keywords: Dealership Agreement, Dealership, Distributor, Exclusive Distributorship Agreement, Exclusive Distributorship.

GİRİŞ

Sanayileşmenin gelişmesi ve teknolojinin ilerlemesi ile ürün çeşitliliği çoğalmıştır. İhtiyaçlar doğrultusunda dünyanın dört bir yanına ulaşım sağlamak kolaylaşmış, bu gelişmelerin neticesinde işletmelerin büyümesi hız kazanmıştır.

Haberleşme alanındaki gelişmeler ve ulaşımın da kolaylaşmasıyla üretilen mallar ve sunulan hizmetlere de talep artmıştır. İşletmelerin ürettiği malların çeşitlenmesi ve bu gelişmelere dayalı artan taleplere bağlı olarak işletmelerin, ürettikleri malların pazarlanması ve sundukları hizmetin büyük kitlelere ulaşması için çaba sarf etmeleri gerekmiştir.

İşletmelerin büyümesinin doğal sonucu olarak tanınırlığı artan bu işletmelerin yalnızca kendi bölgesinde mal üretip satmak yerine, buldukları yerden çıkıp ürünlerinin talep edildiği başka il, ilçe, bölge ve ülke pazarlarına girmesi, bir zorunluluk haline gelmiştir. Dolayısıyla sağlayıcılar, bu pazarlarda ürettikleri malların satışını yapmasını sağlamak ve yeni edinilen müşteri çevresini elde tutmak için satışların sürekli olmasını, ticari işletmenin ürünlerinin tanınmasını ve yayılmasını sağlamalıdır.

Dünya çapında ticaretin ve insan haklarının gelişmesiyle “*tüketici hakkı*” kavramında da önemli gelişmeler olmuştur. Sağlayıcı firmanın artık ürettiği malın ulaştığı kitledeki geri dönüşüne bağlı olarak yalnızca pazarlanmasıyla sorumlulukları bitmediği gibi, ifanın yapılmasından sonraki aşamalarından da sorumlu olduğu açıktır. Sağlayıcının yapılacak bu işlemlerle ilgilenmesi gereken bir işletmeye de ihtiyaç vardır.

Sağlayıcı tarafından belirlenen farklı bölgelerde ürünlerin tanınmasını sağlamak, satış yapmak veya hizmet verebilmek için işletmelerin kendi bünyesinde çalışanları olmalı ve işletmeler ulaşmak istedikleri bölgede bu kişileri çalıştırmalıdır. Geniş alanlara ulaşmak isteyen işletmeler için iki seçenek oluşmaktadır: Ya yeni yatırımlar yapmalı ya da ulaşmak istediği bölgelerde sağlayıcının ticari işletmesi için yatırımlarını yapabilecek bir üçüncü kişi belirlemelidir.

Sağlayıcının ulaşmak istediği yerlerde yeni baştan pazarlama, tanıtım, satış işlerini içeren yeni bir sistem yaratması hem maddi külfeti ağır hem de yönetimi zor bir sistemdir. Yönetimi ve sürdürülebilirliği zor olan sistemin yerine ve ihtiyaçların neticesinde “*yetkili satıcılık*” diğer adıyla “*bayilik*” ortaya çıkmıştır. Böylelikle sağlayıcı işletme, tanındığı ve bunun yanında yeni ulaşmak istediği yerlerde, bölgesel olarak hem mallarının satışını yapan ve satışın devamlı olmasını sağlayan, markasının gelişimine katkıda bulunan hem de tüketicinin garanti, bakım, onarım, değişim gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecek, tüketici gözünde güveneceği bir muhatap profili yaratmış olacaktır.

Bayilik işletmeciliği, sağlayıcının sayılan ihtiyaçlarını gideren bir yoldur. Üçüncü kişi olan bir yatırımcıya bayilik yetkisi veren sağlayıcı, satış yapacakları bölgelerde verdikleri bu satış yetkisini onların işletmesine bıraktıklarında maddi olarak bir yük altına girmediği gibi yönetim açısından da daha işlevsel bir sistem kurmuş olacaktır. Şöyle ki bayi; bulunduğu bölgede tanınmış olan sağlayıcı, işletmenin yeni bir maddi külfet altına girmemesini taahhüt ederken akdedilen sözleşme gereğince belirlenen süre boyunca işletmenin malını kendi adına satın alarak ve yine kendi hesabına kar koyup satarak diğer sözleşme şartlarını da yerine getirecektir.

Kazan-kazan ilkesi içeren bu sistem aslında dağıtım sözleşmesi kategorisindedir¹. Sağlayıcı kendi ürünlerini satması için yatırım yapacak yetkili satıcıya belirlenen bölgede faaliyet göstermesini satış ve sürümünü artırmasını beklerken, bayi de sağlayıcı firmayla yaptığı sözleşmeye istinaden gereken yatırımları yaparak sözleşme şartlarını yerine getirmeyi ve sağlayıcının mallarını kendi adına ve hesabına alıp satmayı taahhüt eder. Münhasır dağıtım yetkisi verilmediği için dağıtıcılar, kendilerine sözleşmeyle verilen sorumlulukları yerine getirmediğinde sağlayıcı, bölgede başka bir bayilik için değişik firmalarla anlaşabileceği gibi kendisi de ilk elden satış gerçekleştirebilecektir².

Bayiliğin işletmeye faydası oldukça fazladır. Öncelikle sağlayıcı işletmenin yalnız kendi alanına odaklanmasını sağlar ve işletmenin yeni yatırım yapmadan ürünlerinin yeni pazarlara girmesine aracılık eden bayi; yeni oluşan pazarlarda modern dünyanın gereksinimleri olan müşteri çevresine hizmet götürülmesini, tanıtım mekanizmalarının en işlevsel şekilde kullanılarak yeni pazarlarda tanınmasını ve ürünün sürümünü artırıp iki işletmenin de daimi kazanç elde etmesini gerçekleştirir.

Sonuç olarak bayilik sözleşmesi, sağlayıcının yeni bölgelerde faaliyet gösterme ihtiyacı doğrultusuyla ortaya çıkmış bir sözleşmedir.

¹ Karauz, Agah Kürşat, **Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi**, Ankara, 2015, s. 53.

² **Karauz**, s. 53.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM, TANIM, UNSURLAR, BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. Genel Olarak

Türk hukukunda bayilik sözleşmesi, herhangi mevzuatta düzenlenmemiştir. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun m. 26 hükmünde sözleşmeyi yapan tarafların, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebileceği hükmü ile ticari hayatın ihtiyacını gidermek amacıyla TBK m.1 hükmünde düzenlenen sözleşme serbestisi ilkesine dayanılarak bayilik sözleşmesi yapılmaktadır. Sözleşme serbestisi ilkesi, irade serbestisinin önemli bir sonucudur³. Yine bu sözleşmeler TBK'nın m. 27 hükmünde belirtilen sınırlar çerçevesinde kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmamalı veya sözleşmenin konusu imkânsız olmamalıdır.

1.1.1. Kavram

Bayilik sözleşmesinin anlaşılabilmesi bakımından öncelikle bayinin tanımlanması gerekmektedir. Bayi aslen bir işletmenin dağıtım ağının bir parçasıdır. Dağıtım; bir mal veya hizmetin üretildikten sonra tüketici satın alıncaya kadarki süreçte oluşan tüm faaliyetler, ilişkiler ve yöntemler olarak belirtilmiştir⁴. Bayi dağıtım kanallarından yalnızca birisidir. Dağıtım kanalları işletme içinden ya da dışından ürünlerin veya hizmetlerin pazarlanması amacıyla kurulan birimler olup, bayi işletmesi dışarıdan kurulan birime örnektir⁵.

Bayi, bir sağlayıcı ile aralarında akdedilecek sürekli bir sözleşmeye istinaden bu sağlayıcının mallarını kendi adına ve hesabına satan hukuken bağımsız bir tacirdir⁶. Bayinin tanımı, bu şekilde yapılmış olsa dahi bayilik sözleşmesi ve kapsadığı taraf yükümlülükleri ile esasen daha geniş kapsamlıdır.

³ Erdoğan, İhsan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2013, s. 11; İnan, Ali Naim/Yücel, Özge, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 76; Kocayusufpaşaoğlu, Necip/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm 1. Cilt**, 6. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 134; Nart, Serdar, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 3; Yıldırım, Abdülkerim, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 6; Zevkliler, Aydın/Ertaş, Şeref/Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat/Cumalıoğlu, Emre, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri Ana İlkeler**, 2. Baskı, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir 2013, s. 22.

⁴ Şenol, Ayşe Nilay; **Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları**; Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s. 3.

⁵ Karauz, s. 51; Tek, Ömer Baybars/Özgül, Engin, **Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım**, IV. Baskı, İzmir, 2013, s. 437.

⁶ Karauz, s. 61.

Bayilik sözleşmesi isimsiz⁷ bir sözleşme olsa da 14.01.2015 tarih ve 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un tanımlar başlıklı m. 3c hükmünde "bayi işletme" tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre bayi; "bir sözleşmeye dayalı olarak bir işletmenin mal ve hizmetlerinin satışı ile satış sonrası hizmetlerine aracılık eden ve kendi adına bağımsız çalışan işletme" dir. Fakat yapılan tanımdan bayilik sözleşmelerinin diğer sözleşmelerden ayırt edici unsurları belirlenememektedir⁸.

Kanunda düzenlenmemiş olan bayilik sözleşmesinin ticari hayatta geniş bir alanda kullanılıyor olması da farklı şekilde nitelenmesine yol açmıştır⁹. Uygulamada "distribütörlük (dağıtım), acentelik, komisyonculuk, bayilik, tek satıcılık, yetkili satıcılık" gibi isimler altında düzenlenmiş sözleşmeler incelendiğinde aslında yapılmak istenen sözleşmenin bayilik sözleşmesi olduğu, yaygın bir şekilde görülmektedir. Yargıtay kararlarında bu kavramlar sıkça birbirleri yerine kullanılmakta olsa da¹⁰ çalışmamızda bu kavramlar arasındaki benzerlikler ve farklı yönler incelenecektir.

Bayilik sözleşmesi Türk Hukuku'nda yasal olarak tanımlanmadığı için, bu boşluk doktrin ve Yargıtay içtihatları ile giderilmeye çalışılmıştır.

Sözleşme, karşılıklı birbirine uygun irade beyanlarının açıklanması ile kurulan hukuki işlemdir¹¹.

Bir Yargıtay kararına göre münhasır bayilik sözleşmesi;

"sağlayıcı ile münhasır bayi arasındaki ilişkileri düzenleyen, sağlayıcının mallarını belirli bir bölgede tekel şeklinde satmak üzere bayiye göndermeyi üstlendiği, bayının de

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kuntalp, Erden, **Karışık Muhtevalı Akit**, 2. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 6; Nomer, Haluk Nami/ Engin, Baki İlkay, **Türk Borçlar Kanunu Şerhi Özel Borç İlişkileri Cilt 1 Satış Sözleşmesi**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, s. 28.

⁸ Karauz, s. 60.

⁹ Demir Gökyayla, Cemile, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 3; İşgüzar, Hasan, **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Ankara, 1989, s. 4.

¹⁰ Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2004/7518 Karar No: 2005/378 Karar Tarihi: 28.01.2005 ".....Uyuşmazlık tek satıcılık (bayilik) sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Su satışı yönünden bayilik sözleşmesi yapılamayacağına ait yerel mahkeme gerekçesi doğru değildir. Davalı, davacının aynı bölgede başkalarına da bayilik verdiğini, damacanelerin eski ve kirli olması sebebiyle sair firmalarla rekabet gücünü yaşadığını bu yüzden farklı markalarda su satmak zorunda kaldığını savunmuştur. Davacı ise sözleşmenin 5/d maddesine aykırılık nedeniyle tazminat talebinde bulunmuştur...." E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr ;Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No: 2011/2536 Karar No: 2012/9519Karar Tarihi: 31.05.2012".....Mahkemece, Eskişehir'de faaliyet gösteren B... Toplu Tük. A.Ş.'nin K... Derneği'nden toptan aldığı maden sularını, davalının satın alarak Eskişehir'de pazarlaması ve satmasının haksız rekabet oluşturacağı gerekçesiyle haksız rekabetin önlenmesine ve maddi tazminata karar verilmiş ise de, davacı ile K... Derneği arasındaki bayilik sözleşmesi incelendiğinde davacıya münhasırlık tanınmadığı.....münhasırlık içermeyen tek satıcılık hakkını kazanması üçüncü kişilerin başka yerlerden temin ettiği malların satışına engel olmaz. Mahkemece yukarıda bahsedilen hususlar nazara alınmadan yazılı gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...." E.T. 05.07.2019. „Bir başka karar için; Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No:2004/10842Karar No: 2005/6420Karar Tarihi: 09.06.2005. www.sinerjimevzuat.com.tr (E.T. 09.06.2019).

¹¹ Nomer, Haluk Nami, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 13. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2013, s. 23; Reisoğlu, Safa, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2014, s. 62; Ergün, Ömer/Çaldağ, Coşkun, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Notları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 93.

kendisine gönderilen malların sürümünü artırmak için kendi adına ve hesabına faaliyette bulunduğu, taraflar arasında sürekli borç ilişkisi doğuran isimsiz bir sözleşme¹²” olarak tanımlanmıştır.

Türk hukuk doktrininde sağlayıcı ile münhasır bayi arasında akdedilen sözleşme tanımı “Münhasır bayilik (tek satıcılık) sözleşmesi, sağlayıcı ile bayi arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde sürekli öyle bir sözleşmedir ki, bununla üretici veya sağlayıcı malların tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede münhasır hak sahibi olarak satmak üzere münhasır bayiye göndermeyi, buna karşılık olarak da münhasır bayi de, sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve sürümü arttıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlenir¹³” şeklindedir.

Doktrinde kabul edilmiş münhasır bayilik için geçerli kurallar bayilik sözleşmesinde de geçerli olacaktır. Bir dağıtım sözleşmesinin bayilik sözleşmesi olarak nitelendirilebilmesi için belirli bir münhasır satış hakkı tanınması zorunlu değildir¹⁴. Eğer bir bayilik sözleşmesine münhasırlık şartı veriliyorsa artık bu sözleşme münhasır bayilik sözleşmesi veya tek satıcılık sözleşmesi olarak nitelendirilecektir¹⁵.

Tüm bu bilgilendirmeler ışığında bayiliğin tanımını şu şekilde yapmıştır;

“Bayilik sözleşmesi çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki üretici, malların tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede satmak üzere bayiye göndermeyi, buna karşılık olarak bayi de üreticinin dağıtım ağına dâhil olarak sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve bu mal ile hizmetlerin sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunmak yükümlülüğünü üstlenir¹⁶”.

¹² Yarg. 19. HD, E. 2016/5707, K. 2016/12723, T. 28.9.2016, (E.T. 12.04.2019); Yargıtay 11. H.D, E. 2016/6765, K. 2018/ 1883, 12.03.2018 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi: 06.04.2019
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

¹³ İlgüzar, s. 14; Demir Gökyayla, s. 33; Tandoğan, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Özel Borç İlişkileri**, Cilt I/1 Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama, 6. Bası, İstanbul, 2008, s. 27; Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak, **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler**, Beta Yayınları, 2014, s. 35; Gümüş, M. Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Cilt I, İstanbul, 2013, s. 9; Şenol, s. 8; Teoman, Ömer, **Yaşayan Mütalaalar Cilt I**, Kitap 11, Vedat Kitapçılık, 2004, s. 62; Altınok Ormancı, Pınar, “Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 58. S.3, ss. 452-480, s. 468; İnan, Nurkut, , “Bayilik Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Batider, Cilt XVII Aralık 1993, S.2,s. 57; Erdem, Ercüment, “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi”, **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan**, Cilt I, ss. 91-120, s. 93; Yeşiltepe, Salih Önder, **Tek satıcılık Sözleşmesinde Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, HAD, C. 14, S. 3, ss. 147-169, s. 149.

¹⁴ Şenol, s. 14;Demir Gökyayla, s. 33; Gümüş, s. 17.

¹⁵ Şenol, s. 8; Şenol, s. 14.

¹⁶ Şenol, s. 10.

Bayilik sözleşmesi, karşılıklı ve rızaya bağlı, sürekli borç doğuran ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmedir¹⁷. Bayi ile sağlayıcı arasında bir kereye mahsus imzalanan çerçeve sözleşme ile bayinin kendisine tekel hakkı verilmemiş olmasına rağmen belirlenen bölgede, sürekli olarak yapılacak münhasır satış sözleşmelerinin de temeli atılmış olur. Sağlayıcı, kendisi ayrı bir pazarlama ağı kurup yönetme ihtiyacını bayiye satış yetkisi verilmesiyle karşılamaktadır¹⁸.

Kanunda tanımlanmamış, isimsiz, kendisine özgü bir sözleşme olan bayilik sözleşmesi, kurulması ve geçerliliği açısından herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır¹⁹. Sözleşme ilişkisi taraflarca sözlü olarak kurulabilecek olsa da, sözleşmenin yazılı olarak akdedilmesi taraflara ispat açısından kolaylık sağlayacaktır²⁰.

1.1.2. Sözleşmenin Tarafları

Bir üreticinin ürettiği malların kaliteli olmasına ek olarak tüketiciye ulaşmasındaki etkinlik de aynı derecede önemlidir²¹. Bayilik sözleşmesi tüketicilere mal ve hizmetlerin seri ve sürekli bir biçimde ulaştırılma ihtiyacı sonucunda ortaya çıkmış bir dağıtım sözleşmesidir. Üretim sonrasında malların, tüketiciye ulaşım sürecinde gerçekleşen faaliyetler ve yöntemlerin tamamını ifade etmek için “*dağıtım*” kelimesi kullanılırken, dağıtım sözleşmeleri de bu faaliyetleri gerçekleştirip pazarlama ağını dikey bir şekilde oluşturan toptancı, perakendeci ve üretici arasında imzalanır²².

Taraflardan üretici bir münhasır bayi atayarak ona alt bayilikler kurma yetkisi verebileceği gibi üreticinin atadığı sağlayıcı ile yalnızca o sağlayıcıya alt bayilikler kurma yetkisi de tanıyabilir²³.

Sözleşme yapılabilmesi bakımından, tarafların fiil ehliyetleri yönünden bir inceleme yapılması gerekirse;

Tam ehliyetliler, sözleşme tarafı olarak hem üretici ve sağlayıcı hem de bayi olabilecektir.

Tam ehliyetsizler, sözleşme tarafı olarak, ayırt etme gücü bulunmaması sebebiyle kendilerini borç altına sokan bu sözleşmeyi üretici ve sağlayıcı veya sözleşmenin karşı tarafı olarak bayi olamazlar.

¹⁷ Eren, Fikret, “İsimsiz Bazı Sözleşme Türleri”, **Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (1), 2015, ss. 67-129, s. 118.

¹⁸ **Yavuz**, s. 36.

¹⁹ **Teoman**, s. 63; **Yavuz**, s. 38.

²⁰ **Teoman**, s. 63; **Yavuz**, s. 38.

²¹ **Şenol**, s. 3.

²² **Şenol**, s. 3; **Demir Gökyayla**, s. 6.

²³ **Teoman**, s.65.

Sınırlı ehliyetliler bakımından ise, kanun koyucu tarafından herhangi bir sınırlama getirilmemiş olması sebebiyle, sözleşme tarafı olarak hem üretici ve sağlayıcı hem de bayi olabilecektir.

Sınırlı ehliyetsizler için ise kanun koyucu sınırlı ehliyetsizlerin hiç yapamayacakları işlemleri sayarken haksız rekabette bulunmama borcunu belirttiği için, ayrıca sözleşmenin geçerli olabilmesi bakımından yasal temsilcinin rızası olsa dahi geçerli olamayacağından bu sözleşmede üretici ve sağlayıcı ya da bayi olarak taraf sıfatına sahip olamayacaklardır.

1.1.2.1. Üretici ve Sağlayıcı

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu m. 3/n hükmünde üretici; *“kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere tüketiciye sunulmuş olan mal ya da bu hammaddelerini yahut ara mallarını üretenler ile mal üzerine markasını, unvanını veya herhangi bir ayırt edici işaretini koyarak kendisini üretici olarak gösteren gerçek veya tüzel kişi”* olarak tanımlanmıştır. Üretici ile kurulan bayilik sözleşmesinde de bizzat üretici firma ürünlerinin dağıtıcılığını üstlenecek bayiyle güven ilişkisine dayalı olarak bayilik ilişkisini kurar.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu m. 3/1 hükmünde sağlayıcı; *“kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişi”* olarak tanımlanmıştır.

Bayilik sözleşmesi üretici ve bayi arasında imzalanabileceği gibi sağlayıcı ve bayi arasında da imzalanabilir²⁴. Sağlayıcı kelimesi daha geniş manada kullanılabileceği için üretici kelimesi yerine de sağlayıcı kelimesi tezimizde kullanılacaktır.

1.1.2.2. Dağıtıcı

Dağıtım sözleşmelerinin tarafları uygulamada sağlayıcı ve dağıtıcı olarak belirtilmektedir²⁵. Dağıtıcı; kendisine ait olmayan başka bir işletmeye ait malların kendi nam ve hesabına sürekli olarak satışını ve sürümünü artırmayı teşvik etmeyi üstlenen kişi olarak tanımlanırken, sağlayıcı; üretici, ithalatçı, toptancı olabileceği gibi dağıtıcı taraf da toptancı olabilir²⁶.

Dağıtım ağının farklı kademelerindeki satıcılar, üretici olmamalarına rağmen bayilik sözleşmesinin tarafı olabilir²⁷. Yani sağlayıcı; üretici ile imzalanan bayilik sözleşmesinin tarafı olabileceği gibi yine sağlayıcı sıfatı üreticinin kendisinde de olabilir.

²⁴ Şenol, s. 3.

²⁵ Şenol, s. 4; Demir Gökyayla, s. 6.

²⁶ Şenol, s. 4; Demir Gökyayla, s. 6.

²⁷ Demir Gökyayla, s. 7; Şenol, s. 6.

Acente, komisyoncu, ticari tellal, franchising sistemi, bayilik ve münhasır bayilik (tek satıcılık) sözleşmeleri bu dağıtım ilişkileri içinde yer alsa da sağlayıcı ile her birinin arasındaki ilişki, ilişkinin özelliklerine göre farklı hukuki düzenlemelere tabidir²⁸.

Bayilik sözleşmesi, dağıtım ağının farklı seviyelerindeki işletmelerin ürünlerin yeniden satımı amacıyla aralarındaki ilişkiyi yapılandıran sözleşmedir.

1.1.2.3. Bayi

Osmanlıca satım anlamına gelen “bey” kelimesi satma, malı mala değişmek anlamına gelmekteyken yine bey kelimesinden türeyerek gelen bayi kelimesinin anlamı da satan satıcı manasındadır²⁹. Hukuki dilde ise bayi, malvarlığına dâhil olabilen ve başkalarına devredilebilen bir hakkı veya malı satan kimse olarak tanımlanmıştır³⁰.

Türk ticaret hayatında, doktrinde³¹ ve Yargıtay kararlarında³² söz konusu bayi, distribütör, tek satıcı aynı anlamlarda kullanılsa da bayi ve tek satıcının, sağlayıcı ile kurdukları bağ arasında ciddi farklılıklar vardır.

Bayilik İngilizcede “dealership”, “bayi” kelimesi de “dealer” olarak ifade edilmektedir. Bu kelimenin Türkçedeki karşılığı ise dağıtıcıdır. Distribütör kelimesi ise İngilizcedeki “distributor” kelimesinden gelmektedir. Bu kelimenin Türkçe karşılığı “dağıtıcı, paylaştırıcı”dır. “Bayi” ve “distribütör” kelimesinin aynı manada kullanılmasının temeldeki nedeni de bu gözükmektedir.

Türk Dil Kurumu ise, bayiliğin tanımını; “Belirli maddeleri satma izni olan kimse, dükkân veya kuruluş³³”, “Bazı malları satma izni olan kişi ya da kuruluş³⁴”, “Bir firma tarafından üretilen yemi satan veya dağıtan ruhsat sahibi özel veya tüzel kişi³⁵”, “satıcı³⁶” çeşitli sözlüklerde bu şekilde vermiştir.

²⁸ Şenol, s. 5; Demir Gökyayla, s. 6.

²⁹ Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*, haz. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, 2015.

³⁰ **Türk Hukuk Lügati**, Türk Hukuk Kurumu, Ankara 1991, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi.

³¹ Genç, Yasemin, “Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri”, **Perşembe Konferansları**, Şubat-Mart 2001, ss. 147-180, s. 151.

³² Yarg. 19. HD 2001/4568 E. 2002/1473 K. (E.T.06.04.2019), Yarg. 11. HD 2016/6765 E. 2018/1883 K. (E.T.06.04.2019).

³³ Genel Türkçe Sözlük,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53485236d94.89125377

³⁴ İktisat Terimleri Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53485236d94.89125377

³⁵ Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53485236d94.89125377

³⁶ Medeni Hukuk Terimleri Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd53485236d94.89125377

Yukarıda anlatılanlar ışığında görüleceği üzere bayi; üretici veya sağlayıcı ile tüketici arasında bir mal ve hizmetin sunulması sırasında faaliyet gösteren dikey dağıtım ağı içerisinde bulunan bir dağıtıcıdır. Bayi gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir³⁷.

Münhasır bayilik sözleşmesinde sağlayıcı ile bayi arasında belirli bir bölgede veya belirli bir müşteri grubuna tek satış yetkisi tanınarak münhasır satış hakkı verilmişken³⁸, bayilik sözleşmesinde münhasır bir yetki verilmesi zorunlu değildir³⁹.

1.2. Sözleşmenin Unsurları

Bayilik sözleşmesinin kurulabilmesi için bazı unsurların bulunması gerekmektedir. Bu unsurlar çalışmamızda; “*sözleşmenin sürekli olması, çerçeve niteliğinde sözleşme ve münferit satış sözleşmesi olarak iki ayrı sözleşme yapılması, bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi, bayinin pazarlama, satış ve sürümü artırma faaliyeti*” başlıkları altında incelenecektir.

1.2.1. Sözleşmenin Sürekli Olması

Sürekli sözleşme ilişkisi, ani olarak değil sürekli veya dönemli olarak ifa edildiği ve bu sürekli ve dönemli olmak suretiyle ifa edilen edimlerin birbirinden bağımsız oldukları ve bu şekilde kabul edilecek sözleşmeler olarak tanımlanabilir⁴⁰. Ani edimli borç ilişkilerinde edimin ifası ile borcun sona ermesi aynı anda gerçekleşmekteyken, sürekli borç ilişkisinde edim borcu yerine getirilmekle borç ilişkisindeki amaç her an gerçekleşmektedir; diğer bir anlamda sürekli borç ilişkileri, tüketilemeyen borç ilişkileri olarak nitelendirilir⁴¹. Belirli süreli veya belirsiz süreli sözleşmenin yapılması bayilik ilişkisinin niteliğini değiştirmez.⁴²

Hizmeti veya imal ettiği ürününün bilinirliği geniş bir kitleye yayılmış olan mal üreticileri diğer bir anlamda piyasada tanınmış bir malı olan üretici veya sağlayıcı, mallarının düzenli şekilde pazarlanabilmesini ve sürümün artarak devamlılığının sağlanmasını ister. Ürününün tanınırlığı ve markasının güvenilirliği adına malının veya hizmetinin istikrarlı bir şekilde pazarda kalabilmesini garanti altına almak isteyen sağlayıcı, ürettikleri malı pazarlayacak olan bayi ile stabil ve devamlı nitelikte bir ilişki kurmayı amaçlar. Yani sağlayıcı olasılıklardan arınmış bir iş ilişkisi isteğiyle, bayi ile arasında sürekli bir sözleşme ilişkisi kuracaktır⁴³.

³⁷ Şenol, s. 11.

³⁸ Şenol, s. 14.

³⁹ Şenol, s. 8.

⁴⁰ Serozan, Rona, *Sözleşmeden Dönme*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2007, s. 164; Özer, Seliçi, *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi*, İstanbul, 1977, s. 4.

⁴¹ Seliçi, s. 8.

⁴² İnan, s. 58.

⁴³ İşgüzar, s. 14; Tandoğan, s. 5; Eren, s. 957.

Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde borçlu taraf, belirli veya belirsiz bir zaman dilimi boyunca borçlandığı edimi ifa veya katlanma yükümlülüğü altına girer⁴⁴. Belirli veya belirsiz bir zaman dilimine yayılmış sözleşmenin asli edimlerinden en az biri sürekli ise sürekli sözleşme ilişkisinden bahsedilir⁴⁵.

Bayilik sözleşmesi sürekli borç doğuran dağıtım sözleşmelerinden biridir⁴⁶. Sözleşme ilişkilerinde bir tarafın dahi asli edim borçlarından biri sürekli olarak nitelendiriliyorsa borç ilişkisi sürekli nitelikte sayılmaktadır⁴⁷.

Bayilik sözleşmesinin sürekli olmasıyla ifade edilmek istenen sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olmasıdır. Sözleşmeler kısa ya da uzun süreli fakat her daim belli bir zaman için yapılır. Belirsiz süreli olarak başlanmış sözleşme ilişkisinin de sonsuza kadar devam edeceğini düşünmek, sözleşme taraflarının kişilik hak ve özgürlüklerine aykırılık oluşturabilir⁴⁸. Sürekli borç ilişkisi doğuran bayilik sözleşmesinde tarafların amacı, güven temelli ilişki içinde uzun süreli sözleşme yapmak olsa da sürekli olmasından sözleşmenin sonsuza kadar devam edeceği anlamı çıkmamalıdır.

Borç konusu olan edimler ani edim ve sürekli edim olarak ikiye ayrılır. Ani edim, işin yapılma zamanına bakılmaksızın tek bir davranışla borçlanılan edimin bir defada yerine getirilmesi halleri iken, sürekli edim ise borçluya yüklenen edim olup belirlenen bir zaman içinde sürekli bir eylemle yerine getirilebilmesi halleri olarak tanımlanmıştır⁴⁹. Taraflar arasında kurulan sözleşmenin amacı, edimin tamamının bir anda ifa edilmesi değil, bir zaman dilimi boyunca ihtiyaçların sürekli olarak karşılanması durumunda sürekli borç ilişkisinin de var olduğudur.⁵⁰

Sürekli olarak yerine getirilen edimler geçici ve birbirinden bağımsız olmakta, yerine getirildikçe halka halka kopma olmamakla beraber kısmi ifa niteliği de taşımamaktadır⁵¹. Sürekli borç ilişkisi barındıran bayilik sözleşmesinde çerçeve sözleşme yapılırken sürekli olarak ifa edilecek edimler belirlenir. Sürekli borç ilişkilerinde zaman unsurundan alacaklının menfaatinin gerçekleşmesinin bir süreye yayıldığı anlaşılmalıdır⁵².

⁴⁴ Seliçi, s.4 vd. Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 2010, s. 10.

⁴⁵ Serozan, s.162.

⁴⁶ İşgüzar, s. 67; Tandoğan, s. 32; Tandoğan, s. 5; İnan, s. 58; Genç, s. 152; Erdem, s. 95; Eren, s. 957.

⁴⁷ Seliçi, s.15.

⁴⁸ Oktay, Saibe, “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği ve Sona Erme Düzeni”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1997, C:LV, S. 3, ss. 209-234, s. 209.

⁴⁹ Doğan, Gülmelahat, “Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2014, ss. 387-413, s. 391; Eren, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Bası, 2017, (Eren, Genel), s. 107; Kayar, İsmail, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri**, 7. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 9.

⁵⁰ Oğuzman/Öz, s. 12.

⁵¹ Serozan, s. 162.

⁵² Oktay, s. 210; Seliçi, s. 5.

Bayilik sözleşmesinin bir gereği olarak bayi, yapımıcının mallarını belirli ya da belirsiz bir süre için fakat mutlaka sürekli olarak satın alıp pazarlamakla yükümlü olacaktır⁵³. Bayilik sözleşmesinin özelliği göz önüne alınacak olursa, bayilik hakkı belirli bir bölge için tanınmışsa yahut bölge olarak belirlenmese dahi bayiliği icra edeceği yerde, bayi tarafından sözleşme konusu malların pazarlanması ve sürümünün arttırılması faaliyetleri yalnızca sağlayıcı ile bayi arasında sürekli bir sözleşme ilişkisinin varlığı halinde sürdürülebilir⁵⁴.

Bayilik sözleşmesinde her iki taraf için sürekli edim söz konusudur. Bu da sürekli borç ilişkisi meydana getirmektedir⁵⁵. Tarafların kararlaştırdığı sözleşme süresi boyunca bayi ile sağlayıcı birbirlerine borçlandıkları edimi belirli aralıklarla da olsa sürekli bir şekilde yerine getirirler⁵⁶. Bu edimler yalnızca yapma ve verme şeklinde değil yapmama şeklinde de kararlaştırılabilmektedir. Örneğin bayi, bayiliğini yaptığı firmanın bayilik sıfatıyla faaliyet gösterdiği sırada yasaklanmış kişi veya kuruluşlarla iş yapmamayı veya herhangi bir şekilde yasaklanmış işlemle uğraşmamayı garanti edebilir.

Tarafların yüklendiği asli edimlere bakıldığında bu edimlerin de nitelikleri icabı sürekli edimler olduğunu görürüz; örneğin münhasır bayilikte, münhasır bayi yüklendiği başlıca asli edim yükümüyle, sağlayıcının menfaatini koruyup sözleşme konusu malın sürümünü artırırken karşılığında üretici yahut sağlayıcı da asli edim yükümü olarak münhasır bayinin faaliyetlerini destekleyerek sözleşme konusu malı sözleşme bölgesinde hem kendisi satmayıp hem de başkalarına satma hakkı tanımayacaktır⁵⁷. Bayilik sözleşmesi sürekli edim içermesi nedeniyle, bayi sağlayıcının gönderdiği malları satın almakla, sağlayıcı da bu malları bayiye satmakla yükümlüdür. Bu nedenlerle sürekli borç ilişkilerine uygulanan genel ilkeler bayilik sözleşmesinde uygulama alanı bulur⁵⁸.

Bayilik sözleşmeleri genellikle belirli süreli olarak düzenlense de bu süreli olma hali sürekliliğini etkilemez. Çünkü zaten sözleşmeden beklenen amaç zamana yayılmış bir devamlılık halidir. Belirli süreli sözleşme kurulmuş olması süre sonunda sözleşme ilişkisinin kesin olarak bitirileceği anlamına gelmez. Yapılan yatırımlar ve kurulan güven ilişkisinin bir getirisi olarak bayinin de sağlayıcının da asıl beklentisi sözleşme ilişkisinin sözleşme sonunda uzatılması yönündedir⁵⁹. Fakat yine de uygulamada bayilik sözleşmeleri genellikle zımnen veya kendiliğinden yenilenmez. Herhangi bir yenilemenin yapılması yahut süre bitiminden sonra sözleşmenin uzaması yeniden taraflarca yazılı olarak anlaşmayla belirlenmektedir.

⁵³ İşgüzar, s. 15.

⁵⁴ İşgüzar, s. 15; Eren, Fikret, **Özel Borç İlişkileri**, 4. Baskı, Ankara, 2017, (Eren, Özel), s. 958.

⁵⁵ Tandoğan, C. I/1, s. 32.

⁵⁶ Şenol, s. 16

⁵⁷ Tandoğan, s. 32; Eren, Özel, s. 958.

⁵⁸ İşgüzar, s. 175.

⁵⁹ İşgüzar, s. 15.

Sürekli sözleşme ilişkisini ani edimli olmaktan çıkaran özelliklerin doğal sonucu olarak sözleşenler arasında güven ilişkisi yoğunlaşır, yan edim ve davranış yükümlülüklerinin yelpazesi genişler⁶⁰. Sürekli borç ilişkisi içeren bayilik sözleşmesinin sona ermesi bakımından da kendine özgü kuralların uygulanması gerekmektedir⁶¹.

Bayilik sözleşmesine sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme ilkeleri uygulanacaktır.⁶² Belirsiz süreli yapılan bayilik sözleşmesinde sürekli borç ilişkilerine uygulanacak ilkeler olağan fesih ve olağanüstü fesih alanlarında önem taşır⁶³. Güven temeline dayalı kurulan sürekli sözleşme ilişkilerinde güven temeli çöktüğünde taraflara haklı sebeple fesih yetkisi tanınmış olur⁶⁴. Belirli süreli bayilik sözleşmesi süre bitiminde herhangi bir bildirim yahut işleme gerek kalmaksızın sona ererken, belirsiz süreli bayilik sözleşmesinde olağan fesih hükümleri uygulama alanı bulacak ve yapılan fesih ileriye etkili sonuçlar doğuracaktır⁶⁵.

1.2.2. Çerçeve Sözleşme ve Münferit Satış Sözleşmeleri Olarak İki Ayrı Sözleşme Bulunması

Çerçeve sözleşme için doktrinde kavram birliği bulunmamakla birlikte bir tanımda;

*‘Çerçeve sözleşme, taraflar arasında sürekli bir bağlılık doğuran öyle bir sözleşmedir ki, bununla onlar arasındaki borç ilişkisi bütün ayrıntılarıyla düzenlenmemekte, bu ayrıntıların tamamlanması yine aynı taraflar arasında yapılacak münferit sözleşmelere bırakılmaktadır. Çerçeve sözleşme ileride taraflar arasında kurulacak olan münferit sözleşmelerden farklı, bunların temelini ve kaynağını oluşturan, tarafları belli esaslar içinde sözü geçen münferit sözleşmeleri kurmak borcu altına sokan bir sözleşme’*⁶⁶ olarak ifade edilmiştir.

Başka bir tanımda ise ‘çerçeve sözleşme ileride kurulacak münferit sözleşmelere ilişkin hükümleri belirlemekle beraber taraflara münferit sözleşmeleri yapma yükümlülüğü yüklemeyen sözleşmeler’⁶⁷ olarak tanımlanmıştır.

Genel olarak doktrinde çerçeve sözleşmelerin münferit sözleşme kurma borcu yüklediği görüşü⁶⁸ hâkim olsa da çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinin akdedilmesinde amaçlanan zaten ileride kurulacak münferit satış sözleşmeleri olmasıdır. Bayilik sözleşmesinin esaslı unsurlarından biri münferit satış sözleşmelerini yapma

⁶⁰ Serozan, s. 165.

⁶¹ Şenol, s. 16.

⁶² İşgüzar, s. 65; İnan, s. 58.

⁶³ İşgüzar, s. 175.

⁶⁴ Serozan, s. 165.

⁶⁵ Şenol, s. 16.

⁶⁶ Tandoğan, s. 32.

⁶⁷ Şenol, s. 18.

⁶⁸ Şenol, s. 18.

yükümlülüğüdür⁶⁹. Bayiye çerçeve sözleşme ile belirli bir bölgede sağlayıcıya ait malları satma ve sürümü artırma faaliyetinde bulunma hakkı tanınması ile satılacak mallara dair yapılacak münferit satış sözleşmesinin birbirinden ayrılamayacağı düşüncesi ile bayilik sözleşmesinin taraflara münferit satış sözleşmeleri yapma yükümlülüğü yükleyen çerçeve niteliğinde bir sözleşme olduğu⁷⁰ görüşüne katılıyoruz.

Çerçeve sözleşmenin kurulması ile amaçlanan, ileride akdedilecek münferit sözleşmelere uygulanacak genel hükümleri belirleme konusudur⁷¹. Yine çerçeve sözleşmeler, devamında kurulacak münferit sözleşmelerde geçerli olacak ortak hükümler içerirken, çerçeve sözleşmede yer alan hükümlerin de münferit sözleşmeleri tamamladığı kabul edilir⁷². Çerçeve sözleşmede bulunan hükümler ispat açısından, yazılı şekilde belirlenmiş olmalıdır⁷³.

Sağlayıcı ve bayilik sözleşmesi kurmak isteyen yatırımcı arasında bayilik sözleşmesi kurulması için çerçeve niteliği dolayısı ile iki aşamalı bir prosedür gereklidir⁷⁴. Öncelikle bayiliğin genel kurallarının belirlendiği sınırlarının çizildiği, sözleşme süresinin, sonuçlarının belirlendiği bir sözleşme imzalanır. Bu ilk imzalanan sözleşmeden sonra bunun tamamlayıcısı olarak yapılan münferit satış sözleşmeleri ise ikinci aşamadır. Belirlenen zamanlarda bayinin sağlayıcıdan alacağı ürünlerin satışı için gereken münferit satış sözleşmeleri olmadan ilk sözleşme tamamlanmış olmaz. Bayilik sözleşmesi bu iki aşamalı olarak kurulan ilişkiden dolayı çerçeve sözleşme niteliği taşır⁷⁵. Bayilik sözleşmesinde, çerçeve sözleşme sonrasında düzenlenen münferit satış sözleşmelerinin içerikleriyle ilgili üretilen malın fiyatı, teslim zamanı, garanti yükümlülükleri gibi ayrıntılar düzenlenmez⁷⁶.

Yapılan ilk sözleşme çerçeve sözleşme olup, sözleşme konusu mallar; bayinin satın alma, sipariş verme ve sağlayıcının siparişleri kabul usulü, siparişleri teslim yükümlülüklerinin kapsamı; münferit satış sözleşmelerinin ne şekilde gerçekleşeceği, sözleşmenin feshi halleri gibi maddeler düzenlenir⁷⁷. Bu çerçeve sözleşmede münhasırlık şartı belirlenmemişse bu sözleşme bayilik sözleşmesi, münhasırlık (tekel bölge) şartı belirlenmiş ise münhasır bayilik diğer adıyla tek satıcılık sözleşmesi olarak kabul edilecektir.

Bu sözleşmede düzenlenen diğer hususlar; bayiye belirlenmişse satış hakkı tanınan sözleşme bölgesi, bayinin varsa münhasır satış hakkı yahut yalnızca satış hakkı oluşu, sağlayıcı tarafından saklı tutulan müşteri grubu, sağlayıcının bu koşulları tek taraflı olarak

⁶⁹ Şenol, s. 20.

⁷⁰ Şenol, s. 22; İşgüzar, s. 33.

⁷¹ Şen Doğramacı, Hayriye, **Çerçeve Sözleşmeler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir, 2010, s. 99.

⁷² Şen Doğramacı, s. 102.

⁷³ Şen Doğramacı, s. 102.

⁷⁴ İşgüzar, s. 28, s. 33.

⁷⁵ Yavuz, s. 29; Eren, s. 196; Şenol, s. 20; Demir Gökyayla, s. 21.

⁷⁶ Demir Gökyayla, s. 22.

⁷⁷ İşgüzar, s. 33.

değiştirmeye yetkili olup olmadığı, sağlayıcının talimat verme hakkı, kontrol hakkı, bilgi, belge ve malzeme verme yükümlülüğü, garanti faaliyetlerini yerine getirme yükümlülüğü, bayinin müşteri hizmetleri, bayiye sağlanacak indirimler, bayinin sözleşme bölgesi dışında satış yapmasının sonuçları ve sözleşmenin sona ermesi düzenlenir⁷⁸. Münferit satış sözleşmelerinin temel unsurları da kural olarak çerçeve sözleşmede düzenlense de, bu sözleşme hükümleri sadece taraflar arasındaki satış ilişkisinin ne şekilde işleyeceğine ilişkindir⁷⁹.

Çerçeve sözleşme niteliğine sahip bayilik sözleşmesinde, kitlesel mal ve hizmet sunumunu konu edinen münferit sözleşmelerin konusunu içerecek, malların miktarı, niteliği ve karşılığında ödenecek bedel, çerçeve sözleşmenin yapıldığı sırada belli veya belirlenebilir değildir⁸⁰. Münferit satış sözleşmelerine konu olan mallar veya yedek parça ürünleri müşterilerin tercihleri veya zaman içerisinde ortaya çıkacak ihtiyaçlar gibi birden fazla değişkenin etkisi altında şekillenir⁸¹.

Bu yapılan çerçeve sözleşmeyle sağlayıcı ve bayi arasında sürekli bir iş ve borç ilişkisi kurulur⁸². Bu çerçeve sözleşme; tekel satış hakkı verilip verilmeyeceği ya da hangi şartlar altında nasıl bir tekel hakkı verileceği, bayinin bir bölge ile sınırlı olup olmadığı, tarafların malların tedarik ve dağıtımına ilişkin uyulması gereken kuralları içerir. Bu kurallar, bir yandan bayiye sağlayıcının dağıtım şemasına dâhil ederken, diğer yandan sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğünü ve bayiye yapılacak iskontoları düzenler⁸³.

Taraflar arasında bir çerçeve sözleşme bulunmaması durumunda bu ilişki yalnızca satış sözleşmesinden ibaret olacak ve bu şekilde bayilik sözleşmesinden söz edilmeyecektir⁸⁴.

Sonuç olarak, sağlayıcı ile bayi arasında kurulan çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesiyle sürekli borç doğuran ilişkinin temelleri atılır⁸⁵. İlk olarak çerçeve sözleşme ile meydana gelen bayilik sözleşmesi ve devamında çerçeve sözleşmeyi tamamlayan münferit satış sözleşmelerinin yapılagelmesiyle bu ilişki tamamlanır⁸⁶.

Çerçeve sözleşme ile sağlayıcı ve bayi aralarında her defasında belirli bir miktarda mal için münferit satış sözleşmeleri yapılarak, sözleşme konusu malları üçüncü kişilere satabilmek

⁷⁸ Demir Gökyayla, s.23.

⁷⁹ Demir Gökyayla, s. 23.

⁸⁰ Şen Doğramacı, s. 92.

⁸¹ Demir Gökyayla, s. 45; İşgüzar, s. 36; Tandoğan, s. 40.

⁸² Eren, Özel, s. 958.

⁸³ Demir Gökyayla, s. 23.

⁸⁴ Demir Gökyayla, s. 23.

⁸⁵ İşgüzar, s. 33; Erdem, s. 95.

⁸⁶ Demir Gökyayla, s. 23.

için sürekli olarak sağlayıcıdan satın alacağı kararlaştırılır⁸⁷. Bu sürekliliğin sağlanması da çerçeve niteliğinde bayilik sözleşmesinin yapılmasıyla sağlanmış olur.

Çerçeve sözleşmenin yapılmasından sonra ikinci aşama olarak, münferit satış sözleşmeleri gelmektedir. Asgari alım yükümlülüğü kararlaştıran taraflar sözleşme süresince yapılacak münferit satış sözleşmeleri aracılığıyla yapacakları alım satım ile bu yükümlülüklerini yerine getirmiş olurlar. Münferit satış sözleşmelerine uygulanacak hükümler TBK'nın satış sözleşmesinde⁸⁸ taşınır satışına ilişkin hükümleridir.

Bayilik sözleşmelerinde belirlenen satış ve sürümü artırma faaliyeti gereğince çerçeve sözleşme ve münferit satış sözleşmeleri de birbirinin ayrılmaz bir parçası sayılacağı için bayilik sözleşmesinin taraflara münferit satış sözleşmeleri yapma yükümlülüğü yükleyen çerçeve niteliğinde bir sözleşme olması görüşü benimsenmiştir⁸⁹.

Satıcı birden çok bayiyi görevlendireceği zaman hazırlayacağı sözleşme genel işlem koşulları şeklinde olacaktır. Sözleşme ile bağlanmadan önce uygulamada, tek taraflı standart sözleşmeler hazırlanmaktadır⁹⁰. Bayilik sözleşmelerinin standart sözleşmeler olarak düzenlenmesi sağlayıcıya bayilik ağının oluşması ve bayilerin arasında eşitliğin sağlanması gibi faydalar sağlamaktadır⁹¹. TBK 'da tüketici-tacir ayrımı yapılmaksızın genel işlem şartları getirilmiştir⁹². TTK m.55 / I-f bendinde genel işlem şartlarında haksız rekabet hükümleri ve TBK 20-25 m. arasındaki genel işlem şartları düzenlenmiş olup bayilik sözleşmesine de bu hükümler uygulanacaktır⁹³.

1.2.3. Bayinin Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi

Ekonomik olarak sağlayıcıdan bağımsız olan bayi, kendi sermayesini ortaya koyarak sözleşme konusu malların satışının zarara uğrama tehlikesini bütünüyle üstlenmektedir⁹⁴. Bayi, ekonomik yönden sağlayıcıdan bağımsız bir işletme sahibidir.⁹⁵ Kaldı ki bir sağlayıcının bayilik vererek kendi dağıtım şemasına dâhil edeceği firmadan azami beklentisi de Türkiye Cumhuriyeti'nde usulüne uygun şekilde kurulmuş, varlığını geçerli bir şekilde sürdüren ve iyi konumda bulunan bir firma olmasıdır.

⁸⁷ Eren, s. 958.

⁸⁸ Nomer/Engin, s. 109 vd; Erzurumluoğlu, Erzan, **Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 33 vd.

⁸⁹ Şenol, s. 22.

⁹⁰ Karauz, s. 135.

⁹¹ Karauz, s. 135.

⁹² Kara, Mustafa Sencer; **Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri**; Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, Sa. 1-2, ss. 723-742, s. 727.

⁹³ Karauz, s. 135.

⁹⁴ İşgüzar, s. 15.

⁹⁵ İnan, s. 58; Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/ Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/ Nomer Ertan, Füsün, **Ticari İşletme Hukuku**, 5. Bası, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 837.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun m. 12 hükmünde tanımlandığı üzere bir ticari işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye tacir denir. Yine TTK'nin m.11 hükmünde açıklandığı üzere, ticari işletmenin devamlılık unsuruna haiz olması gerekliliği göz önüne alındığında ticari işletmesini devamlı olarak işleten bayi de bir tacirdir. Belirli süreli bayilik sözleşmesi yapılmış ve süre sonunda yenilenmemiş bayilik hakkı da ticari işletmesi devam ettiği müddetçe tacir sıfatını muhafaza etmesini etkilemez.

Tacir olan sağlayıcı ile bayinin arasındaki bağ çerçeve niteliğinde yapılan bayilik sözleşmesiyle beraber doğar. Türk hukukunda yasal düzenlemeleri bulunan kendi adına başkası hesabına hareket eden komisyoncu ve müvekkili ad ve hesabına hareket eden acente gibi pazarlama araçlarından bayiye ayıran⁹⁶ önemli özelliklerin başında bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi gelir⁹⁷. Bayi, sözleşme konusu malları da kendi ad ve hesabına satar⁹⁸. Kendi adına ve hesabına hareket ettiği için, sağlayıcı da bu sayede mali yönden yük altına girmeden mallarının pazarlanması ve satışını garantilemiş olur⁹⁹.

Bayi, acente, komisyoncu, vekil yahut yardımcısı veya onun bir şubesi gibi bağımlı yahut bağımsız bir tacir yardımcısı olmadığı gibi bunun yanında da bayinin kar ve zararı; işletmesinin rizikosu kendisine aittir¹⁰⁰. Acente yaptığı aracılık işlemini müvekkili tacir adına ve hesabına yapan bir tacir yardımcısıyken komisyoncu kendi adına ve müvekkili hesabına sözleşme yapar¹⁰¹. Bayinin kendi adına alıp sonra üçüncü kişilere yine kendi adına satması acentelik veya komisyonculuk gibi diğer tacir yardımcılarında¹⁰² bayiye ayıran özelliktir.

Bayilik sözleşmesinin bir sonucu olarak bayinin sağlayıcıyı temsil etme hakkı bulunmamakla beraber sağlayıcı adına ve hesabına faaliyette de bulunamayacağı da açıktır.¹⁰³ Tüketici tarafından bakıldığı zaman bayi gerçekten sağlayıcı adına ve hesabına hareket ettiği düşünülebilir. Fakat sağlayıcının markasını kullanıp o markaya ait ürün ve hizmetlerin satışını ve dağıtımını üstlenmiş olması kendi ad ve hesabına çalıştığını gerçeğini değiştirmemektedir.

Diğer tacir yardımcılarını TBK'nın m. 12 hükmünde belirtildiği üzere toptan, yarı toptan veya perakende satışlarla uğraşan ticari işletmelerin görevlisi veya hizmetlileri olup ticari vekilin bir çeşidi olarak sayılmıştır¹⁰⁴.

⁹⁶ Demir Gökyayla, s. 46-47; İlgüzar, s. 15; Tandoğan, s. 32; Şenol, s. 23.

⁹⁷ Tandoğan, s. 32; İlgüzar, s. 15; Şenol, s. 23; İnan, s. 58; Erdem, s. 95; Demir Gökyayla, s. 24; Arkan, Sabih, **Ticari İşletme Hukuku**, 23. Bası, Ankara 2017, Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, s. 191.

⁹⁸ Eren, Özel, s. 958; İlgüzar, s. 15.

⁹⁹ İlgüzar, s. 15.

¹⁰⁰ Eren, Özel, s. 958; Tandoğan, Haluk, "Tek Satıcılık Sözleşmesi", **Batıder**, (Tandoğan, Tek), 1982, Cilt XI, S.4, s. 10; İnan, s. 58.

¹⁰¹ Bozer, Ali/Göle, Celal, **Ticari İşletme Hukuku**; 4. Bası, Ankara, 2017, s. 135.

¹⁰² İnan, s. 59.

¹⁰³ İlgüzar, s. 16.

¹⁰⁴ Bozer/Göle, s. 112.

Nitekim TBK' da temsil yetkisine haiz çalışan tacir yardımcıları, ticari temsilci, ticari vekil, diğer tacir yardımcıları, pazarlamacı sınırlı sayıda sayılmış olup bayiliğin temsil yetkisine sahip olmayan bir bağımsız tacir yardımcısı olarak kabul edilmektedir¹⁰⁵.

Kural olarak planlayacağı faaliyetlere ve çalışma sürelerine bağımsız olarak karar verebiliyor oluşu ile bayi; kendi adına ve hesabına faaliyette bulunarak sağlayıcı karşısında da bağımsız konumdadır¹⁰⁶. Masrafların ve rizikonun kendisine ait oluşu sağlayıcıdan bağımsız bir konumda kendi ad ve hesabına hareket etmesinden kaynaklıdır¹⁰⁷. Sağlayıcıdan temin ettiği malların mülkiyeti de hasarı da kendine ait olan bayi masraflarını ve kazancını, temin ettiği malların alış ve satış fiyatı arasındaki farktan sağlamaktadır¹⁰⁸.

Münhasır satış hakkı sahibi bayiler buldukları bölgede yapımıcının markası ile tanındıkları için müşteri çevresi tarafından da kısmen yapımıcının temsilcisi olarak bilinmekte ve satış faaliyetlerini yapımıcının adına yürüttüğü sanılmaktadır¹⁰⁹. Bu sanının aksine bayinin sağlayıcıyı temsil yetkisi bulunmamaktadır. Ne kadar da kendi ad ve hesabına faaliyette bulursa da bayiliğini aldığı firmanın da markası ve güvenilirliğini korumak adına bayi, iş ve işlemlerinde basiretli bir tacir olarak hareket etmek zorundadır¹¹⁰.

Bayinin yaptığı iş ve işlemler kendi ad ve hesabına doğduğu için sağlayıcı ile sözleşmeyi yaparken, bayiliğini üstleneceği ürünler ve hizmetler etraflıca araştırmalı, sözleşme kurulduktan sonrada malların piyasada tutulması ve sürekli olarak sürümünün artırılması için her türlü faaliyet, tanıtma ve temasta bulunmalıdır¹¹¹.

Bayilik sözleşmesi gereği bayinin çalışma koşulları ile ilgili bazı yükümlülükler verilse dahi kural olarak çalışma biçimi ve süresini de serbestçe düzenler¹¹². Bayi sağlayıcıdan

¹⁰⁵ İnan, s. 58; Erdem, s. 95; Altınok Ormancı, s. 468; Arkan, s. 217; Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvaci/Nomer, s. 837.

¹⁰⁶ İşgüzar, s. 16; Tandoğan, s. 33.

¹⁰⁷ Şenol, s. 25; Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvaci/Nomer, s. 837. Yargı. 22. Hukuk Dairesi Esas No:2017/16227 Karar No:2018/2326 Karar Tarihi:25.10.2018 “.....Dosya kapsamından, davacının davalı ...Ş. ile...Ltd. Şti. arasında yapılan mukavelenamede adresi belirtilen mağazada çalıştığı, hizmet döküm cetveline göre de işverenin ... Teks. İhtiyaç Ltd. Şti. olduğu sabittir. Mahkemece, davacının işverenin davalı olduğu kabulü ve davacının taleplerinden sorumlu olduğu kanaatiyle sonuca gidilmiş ise de; davalı şirket ile dava dışı şirket arasındaki mukavelename ve dosya kapsamına göre, davalı ...Ş. ve...Ltd. Şti. arasında bir tür bayilik ilişkisi kurulduğu, bayilik sözleşmesi gereğince davalıdan mal sevkinin yanı sıra ... isim hakkının kullanılması yönünde de ilişki bulunduğu görülmekte olup, davalı ...Ş.’nin işyerine işçi alımı, denetimi ve ücretinin ödenmesi hususlarında herhangi bir talimatı, yetkisinin ve sorumluluğunun bulunmadığı, mukavelenameye göre işin yürütümünden kaynaklı tüm rizikonun...Ltd. Şti.’ne ait olduğu, davalı şirket ile...Ltd. Şti. arasındaki hukuki ilişkinin asıl işveren-alt işveren ilişkisi olarak da değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. Hal böyle iken, somut olayda davalı ...Ş.’nin davacının işvereni kabul edilmesi ve davalı Kuruma husumet yöneltilebilmesi mümkün değildir. Bu itibarla davanın davalı ...Ş. bakımından husumet yönünden reddi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.....” E.T.19.07.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

¹⁰⁸ Genç, s. 159; Demir Gökyayla, s. 48; Şenol, s. 25.

¹⁰⁹ İşgüzar, s. 16.

¹¹⁰ Eren, Özel, s. 958.

¹¹¹ Eren, Özel, s. 958.

¹¹² Tandoğan, s. 6; Tandoğan, s. 33;Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvaci/Nomer, s. 837.

bağımsız kısmen dahi olsa kendisinin işlettiği bir ticari işletme sahibi tacirdir. Kendi ad ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacir olan bayinin bu özelliği sayesinde kendisine özgü yapısı olan sözleşme olarak nitelendirilir¹¹³.

1.2.4. Pazarlama Satış ve Sürümü Artırma Faaliyeti

Pazarda tanınmış olan belirli bir markanın ürünleri için yetkili satış hakkı tanınan bayi, bu ürünlerin satışını yapmaktadır¹¹⁴. Sözleşme konusu malların piyasada tanınmış olmasından anlaşılması gereken, satışı yapılan ürünlerin geniş çapta tanınmış bir markaya sahip belirli bir tüketici kitlesi bulunan piyasada bilinen ürünler olmasıdır¹¹⁵. Satış faaliyetinin yanında bayi, bulunduğu bölgede sözleşmeyle satış hakkını elde ettiği ürünlerin pazarlanması ve sürümünü artırma borcunu üstlenir¹¹⁶. Sağlayıcının da bu sözleşmeyi yapmaktaki amacı da sözleşme konusu olan malların sürüm ve satışının sürekli olarak arttırılmasıdır¹¹⁷.

Bayinin, pazarlama satış ve sürümü artırma borcu ve bunları yerine getirebilmek adına üstlendiği edimler özenle yerine getirilmesi gereken sürekli edimlerdir¹¹⁸. Satış ve sürümü artırma yükümlülüğü bayinin asli edim yükümlülüklerindedir¹¹⁹.

Bayi, sağlayıcının kendisine tanıdığı satış hakkı karşılığında ürünün girdiği piyasada tanıtımını yapmak, sürümünü artırmak bunların yanında hem sağlayıcının hem de kendi menfaati gereğince malın imajını korumak zorundadır¹²⁰.

Bayinin pazarlama ve sürümü artırma faaliyetinin bir gerekliliği de sağlayıcının markasına olan güvenin artırılması ve tüketicilerin sözleşme konusu mallar için zaten var olan kaliteyi pozitif yönde geliştirmeyi amaçlamasıdır¹²¹. Tanınan satış hakkı eğer sağlayıcının bölge veya satış hakkı olarak fiillerini kısıtlıyorsa veya bunun yanında tekel hakkı tanınmış bir münhasır bayilik söz konusu ise bayinin pazarlama ve sürümü artırma için faaliyet alanındaki yükümlülükleri genişlemektedir. Özellikle bayinin görevi piyasanın ve tüketicinin ihtiyaç ve isteklerini araştırmak, bölgesindeki reklamları yapmak, müşterileri hizmetlerini de yerine getirmektir¹²². Yani satışı artırmak için reklam yapması, müşteri ilişkilerini

¹¹³ Şenol, s. 25.

¹¹⁴ İnan, s. 59.

¹¹⁵ İşgüzar, s. 18; Eren, Özel, s. 959.

¹¹⁶ İşgüzar, s. 18; Eren, Özel, s. 959.

¹¹⁷ İşgüzar, s. 18; Eren, Özel, s. 959.

¹¹⁸ İşgüzar, s. 67; İnan, s. 59.

¹¹⁹ Şenol, s. 26; Demir Gökyayla, s. 50; Tandoğan, s. 32.

¹²⁰ Genç, s. 155.

¹²¹ İşgüzar, s. 18.

¹²² Tandoğan, s. 6.

geliştirmesi, satış sonrası tüketiciler için servis, tamir, bakım, garanti hizmetleri sunması ile bu kısıtlamalar dengelenmektedir¹²³.

Bayi yalnızca var olan fırsatları değerlendirerek satış yapmakla yetinmeyip bu satışları artırmak adına sağlayıcının ürünlerini daha geniş bir kitleye pazarlama imkânlarına ulaşmak için çabalamalıdır¹²⁴. Buna bayinin satış ve sürümü artırma yükümü veya bayilik sözleşmesinin sürümü artırma unsuru denilmektedir¹²⁵. Bayinin göstereceği çaba güven ve sadakat ilişkisinin de bir görünümü olacaktır. Çünkü bayilik sözleşmesi yalnızca kağıt üzerinde bir seferlik akdedilen alım satış ilişkisi ile biten bir ilişki değil karşılıklı güven üzerine kurulan da bir sözleşmedir.

Satışı yapılan ürünlerin pazarlanmasını etkileyecek olumlu ve olumsuz faaliyetlerden sağlayıcı haberdar edilmelidir. Pazarın işleyişi, ürünün marka ve patent hakkı ihlalleriyle ilgili sağlayıcı bilgilendirilmelidir¹²⁶. Bayinin malı kendi adına ve hesabına sattığı göz önüne alındığında pazarlama faaliyetinde bulunan bayinin sağlayıcıyı bilgilendirmesi bir zorunluluk değildir. Bayinin sağlayıcıdan alacağı bazı talimatlar yaptıkları iş gereği ekonomik ve hukuki gereklilikler şeklinde ve düzeyinde olduğu sürece bağımsızlık unsurunu zedelemesiz¹²⁷. Örneğin bayinin ürünü fiyatlandırmasında diğer bayilerden fiyat olarak çok aşağı satması ve bu sebeple ürünün belirlenmiş kalite değer düşmesi yaşanmaması için bu kriterleri göz önünde bulundurularak yapılacak bayilik sözleşmesinde fiyatlarda sağlayıcı tarafından alt üst sınır da belirlenebilmelidir.

1.2.5. Özellikleri

Taraflar sözleşmeye sözleşme özgürlüğü çerçevesinde ek yükümlülükler ekleyebilirler. TBK'nın m. 27 hükmünde belirtilen kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmamalı veya konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olacağı belirtilerek sözleşme özgürlüğünün sınırları çizilmiştir.

4271 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun m. 2 hükmüne kişiler haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kuralına uyması gerektiği, bir hakkın açıkça kötüye kullanılması durumunda bunu hukuk düzeninin korumayacağı ifade edilmiştir. Öncelikle hukuk düzeninin koruduğu bir hakkın varlığı gereklidir. Bunun için hem dürüstlük kuralına hem de hükümsüz olmayacak sözleşme hükümlerinin varlığına gereksinim vardır. Bayilik sözleşmesi dürüstlük kurallarına uygun olarak yapılmalıdır.

¹²³ İnan, s. 59.

¹²⁴ İşgüzar, s. 19; Tandoğan, s. 6.

¹²⁵ İşgüzar, s. 18; İşgüzar, s. 19; Tandoğan, s. 33; Eren, Özel, s. 959.

¹²⁶ Genç, s. 154.

¹²⁷ Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvacı/Nomer, s. 837.

Bayi sözleşmenin esaslı unsurlarının yanında yukarıda belirtilen çerçeve içerisinde başka yükümlülükler de üstlenebilir. Örneğin, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin kapsamı ve nitelikleri, müşteri hizmetleri, servis bakım onarım için tesislerin kurulması gibi faaliyetler bir yükümlülük olarak sözleşmeye konulabilir¹²⁸.

Taraflarca kurulan çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinde bayi, sözleşme hükümlerine uygun olarak satış sonrası servisi kurmak, tamir ve bakımı üstlenmek ve bu servislerde kullanılacak tamir ve bakım aletlerine ilişkin yedek parça stoku bulundurmaya üstlenebilir¹²⁹. Taraflarca reklam yapma, tanıtım faaliyetlerinde bulunma bayiye yüklenebilir. Buna karşılık sağlayıcı da bayinin reklam ve tanıtım malzemelerini göndermeyi, çalıştırdığı personelleri eğitmeyi üstlenebilir¹³⁰.

Bayinin sağlayıcıdan yıllık belirli miktarda mal almayı taahhüt etmesi de uygulamada rastlanan ek yükümlülüklerdendir.

Doktrinde iş görme borcu doğuran sözleşme olarak da görülen bayilik sözleşmesinin¹³¹ tarafları sözleşme özgürlüğü çerçevesinde alt bayilik verilmesine ilişkin hususu da düzenleyebilirler.

İş görme borcu doğuran sözleşmelere TBK m. 502/II hükmü uyarınca vekalet sözleşmesine ilişkin hükümler niteliklerine uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır. Vekaletle ilişkin hükümlerin uygulanacağı düşünüldüğünde TBK m. 506/I hükmüne göre vekalet sözleşmesinde vekilin işi bizzat yapmasının üç hal olarak istisnası bulunmaktadır; vekil sözleşmede herhangi bir vekil atamaya yetkili kılınmış veya başkasını vekil olarak atama konusunda bir gelenek varsa veya işi başkasına yaptırmak zorunda olması durumlarıdır¹³².

Alt vekalet¹³³ verilebilmesiyle asıl vekil vekalet verenin yararına görülecek bazı işlerin yerine getirilmesini başka bir vekile bırakmaktadır¹³⁴. Alt vekalet ilişkisinin kurulmasında vekilin yetkisi yok ise vekilin doğacak zararlardan sorumlun tutulmasının yolu; vekilin bizzat yerine geçen kişinin davranışında bulunmuş olması ve bu davranış özen ve sadakat borçlarına aykırı olması ölçüsünde sorumlu olacaktır¹³⁵.

Bayilik sözleşmesinde de vekalet hükümlerinin uygulanacağı göz önüne alındığında bayi sözleşme özgürlüğü çerçevesinde alt bayilikler verebilecektir. Taraflar alt bayinin de

¹²⁸ İnan, s. 59.

¹²⁹ İnan, s. 59; Erdem, s. 96.

¹³⁰ İnan, s. 59; Erdem, s. 96.

¹³¹ Karauz, s. 91'de Dipnot 196'da anılan yazarlar.

¹³² Tandoğan, s. 456 vd., Zevkililer, Aydın; Gökyayla, Emre, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 16. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 657.

¹³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Akipek Öcal, Şebnem, **Alt Vekâlet**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

¹³⁴ Zevkililer/Gökyayla (2016) s. 658.

¹³⁵ Zevkililer/Gökyayla (2016) s. 659.

sorumlu olacağına dair sözleşmede bir hüküm kararlaştırmışlar ise bu hüküm geçerli olacaktır. Fakat yalnızca alt bayilik sözleşmesi yapılmış olması sorumluluğun devredilmiş olacağı anlamına gelmeyecektir. İş görme borcu doğuran sözleşmelere kanunen vekalet sözleşmesi hükümleri uygulanacağı öngörüldüğünden alt bayilik sözleşmesine de vekalet hükümlerine uygulanan alt vekalet hükümleri alt bayilik de de uygulama alanı bulacaktır.

1.3. Hukuki Niteliği

Bayilik sözleşmesi, mevzuatımızda düzenlenmediği için hukuki nitelik belirlenirken doktrinde farklı görüşler savunulduğu görülmüştür¹³⁶. Bayilik sözleşmesini satış sözleşmesi sayan görüş¹³⁷, acente sözleşmesi sayan görüş¹³⁸, iş görme sözleşmesi sayan görüş¹³⁹, kendisine özgü yapısı olan sözleşme¹⁴⁰ sayan görüş, kendisine özgü yapısı olmakla karma sözleşme sayan görüş¹⁴¹ gibi görüşler savunulmuştur.

Bayilik sözleşmesinin bir satış, acentelik veya iş görme sözleşmesi türü olarak da kabul edilemeyeceği açıktır¹⁴².

Bir görüşe göre; bayilik sözleşmesinin kendisine özgü bir yapıya sahip olmasıyla beraber, satış ve acenteliğe ilişkin bazı unsurları da içerdiğinden kısmen bir karma sözleşme sayılabileceğini öngörmüştür¹⁴³. Ancak bayilik sözleşmesi bir bütün olarak göz önünde bulundurulduğunda yasal düzenlenmesi bulunan tipik bir sözleşmeye de indirgenemez¹⁴⁴.

Bir diğer görüşe göre; sağlayıcı ve bayi arasındaki başlatılan çerçeve ilişki ile devamında yapılan münferit satış sözleşmeleri birbirinden ayırt edildiğinde bayilik sözleşmesi (suigeneris) kendisine özgü yapısı olan bir sözleşme kabul edilmektedir¹⁴⁵.

Kendisine özgü yapısı olan sözleşmeler kısmen dahi olsa yasal olarak düzenlenmiş sözleşme tiplerinin hiçbirinde bulunmayan unsurları taşırlar¹⁴⁶.

Bayilik sözleşmesinin kendisine özgü yapısını gösteren başlıca özellikler, mali ve hukuki bakımdan bağımsız olarak kendi adına ve hesabına hareket ederek, yalnızca ekonomik bakımından sağlayıcının organizasyonuna bağlı olması, satılacak ürün miktarının başlangıçta

¹³⁶ İşgüzar, s. 19; Şenol, s. 28.

¹³⁷ İşgüzar, s. 19.

¹³⁸ İşgüzar, s. 23.

¹³⁹ İşgüzar, s. 25.

¹⁴⁰ İşgüzar, s. 28.

¹⁴¹ İşgüzar, s. 30.

¹⁴² Tandoğan, Tek, s. 13.

¹⁴³ Tandoğan, Tek, s. 13.

¹⁴⁴ İşgüzar, s. 32.

¹⁴⁵ İşgüzar, s. 28; Sungurbey, İsmet; **Medeni Hukuk Sorunları**, C. 3, İstanbul, 1976, s 204.

¹⁴⁶ Tandoğan, s. 13.

kesin olarak saptanmaması ve bayinin sağlayıcının ürünlerini satın alarak bunun yanında satışını ve pazarlanmasını yapıp sürümünü artırmak yükümlülüğüdür¹⁴⁷.

Bayilik sözleşmesinin hukuki özellikleri, çerçeve niteliğindeki sözleşme aşamasından sonra satılacak mal miktarının münferit satış sözleşmeleriyle belirlenmesi, bayinin sağlayıcı karşısında bağımsız olması ve hukuki anlamda sağlayıcının temsilcisi olmaması ve bayinin sürüm artırma faaliyeti ve yine münhasır bayilik sözleşmelerine özel de tekel hakkının bulunduğu bölgede satış yasağı konulması bu sözleşmenin kendisine özgü yapısını vurgular niteliktedir¹⁴⁸.

Doktrinde ve uygulamada münhasır bayilik sözleşmesinin hukuki niteliği için birçok farklı fikir ileri sürülmüş olup bunlar kıyas yoluyla genel bayilik sözleşmesini de kapsadığı varsayımıyla açıklamalarımızı bu doğrultuda yapacağız. Bir dağıtım sözleşmesinin bayilik sözleşmesi olarak değerlendirilebilmesi için belirli bir münhasır satış hakkı tanınması zorunlu değildir¹⁴⁹.

Bayilik sözleşmesi içerdiği unsurlar göz önüne alındığında kanunda düzenlenmiş bir sözleşmeye indirgenemeyeceği gözler önündedir.¹⁵⁰ Tek başına yalnızca satış sözleşmesi sayılamayacağı gibi içerdiği başlıca farklı unsurlar nedeniyle acente sözleşmesi de sayılamayacaktır.

1.3.1. İsimsiz Bir Sözleşme Olması

Türk mevzuatında düzenlenmemiş olan bayilik sözleşmesi, sözleşme özgürlüğü ilkesine dayalı olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵¹ TBK m. 26 hükmünde ve Anayasa'nın m. 48 hükmünde düzenlenmiş olan sözleşme özgürlüğü ile hukuk düzeni taraflara hukuk düzeni sınırları içerisinde olmak kaydıyla herhangi bir sözleşmeyi yapıp yapmama, özgürce sözleşme yapacağı kişiyi seçme, istediği tipte bir sözleşme kurma, kurduğu sözleşmeyi değiştirme veya ortadan kaldırma ve şeklini seçme özgürlüğünü vermiştir¹⁵². İrade özerkliği ve sözleşmenin içeriğini düzenleme özgürlüğüne dayalı olarak taraflar sözleşmenin içeriğini diledikleri gibi düzenlemeye yetkilidirler¹⁵³.

¹⁴⁷ Tandoğan, s. 13; İşgüzar, s. 34.

¹⁴⁸ İşgüzar, s. 36.

¹⁴⁹ Şenol, s. 12; Demir Gökyayla, s. 33; Topçuoğlu, Metin, "İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık, Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar", *Rekabet Dergisi*, 2004, S.18, ss. 3-60, s. 53.

¹⁵⁰ İşgüzar, s. 32.

¹⁵¹ İşgüzar, s. 32.

¹⁵² Eren, Özel, s. 19; Eren, Genel, s. 300; Zevkliler/Gökyayla, s. 10; Zevkliler/Gökyayla, s. 11; Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı; s. 505 vd.

¹⁵³ Eren, Genel, s. 33, Zevkliler/Gökyayla, s. 10; Yavuz/Acar/Özen, s. 14 vd.

Tarafların sözleşmenin içeriğini istedikleri şekilde düzenleme yetkisi verilmiş olmakla bu özgürlüğe tip özgürlüğü de denilmektedir¹⁵⁴. Yalnızca borç sözleşmeleri için geçerli olan bu sözleşmenin tipini belirleme özgürlüğü ile taraflar kanunda düzenlenmiş bir isimli sözleşme kurabilecekleri gibi kanunda düzenlenmemiş olan isimsiz bir sözleşme de kurabilirler¹⁵⁵.

Mevzuatla düzenlenmiş olup olmamalarına göre borç sözleşmeleri isimli sözleşmeler ve isimsiz sözleşmeler olmak üzere ikiye ayrılır¹⁵⁶. İsimli sözleşmeler kanun koyucu tarafından kanunla düzenlenmiş borç sözleşmeleridir¹⁵⁷. İsimsiz sözleşmeler, Türk mevzuatında kurucu unsurları ile veya daha az ayrıntı içerecek şekilde dahi düzenlemesi bulunmayan sözleşmelere denmektedir¹⁵⁸.

Bir sözleşmenin isimli olabilmesi için kanunda düzenlenmiş olmasından anlaşılması gereken sözleşmenin adının bir kanunda geçmesi değil, ayrıca herhangi bir kanunda esaslı unsurlarının tespiti ve tarafların hak ve borçlarının hükme bağlanması gerekmektedir¹⁵⁹.

İsimsiz sözleşmelerin dayanağı irade özerkliği ile bağlı sözleşme özgürlüğü ilkesidir¹⁶⁰.

TBK' da ise m. 26 hükmü uyarınca, sözleşme özgürlüğü ile hukuk düzenince belirlenmiş sınırlar içerisinde taraflar diledikleri şekilde yeni bir sözleşme yapabilmektedirler¹⁶¹. Hukuk düzeninin sınırları yine TBK m. 27 hükmünde hukuka ve ahlaka aykırı düzenlenen sözleşmelerin yapılması yasaklanmasıyla çizilmiştir¹⁶².

Düzenleme özgürlüğü uyarınca taraflar TBK' da düzenlenmiş bulunan bir sözleşmeyi yapabilecekleri gibi düzenlenmiş sözleşmelerin esaslı unsurlarından bazılarını kullanarak kanunda düzenlenmemiş yeni karma sözleşme de yapabilirler¹⁶³. Bunun yanında kanunda hiç düzenlenmemiş olmasına rağmen taraflar kendileri esaslı unsurlar belirleyerek kendine özgü (suigeneris) bir sözleşme de yaratabilirler¹⁶⁴.

İşte bu sözleşme özgürlüğü ilkesine dayalı olarak ticaret hayatının da ihtiyaç duyması nedeni ile bayilik sözleşmesi isimsiz bir sözleşme olarak yapılmaya başlanmıştır. Bayi işletme tanımını 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'unda

¹⁵⁴ Eren, Özel, s. 19, Yavuz/Acar/Özen, s. 18.

¹⁵⁵ Eren, Özel, s. 19.

¹⁵⁶ Eren, Genel, s. 207; Oktay, Saibe, "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması", İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.LV 1996, ss. 263-296, (Oktay, İsimsiz), s. 263.

¹⁵⁷ Eren, Genel, s. 207.

¹⁵⁸ Eren, Özel, s. 865; Eren, Genel, s. 207; Zevkliler/Gökyayla, s. 11; Gümüş, s. 4.

¹⁵⁹ Eren, Özel, s. 866; Gümüş, s. 4.

¹⁶⁰ Oktay, İsimsiz, s. 267.

¹⁶¹ Eren, Özel, s. 866; Eren, s. 86; Eren, Genel, s. 207.

¹⁶² Eren, Özel, s. 869; Oktay, İsimsiz, s. 268.

¹⁶³ Eren, Özel, s. 869.

¹⁶⁴ Eren, Özel, s. 869.

tanımlanmıştır. Tanımdan bayilik sözleşmelerine konu olacak bayinin diğer sözleşmelerden ayırt edici unsurları belirlenmemektedir¹⁶⁵. Kanunlarda ayrıntılı bir şekilde tanımlanmayan sözleşmeler de isimsiz sözleşme olarak kabul edildiğinden bayi tanımının tek başına yapılmış olması bayilik sözleşmesini isimli bir sözleşme yapmayacaktır.

İsimsiz bir sözleşme olarak kabul edilen bayilik sözleşmesinin, isimsiz sözleşmelerin kendisi içerisinde karma sözleşme ya da kendine özgü (suigeneris) nitelikte olarak ikiye ayrılmasıyla da doktrin de fikir ayrılığı oluşmuştur.

1.3.1.1. Karma Sözleşme Sayan Görüş

Karma sözleşme; kanun ile düzenlenmiş isimli sözleşmelerden ikisinin veya daha fazlasının asli edimlerini veya bazı unsurlarını tarafların kanunun öngörmediği şekilde kendi istedikleri doğrultusunda kısmen veya aynen alıp kullanarak meydana getirdikleri sözleşmedir¹⁶⁶. Bayilik sözleşmesi doktrindeki bir görüşe göre acente, satış, iş görme sözleşmelerine ait unsurların toplamından oluşan isimsiz karma sözleşme niteliğindedir¹⁶⁷.

İkinci bir görüşe göre de bayilik sözleşmesi iş görme sözleşmesinin özel bir türüdür. Şöyle ki bayilik sözleşmesinin yapılma amacı bayinin sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunması olduğu gibi iş sahibinden yaptığı masrafları talep edememesi de bu sözleşmenin iş görme sözleşmesi olması gerçeğini değiştirmeyeceği öne sürülmüştür¹⁶⁸.

Üçüncü bir görüşe göre de bayilik sözleşmesi mevzuatta düzenlenmiş ve düzenlenmemiş sözleşmelerdeki unsurların bir araya getirilmesiyle oluştuğu için karma sözleşme niteliğinde olsa da kanunda düzenlenmemiş sözleşme unsurları da taşıdığı için kendine özgü sözleşme niteliği de bulunup kendisine özgü yapısı olan karma sözleşmedir.¹⁶⁹

Dördüncü bir görüşe göre de akaryakıt istasyon işletmeciliğinin esas sözleşme ve buna bağlanan diğer sözleşmeler kendilerine özgü vasıflarını kaybetmeksizin ortak bir amaca yönelik bir araya geldikleri için birleşik sözleşmedir denilmektedir¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Karauz, s. 60.

¹⁶⁶ Eren, Genel, s. 208; Gümüş, s. 6; Yavuz, s. 21; Oktay, İsimsiz, s. 273; Kuntalp, s. 38; Cansel/Özel, s. 64.

¹⁶⁷ Karauz, s. 86; Şenol, s. 28.

¹⁶⁸ Karauz, s. 85.

¹⁶⁹ İşgüzar, s. 31; Karauz, s. 85.

¹⁷⁰ Karauz, s. 91.

1.3.1.2. Kendine Özgü (Sui Generis) Sözleşme Sayan Görüş

Sui generis yani kendine özgü yapısı olan sözleşmeler kanunda düzenlenmiş herhangi bir sözleşmeye ait esaslı unsurları taşımadığı gibi isimsiz karma bir sözleşme de değildir¹⁷¹.

Kanunda düzenlenmemiş ve kanunda düzenlenmiş sözleşme unsurları da bakımından sözleşme tiplerinde yer almayan, tarafların sözleşme özgürlüğü çerçevesinde kendi ihtiyaçları doğrultusunda unsurlar taşıyarak oluşturulmuş sözleşmelere kendine özgü (suigeneris) sözleşmeler denir¹⁷².

Edimlerin birbiriyle değiştirildiği, sözleşmelerde her iki tarafında birbirine karşı asli edim yükümlülüğü bulunan sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir¹⁷³. Bayi ve sağlayıcının yüklendiği edimlerden birçoğu isimli sözleşmelerde bulunmayan unsurlardır¹⁷⁴. Bayilik sözleşmesindeki karşılıklı tam iki tarafa borç yüklenmesi, esaslı unsurların diğer sözleşmelerden farklı oluşu bu sözleşmeye kendisine özgü yapısı olan sözleşme niteliğini kazandırmaktadır¹⁷⁵.

Bayilik sözleşmesi birbiriyle değiştirilen iki ayrı edim çifti içermektedir¹⁷⁶. İki ayrı birbirinden bağımsız sözleşmeyi bünyesinde barındıran bayilik sözleşmesindeki ilk edim çifti yapılan çerçeve sözleşme ve sonrasında yapılarak çerçeve sözleşmenin uygulama aşaması olan münhasır satış sözleşmeleri de ikinci edim çiftidir¹⁷⁷. Çerçeve sözleşme yapma ve bu çerçeve sözleşmeye uygun ve sürekli olarak münhasır satış sözleşmeleri yapma edimleri niteliği itibarıyla sürekli edim yükümlülükleri olduğundan bayilik sözleşmesi de sürekli borç ilişkisi niteliğindedir¹⁷⁸. Sürekli borç ilişkisinde edim yükümlülüğü geçici veya bir kere yapıp biten bir borç değildir¹⁷⁹. Sürekli borç ilişkisinin varlığının delili de sözleşmede belirlenen asli edim borçlarıdır¹⁸⁰. Zaman unsuru ile asli edim yükümlülüğünün ifasının arasında sürekli bir ilişki mevcuttur¹⁸¹. Bunun yanında ani edimli sözleşmelerde asli edim yükümlülüğünün ifası zamana yayılmamış, aniden bir defayla ifa edilmektedir¹⁸². Ani edimli borçların ifası ile sözleşme sona ererken¹⁸³ sürekli edim yükümlülüğü içeren bayilik

¹⁷¹ Eren, Özel, s. 881; Eren, Genel, s. 209.

¹⁷² Eren, Özel, s. 881; Eren, Genel, s. 209; Gümüş, s. 9; Oktay, İsimsiz, s. 275.

¹⁷³ Eren, Genel, s. 211.

¹⁷⁴ Karauz, s. 86.

¹⁷⁵ İşgüzar, s. 36.

¹⁷⁶ Eren, Özel, s. 960.

¹⁷⁷ Eren, Özel, s. 961.

¹⁷⁸ İşgüzar, s. 67.

¹⁷⁹ İşgüzar, s. 65.

¹⁸⁰ İşgüzar, s. 66.

¹⁸¹ Eren, Genel, s. 213.

¹⁸² Eren, Genel, s. 213.

¹⁸³ İşgüzar, s. 66.

sözleşmesinde sözleşme süresi boyunca sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma, asgari mal alma gibi sağlayıcıya karşı üstlenilen asli edimleri süreklilik arz eden yükümlülükler içerir¹⁸⁴.

Doktrinde hâkim olan görüş bayilik sözleşmesinin kendine özgü (suigeneris) yapısı olduğu yönündedir¹⁸⁵. Bayilik sözleşmesinin ilk aşaması çerçeve sözleşme ve çerçeve sözleşmeye bağlı olarak bayi ve sağlayıcı arasında münferit satış sözleşmelerinin yapılması gerekmektedir.

Çerçeve sözleşme uyarınca yapılan münferit satış sözleşmeleri ile sağlayıcı, ürünlerin mülkiyetini ve zilyetliğini bayiye geçirmekle, bayide uhdesine geçen ürünleri teslim alıp ürünlerin bedelini sağlayıcıya ödemekle borçlansa da bu yapılan münferit satış sözleşmelerini yalnızca satış sözleşmesi olarak nitelermeye yeterli olmayacağı savunulmaktadır¹⁸⁶. Satış sözleşmesinde amaç, satılan malın mülkiyetinin ve zilyetliğinin karşı tarafa devri olup satın alan kişinin o mal ile ne yapacağı satıcıyı ilgilendirmemekteyken bayilikte satın alan kişinin sürekli şekilde ürün olarak sürümü artırması gerekmektedir¹⁸⁷.

Bayi sağlayıcı veya üreticinin bir çalışanı veya temsilcisi değildir¹⁸⁸. Bayi, hukuki anlamda temsilci olmayıp kendine ait işletmesi bulunan bağımsız bir tacir olması ile bağımsız olarak kendi adına ve hesabına hareket etmesi de bayilik sözleşmesine kendine özgü yapısı (suigeneris) olan bir sözleşme niteliğini vermektedir.

1.4. Uygulanacak Hükümler

Bayilik sözleşmesine, karma sözleşme sayan görüş desteklenerek, satış ve acentelik hükümleri uygulanmak istense dahi satış ve acentelik sözleşmelerinde bulunmayan hükümlere sahip olduğundan, çift nitelikli veya çeşitli tiplere ait unsurların birbirine karıştığı bir karma sözleşme söz konusu olamaz¹⁸⁹. Bu nedenle bayilik sözleşmesi satışa ve acenteliğe ilişkin bazı unsurlar taşısa bile karma bir sözleşme olarak nitelendirilmemesi¹⁹⁰ yönündeki doktrindeki görüşlere katılıyoruz.

Doktrinde de baskın olan bizim de katıldığımız görüşe göre bayilik sözleşmesi kendine özgü yapısı olan isimsiz sözleşmelerdendir¹⁹¹. Bayilik sözleşmesinin yapısına uygun

¹⁸⁴ İlgüzar, s. 67.

¹⁸⁵ İlgüzar, s. 34; İlgüzar, s. 36; Tandoğan, s. 40; Aral/Ayrancı, s. 58; Yavuz/Acar/Özen, s. 16; Zevkliler/Gökyayla, s. 17; Genç, s. 159; Şenol, s. 34.

¹⁸⁶ İlgüzar, s. 34; Karauz, s. 85.

¹⁸⁷ İlgüzar, s. 37.

¹⁸⁸ Şenol, s.24; Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvacı/Nomer, s. 837.

¹⁸⁹ Tandoğan, Tek, s. 13.

¹⁹⁰ Tandoğan, Tek, s. 13.

¹⁹¹ İlgüzar, s. 35; Tandoğan, s. 39-40; Yavuz, s. 24-29; Genç, s. 159; İnan, s. 57; Teoman, s. 62.

düştüğü oranda karşılıklı borç yükleyen sözleşmelere ilişkin genel kurallar uygulanabilecektir¹⁹².

Kendisine özgü yapısı olan sözleşmeler iyi niyet kurallarına ve yapıldığı işlerdeki yaygın teamüllere göre yorumlanır ve tamamlanırlar; özellikleri izin verdiği oranda kendi özelliklerine benzer özellikleri taşıyan isimli sözleşmelere ilişkin kanun hükümleri kıyas yoluyla uygulanabilir¹⁹³.

Kanunda düzenlenmemiş bir sözleşme olan bayilik sözleşmesine uygulanacak kurallar, onun karşılıklı iki tarafa borç yükleyen, sürekli bir borç ilişkisi doğuran çerçeve sözleşme niteliği ve bazı unsurların satış, acentelik ve adi ortaklıkla taşıdığı benzerlikler göz önünde tutularak bulunacaktır¹⁹⁴. Diğer bir ifade ile kendisine özgü yapısı olan sözleşmelere, mahiyetlerine uygun düştüğü oranda, benzedikleri sözleşme tiplerine ilişkin kanun hükümleri kıyas yoluyla uygulanabilir.

Hâkim kendisine özgü yapısı olan sözleşmelerin mevzuatta düzenlemesi olmaması sebebiyle boşlukları tarafların farazi iradelerini esas alarak dolduracaktır¹⁹⁵.İsimsiz sözleşmeler için kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa ve tarafların farazi iradeleri de saptanamıyorsa TMK m. 1 hükmüne göre hâkim boşlukları dolduracaktır¹⁹⁶.Kanunda uygulanabilir hükümle ifade edilmek istenen, yasa tarafından düzenlenen bir sözleşmeye ilişkin olmayan TBK’ da yer alan yedek kurallardır¹⁹⁷. Hâkim, yasada düzenlenen yedek kurallar ile sözleşmeyi tamamlayamadığı durumda kendisinin koyacağı kural yoluyla boşluğu dolduracaktır¹⁹⁸.

Bir Yargıtay kararında acentelik sözleşmesine ilişkin yasal düzenlemelerin, özellikle bayilik sözleşmesinin kurulmasına ve sona ermesine ilişkin hususlarda kıyasen uygulanacağı kabul edilmiştir¹⁹⁹.

Bayilik sözleşmesinin çerçeve niteliğinden doğan münferit satış işlemlerinde de yalnızca satışa ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiği açıktır²⁰⁰.

¹⁹² Tandoğan, Tek, s. 15; Tandoğan, s.13.

¹⁹³ Tandoğan, s. 13; Yavuz, s. 24; Zevkliler/Gökyayla, s. 12; Şenol, s. 35.

¹⁹⁴ İlgüzar, s. 28; İlgüzar, s. 30; Erdem, s. 94.

¹⁹⁵ Şenol, s. 37; Oktay, İsimsiz, s.278.

¹⁹⁶ Şenol, s. 37; Gümüş, s. 12.

¹⁹⁷ Cansel/Özel, s. 121.

¹⁹⁸ Cansel/Özel, s. 121.

¹⁹⁹ Tandoğan, Tek, s. 15; Tandoğan, s. 40; İlgüzar, s. 165; İlgüzar, s. 176; İlgüzar, s. 177; Yarg. 11. HD. 15.1.1992 gün ve 90/1959 E. ve 92/96 K. sayılı kararında, bayilik sözleşmesinin sona ermesinde TTK m. 133 hükmünü kıyasen uygulamıştır.

<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1990-1959.htm&kw=`1990/1959`#fm>(E.T:22.12.2017); Erdem, s. 94.

²⁰⁰ Tandoğan, Tek, s. 15.

Bayilik sözleşmesinin sona erme nedenleri saptanırken ve haklı nedenle fesih bakımından da, sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelere özgü kurallar, özellikle acentelik sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelere özgü kurallar kıyas yoluyla uygulanabilir²⁰¹.

1.5. Sözleşmenin Şekli

Kişilerin hukuki işlem yapma iradelerini beyan ederken kullandıkları araçlar şekil olarak isimlendirilir²⁰². TBK’ da irade özgürlüğü ilkesinin yanında şekil özgürlüğü ilkesi de geçerlidir; TBK m. 12 hükmü gereği taraflara, yasada şekle ilişkin hüküm bulunmadıkça iradelerini istedikleri biçimde ortaya koyma izni verilmiştir²⁰³.

Borçlar hukukunda şekil serbestliği kuralı genel ilkedir; bir hukuki işlemin şekle bağlı olması bu kuralın istisnasıdır²⁰⁴. Şekil serbestisinin istisnası olarak kanunda belirtilen zorunlu şekil şartları sözleşmenin geçerliliği için olabileceği gibi bir ispat şartı da olabilir²⁰⁵. TBK m. 12/2 hükmüne göre, kanunda şeklin şartı öngörülmüş ise, bu şekil sözleşmeler için geçerlilik şeklidir ve bu şekle uyulmaksızın düzenlenen sözleşmeler hükümsüzdür²⁰⁶.

Bayilik sözleşmesi TBK’ da öngörülen herhangi bir şekle tabi olmayıp şekil serbestisi ilkesi geçerli olup buna bağlı olarak sözleşme sözlü, yazılı ve resmi şekillerde yapılabilir²⁰⁷.

1.6. Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması

İsimsiz bir sözleşme olan bayilik sözleşmesi, Türk Hukuku’nda ayrıntılı bir biçimde tanımlanmadığı ve kendisine benzeyen sözleşme hükümleri bayilik sözleşmesine kıyas yoluyla uygulanacağı için, kendisine benzeyen sözleşmelerle karıştırılması sebebiyle benzer sözleşmelerden ayırt edilmesi gerekmektedir.

1.6.1. Satış Sözleşmesi

Satış sözleşmesi TBK’ nın ikinci kısım birinci bölümü ve birinci ayrımında düzenlenmiş isimli sözleşmelerdendir. Satış sözleşmesine uygulanacak genel hükümler borçlar kanununda yer aldığı gibi TMK, TTK ve diğer yasal düzenlemeler ve uluslararası hükmünde “*Satış sözleşmesi; satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşme*” olarak tanımlanmıştır.

²⁰¹ Tandoğan, Tek, s. 15.

²⁰² Akıncı, Şahin, **Borçlar Hukuku Bilgisi**, 7. Baskı, Sayram Basım, Konya, 2013, s. 77.

²⁰³ Belen, Herdem; **6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh)**, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s. 61; Cansel, Erol/Özel, Çağlar; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 185.

²⁰⁴ Aybay, Aydın; **Borçlar Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011, 13. Bası, s. 33.

²⁰⁵ Cansel/Özel, s. 187.

²⁰⁶ Cansel/Özel, s. 187; Belen; s. 63; Akıncı, s. 77; Aybay, s. 33.

²⁰⁷ Eren, Özel, s. 961; Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvaci/Nomer, s. 834; İşgüzar, s. 36.

Satış sözleşmesi karşılıklı borç yükleyen (sinallagmatik) bir sözleşmedir²⁰⁸. Bayilik sözleşmesinin kendisine özgü nitelikleri göz önüne alınmadan bir satış sözleşmesi veya ön satış sözleşmesi olarak isimlendirilmesi mümkün değildir²⁰⁹.

Benzerlik olarak her iki sözleşmede tam iki tarafa borç yükleyen, ivazlı ve rızai bir sözleşmelerdir. Bayilik sözleşmesi sağlayıcının, bayiye sözleşme konusu malları teslim etmeyi ve bayinin de bunların bedelini ödemeyi üstlenmesi yönünden satış sözleşmesine benzer unsurlar taşımaktaysa²¹⁰ da aynı olarak nitelendirilemez.

Bayilik sözleşmesi sürekli edimli bir sözleşmeyken satış sözleşmesi ise ani edimlidir²¹¹. Bayilik sözleşmesinde ticari bir satış söz konusudur. Ticari satış kavramı ticari işletmeyi ilgilendiren satış olarak tanımlanmıştır²¹². Bizim de katıldığımız görüşe göre tekrar satıp kazanç sağlamayı meslek edinen kimselerin kurduğu satış sözleşmesi ticari satış kabul edilmelidir²¹³. Bu yönden bakıldığında bayi de işini meslek edinen kimsedir²¹⁴. Bir kereye mahsus ürün alıp satmamakta bu alım-satış işlemi süreklilik arz etmektedir.

Bayinin malın sürümünü artırmak için çalışması satış sözleşmesinde bulunmayan sürekli edimleri gerektirir²¹⁵. Bunun yanında sağlayıcının da mal satın almak isteyen bayiye mal temin etme yükümlülüğü yine bir sürekli edim gerektirir.

Bayi ve sağlayıcı arasında imzalanan çerçeve sözleşme sonrası yapılacak münferit satış sözleşmelerinde, TBK' nın satış sözleşmesine ilişkin hükümlerine uygulanan satıcının ve alıcının temerrüdüne ilişkin ayıptan doğan sorumluluk hükümleri uygulanabilir²¹⁶. Buna

²⁰⁸ Yeşiltepe, s. 149.

²⁰⁹ İşgüzar, s. 34.

²¹⁰ Tandoğan, s. 34.

²¹¹ Eren, s. 29; Tandoğan, Tek, s. 7; Tandoğan, s. 34; İşgüzar, s. 38; Yeşiltepe, s. 149.

²¹² Gümüş, s. 44.

²¹³ Eren, s. 40. Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2013/10624 Karar No: 2014/8061 Karar Tarihi: 29.04.2014 "...Taraflar tacir olup, aralarında "Yetkili Araç Satış Bayiliği Sözleşmesi" bulunmaktadır. Dava konusu aracın davalı tedarikçi tarafından davacı bayiye "Test Aracı" olarak satıldığı ve düzenlenen faturada bu hususun şerh edildiği dosyaya sunulan fatura içeriğinden anlaşılmuştur. Davalı, süresinde zamanaşımı definde bulunmuştur. Dava tarihinde yürürlükte bulunan 6762 sayılı TTK'nın 25/4. maddesi uyarınca ticari satışlarda zamanaşımı süresi, satılanın alıcıya tesliminden itibaren 6 aydır. Daha uzun süreli garanti verildiği hallerde zamanaşımı süresinin, garanti süresi sonuna kadar uzayacağı Yargıtay'ca kabul edilmekte ise de, somut olayda davalı tarafından davacıya verilmiş bir garantiye rastlanılmadığından zamanaşımı süresinin belirtilen yasa hükmünde olduğu gibi 6 ay olarak değerlendirilmesi gerekir. Öte yandan 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 207. maddesi uyarınca ifşal durumunda zamanaşımına dayanılmaz ise de, somut olayda ifşal bulunduğu da iddia ve ispat edilmemiştir. Malın sonradan ayıplı olduğunun saptanması ve bunun gizli ayıp niteliğinde olduğunun belirlenmesi, tek başına ifşal olarak değerlendirilemez. Dava konusu araç 31.03.2008 tarihinde satılıp davacıya teslim edilmiş, dava ise 10.11.2009 tarihinde açılmıştır. Başka bir anlatımla, dava 6 aylık zamanaşımı süresi dolduktan sonra açılmış bulunmaktadır. O halde mahkemece somut olay bakımından davalının zamanaşımı definin kabulü ile davanın zamanaşımı nedeni ile reddi gerekirken somut olaya uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." E.T. 19.06.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr

²¹⁴ Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvaci/ Nomer, s. 837.

²¹⁵ Tandoğan, Tek, s. 7.

²¹⁶ Tandoğan, Tek, s. 7; Yeşiltepe, s. 149.

karşılık bayilik sözleşmesindeki sürekli kaçınma ve iş görme edimleriyle ilgili sorunların çerçeve sözleşmesinin doğurduğu sürekli borç ilişkisinin nasıl sona ereceğini satışa ilişkin yasal hükümlerle çözümlene olanağı yoktur²¹⁷. Özellikle satışta öngörülen geriye etkili fesih (dönme), bayilik sözleşmesinden doğan sürekli borç ilişkisini sona erdirmede söz konusu olmaz²¹⁸.

1.6.2. Eser Sözleşmesi

Eser sözleşmesi, TBK m. 470 ve devamında yer alır. Türk hukukunda yasal düzenlemesi bulunan isimli sözleşmelerden olan eser sözleşmesinin tanımı TBK m. 470 hükmünde '*Eser sözleşmesi, yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmedir.*' denilerek sınırları belirlenmiştir.

Doktrinde iş sahibinin borçlanarak ödeyeceği bedel karşılığında yüklenicinin bir eser meydana getirip iş sahibine teslim etmeyi üstlendiği sözleşmeye eser sözleşmesi denir²¹⁹.

Eser sözleşmesiyle iş sahibi için bir iş görmeyi üstlenen yüklenicinin borcunun özelliği, bu iş görmeyle belirli bir sonucu yaratmayı borçlanmış olmasıdır²²⁰.

Eser sözleşmesinde yüklenicinin asli edimi meydana getirilen eserin teslimi borcuyken, iş sahibinin asli edimi olan bedel ödeme borcunda karşılıklılık ilişkisi mevcuttur²²¹. Yüklenicinin asli edimi eserin meydana getirilmesi ve bununla birlikte sözleşmeye uygun olarak meydana getirilen eserin teslim edilmesidir²²². Zira eser sözleşmesinde yüklenici sadece eseri tamamlamakla değil, tamamlanmış eserin mülkiyetini de iş sahibine geçirmekle sorumludur²²³.

Eser sözleşmesinde, eserin hazırlanması aşamasında sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde benzer nitelik bulunsa bile, doktrinde kabul gören görüşe göre eser sözleşmesi, ani edimli bir sözleşmedir²²⁴. Eser sözleşmesinde yapılan işin süreç gerektirmesi veya bir zamana yayılarak yapılması ani edimli borç doğuran sözleşme olma niteliğini değiştirmez. Bir iş yüklenen yüklenici sonuç olarak meydana getirdiği eseri teslim etmesi aşaması, iş sahibi de eserin bedelini ödeme aşaması ani edimli borç niteliğindedir. Bayilik sözleşmesi belirli ya da

²¹⁷ Tandoğan, Tek, s. 7.

²¹⁸ Tandoğan, Tek, s. 7; Tandoğan, s. 34; Genç, s. 155; Yeşiltepe, s. 149.

²¹⁹ Eren, Özel, s. 583; Zevkliler, Aydın/Gökyayla, Emre; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 18. Baskı, Ankara, 2018, s. 461.

²²⁰ Zevkliler/Gökyayla, s. 465.

²²¹ Zevkliler/Gökyayla, s. 484.

²²² Zevkliler/Gökyayla, s. 484.

²²³ Zevkliler/Gökyayla, s. 487.

²²⁴ Zevkliler/Gökyayla, s. 479; Eren, Özel, s. 587.

belirsiz fakat mutlak sürekli olarak satın alma ve bunların pazarlanması için sürekli nitelikte bir sözleşmedir²²⁵.

Eser sözleşmesi bir sonucun varlığını yani eserin meydana getirilmesi borcunu²²⁶ içerirken bayinin sürümü arttırma borcunda bir sonuç borcu niteliği bulunmamaktadır; sürüm arttırmak için belirli bir yönde faaliyet göstermeyi borçlanmış olan bayi gereken özeni göstermişse, başarıya ulaşamasa bile borcunu yerine getirmiş sayılmalıdır²²⁷

Eser sözleşmeleri genel olarak bireysel sözleşmeler şeklinde düzenlenir. Bazı özel durumlarda çerçeve sözleşme şeklinde düzenlenip genel işlem şartları içermesi de mümkündür²²⁸. Fakat bu şekilde düzenlense dahi bayilik sözleşmesin sürekli sözleşme niteliğini barındırmaz.

Eser sözleşmesinde iş sahibi yükleniciye talimat verirken²²⁹, bayilik sözleşmesinde bayi bağımsız bir tacir olduğu için sağlayıcının bayiye geniş bir talimat verme yetkisi yoktur.

Eser sözleşmesinde eseri yapmayı yüklenen kişinin, iş sahibinden belli bir bölgede siparişler alma konusunda bir tekel hakkı da söz konusu değildir²³⁰. Genel bayilik sözleşmesinde böyle bir hükümlerle sınırlandırma olmasa da münhasır bayilikte yine tekel hakkı söz konusu olacaktır.

Eser sözleşmesinde yüklenici bir eser meydana getirmeyi yüklenip tek bir sonuç odaklı edim mevcutken, bayilik sözleşmesinde sağlayıcıdan alınan ürünün sürekli bir şekilde pazarlanması, reklamının yapılması gibi sürekli edimler mevcuttur.

1.6.3. Komisyon Sözleşmesi

Komisyoncu ve komisyon sözleşmesi TBK’ da tanımlanmış isimli sözleşmelerdendir. TBK m. 532 hükmünde komisyoncu; “Alım ve satış işlerinde, ücreti karşılığında kendi adına ve müvekkili hesabına kıymetli evrak ve menkul eşya alım ve satışını yapan kimse” olarak tanımlanmıştır.

Bağımsız tacir yardımcılarında olan komisyoncu kendi adına fakat müvekkili hesabına hareket ederken²³¹ bayi kendi ad ve hesabına faaliyette bulunur²³². Komisyoncu yaptığı iş karşılığında da ücret olarak müvekkilinden belirli bir komisyon alır²³³.

²²⁵ İşgüzar, s. 14; Tandoğan, s. 5; Eren, Özel, s. 957.

²²⁶ Eren, s. 588.

²²⁷ Tandoğan, Tek, s. 12; İşgüzar, s. 42.

²²⁸ Eren, s. 588.

²²⁹ Eren, Özel, s. 603.

²³⁰ Tandoğan, Tek, s. 12.

²³¹ Bozer/Göle, s. 122.

²³² İşgüzar, s. 52.

²³³ Genç, s. 158.

Komisyunculuk yapan bu işi meslek edinmek zorunda değildir. Komisyunculuk geçici olarak veya bir kereye mahsus da yapılabilir. Eğer komisyoncunun kısmen de kendi adına devamlı olarak işlettiği bir işletme varsa ve komisyonculuk faaliyetini bu işletme çerçevesinde yürütüyorsa tacir sayılacaktır²³⁴.

Komisyunculuk sözleşmesinin bir unsuru da vekâlet veren hesabına üçüncü kişiyle sözleşme yapmasıdır²³⁵. Komisyoncu yaptığı iş ile ilgili müvekkilini bilgilendirmek ve talimatını yerine getirdiğini derhal müvekkiline bildirmek zorundadır. Bayi ise kendi ad ve hesabına faaliyet yürüttüğü işletmesinde sağlayıcıdan talimat almak veya sağlayıcıyı her konuda bilgilendirmek zorunluluğu bulunmamaktadır.

Komisyoncu alım ve satım yaparken malı müvekkilin belirlediği fiyattan daha ucuza alması veya bu fiyattan daha fazlasına satması halinde sağladığı fazla kazançtan yararlanmadığı gibi aradaki farkı da müvekkiline vermek zorundadır²³⁶.

Komisyoncu, malı müvekkilin belirlediği bedelin altında bir bedelle satarsa ortaya çıkan zararı gidermek zorundadır. Ancak satış yapılmasaydı müvekkilin daha çok zarara uğrayacağını ve o durum altında yeniden emir almaya müsait olmadığını kanıtlarsa bu tazmin yükümlülüğünden kurtulur²³⁷. Komisyoncu sağladığı muhtemel kazancı müvekkiline vermek zorundayken bayinin ise herhangi bir emir alma durumu söz konusu olmayıp sağlayıcıdan satın aldığı fiyatın altında da satış yapması durumunda kar ve zararı kendisine ait olmaktadır²³⁸.

Uygulamada bayilik sözleşmesi yaparken üretici-sağlayıcı sözleşmede ürünlerin fiyatı için bir alt sınır belirleyebilir. Şöyle ki buradaki alt sınırın amacı piyasada bulunan daha az kaliteli ürünler ile kendi sattığı kaliteli ürününün fiyatının aynı olmamasıdır.

Bayinin kendi adına ve kendi hesabına satış yapmasının bir sonucu olarak yaptığı işlemdeki karın tamamı kendine ait olduğu gibi zararına da kendisi katlanırken; komisyoncu kendisine satmak için verilen malların maliki olmadığı için rizikosuna katlanma durumu yoktur, satışını yaptığı takdirde sadece belirlenen bir ücreti alır²³⁹.

Komisyon tek veya birkaç satış işlemi için de yapılabilir, bayilik gibi sürekli bir nitelik taşıması zorunlu olmadığı gibi komisyoncunun bayi gibi sürümü arttırmak yükümlülüğü de yoktur²⁴⁰.

²³⁴ Bozer/Göle, s. 125.

²³⁵ Bozer/Göle, s. 125.

²³⁶ Genç, s. 159.

²³⁷ Genç, s. 159.

²³⁸ İşgüzar, s. 52.

²³⁹ İşgüzar, s. 52; Tandoğan, Tek, s. 10.

²⁴⁰ İşgüzar, s. 52; Tandoğan, Tek, s. 10.

Bayinin sağlayıcıya karşı talimat alma, yapımıcıyı bilgilendirme gibi yükümlülükleri sınırlı²⁴¹ şekilde bulunurken, komisyoncu TBK m. 533 hükmü ve devamında sayıldığı üzere yaptığı iş hakkında vekâlet vereni bilgilendirmek ve özellikle talimatları doğrultusunda hareket etmek, özen borcuna riayet ederek vekâlet verenin haklarının korunması için açıkça ayıplı mallar hakkında zarar tespiti yaptırarak malı koruma altına almak ve vekâlet vereni bu olası durumlarda hemen bilgilendirmek, satılmak üzere gönderilen eşya kısa sürede bozulabilecek nitelikte ise vekâlet vereni hemen bilgilendirmek koşuluyla eşyayı satmakla yükümlüdür.

1.6.4. Adi Ortaklık

Adi ortaklık, sözleşme olarak TBK' da yer alır. TBK'nın m. 620 hükmünde iki ya da daha fazla kişinin bir araya gelerek emeklerini ve mallarını ortak bir amaca ulaşmak için birleştirmeyi üstlendikleri sözleşme adi ortaklık sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır.

Adi ortaklık sözleşmesinin unsurları yasal düzenlemelerde belirlenmiştir. Adi ortaklıkta taraflar emek ve sermayelerini birleştirerek ortak bir amaca ulaşmak için çalışıp daha sonra karı ve zararı paylaşmayı arzularlar. Adi ortaklıkta olduğu gibi tarafların ortak bir amacı gerçekleştirmek için emeklerini birleştirmeleri bayilikte de var olduğu düşünülebilir.²⁴²

Ancak bayinin de sağlayıcının da ortak amacı sürümü artırmak olsa da, bayilik sözleşmesinde sağlayıcı ve bayinin bir araya gelip karı ve rizikoyu paylaşmak gibi adi ortaklığa özgü bir unsur bulunmamaktadır²⁴³. Bayi sağlayıcıdan malı satın alıp kendi mülkiyetine geçirdiğinde artık karı da zararı da kendisine aittir. Adi ortaklıkta kar ve zarar ortaklar arasında paylaşılır.

Bayinin karı ve rizikosu kendine ait olduğundan adi ortaklıkta olduğu gibi üçüncü kişilere karşı sağlayıcı ve bayi birlikte sorumlu değildirler; bunun yanında ortak bir sermayeleri de yoktur²⁴⁴. Adi ortaklıkta ortaklık adına yapılan işlemlerden sorumluluk yine müştereken ortaklara aittir.

Bayilik sözleşmesinde taraflar aynı amaca yönelik edimler yapmadıkları gibi, edimlerin değiş tokuşunu öngören, tam olarak karşılıklı borç yükleyen bir sözleşme olduğu kabul edilmektedir²⁴⁵.

Yine bayilik sözleşmesi, adi ortaklıkta olduğu gibi, taraflar arasında sürekli ve iyi niyete dayanan iş birliğini gerektirdiğinden, adi ortaklığa ilişkin bazı kurallar özellikle haklı

²⁴¹ Tandoğan, Tek, s. 19; Altınok Ormancı, s. 469.

²⁴² Tandoğan, Tek, s.12.

²⁴³ İşgüzar, s. 45; Tandoğan, Tek, s. 12.

²⁴⁴ Tandoğan, Tek, s.12.

²⁴⁵ Tandoğan, Tek, s.12.

nedenle fesihe ilişkin kuralların bayilik sözleşmesine de kıyas yoluyla uygulanabilirliği mümkündür²⁴⁶.

1.6.5. Satış İçin Bırakma Sözleşmesi

Satış için bırakma sözleşmesi Türk hukukunda yasal düzenlemesi olmayan kendine özgü niteliği olan isimsiz sözleşmelerdendir²⁴⁷. Tüketim pazarının gelişmesiyle malların pazarlanması ve satışında kendine uygulamada geniş bir yere sahip satış için bırakma sözleşmesinin Bayilik ile de hakkında herhangi bir yasal düzenlenmenin bulunmaması konusunda benzerlik bulunmaktadır²⁴⁸.

Satış için bırakma sözleşmesi doktrinde şöyle tanımlanmıştır;

“Bu sözleşmeyle taraflardan biri (bırakan) kararlaştırılan bedel karşılığında bıraktığı kişinin kendi adına ve hesabına üçüncü kişiye satması için diğer tarafa mülkiyeti kendine ait olan malı diğer tarafa (satış için alan) bırakmayı, satış için alan da malı satarak belirlenen bedeli satış için bırakana ödemeyi ya da malı geri iade etmeyi taahhüt eder²⁴⁹.”

Satış için bırakma sözleşmesinde satış için alan kişi kararlaştırılan sürede aldığı malı belirlenen bedele satarsa satış için bırakana aldığı bedeli ödemekle yahut satamadığı takdirde de malı iade etmekle yükümlüdür²⁵⁰.

Satış için bırakma sözleşmesinde satış için bırakılan kişi bir vekil veya komisyoncu olmadığı için bırakılan malı kendi adına ve hesabına satar²⁵¹. Bayilik sözleşmesinde de bayi malı kendi adına ve hesabına satar fakat satış için bırakılan kişi üçüncü kişiye satışla teslimin aynı zamanda olmadığı hallerde satıştan teslim kadar malik durumuna girerken, bayi üçüncü kişiye malı satmadan evvel kendisine gönderilen malların maliki konumundadır²⁵².

Satış için mal bırakılan kimse dilerse malı aldığı yere geri verebilirken, bayinin malı satın aldıktan sonra sağlayıcıya geri verme seçeneği yoktur²⁵³.

Satış için bırakma sözleşmesinde malı satış için alan kişinin borcu seçimlik borçtur; ya malı satıp bedelini ödeme edimi vardır ya da satamayıp malı iade etme edimi vardır²⁵⁴. Bayilikte ise borç seçimlik değildir. Bayi, sağlayıcının gönderdiği malları teslim almak ve bedelini ödemekle yükümlüdür.

²⁴⁶ Tandoğan, Tek, s.13.

²⁴⁷ Eren, Özel, s. 948.

²⁴⁸ Tandoğan, Tek, s.11.

²⁴⁹ Tandoğan, s. 19; Zevkliler/Gökyayla, s. 16; Eren, Özel, s. 949; Cansel/Özel, s. 63.

²⁵⁰ Eren, Özel, s.948.

²⁵¹ Zevkliler/Gökyayla, s. 16; Eren, s. 949.

²⁵² Tandoğan, s. 37.

²⁵³ Tandoğan, s. 11.

²⁵⁴ Eren, Özel, s. 953.

1.6.6. Hizmet Sözleşmesi

Hizmet sözleşmeleri TBK' da genel hizmet sözleşmeleri, pazarlamacılık sözleşmesi ve evde hizmet sözleşmeleri olarak bir başlık altında düzenlenmiştir. Burada genel hizmet sözleşmeleriyle bayilik sözleşmesinin unsurlarını karşılaştıracacağız.

TBK'nın m. 393 hükmünde genel hizmet sözleşmesi; işçinin, işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona, zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşme olarak tanımlanmıştır. Bu açık tanımdan yola çıkarak hizmet sözleşmesinin tarafları işçi ve işverendir. Ücret ve iş görme edimlerinin synallagma ilişkisi gereği tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup ayrıca hizmet sözleşmesi sürekli borç ilişkisi içeren sözleşmelerdendir²⁵⁵

İşverene bağımlı olarak belirli veya belirsiz süreyle iş görme borcunu yüklenen kimseye işçi denir²⁵⁶. İşveren gerçek veya tüzel kişi olabilirken işçi gerçek kişi olmak zorundadır²⁵⁷. Hizmet sözleşmesinde işçi işverene bir işi görme edimi ile borçlanırken, işveren de bu görülen iş karşılığında ücret ödeme edimini üstlenir²⁵⁸.

İş görme edimi aktif bir faaliyet olabileceği gibi pasif bir şekilde durma, bekleme, gözetme şeklinde de olabilir²⁵⁹. İşçi eser sözleşmesinde olduğu gibi edim sonucu değil yaptığı faaliyeti yani bir edim fiili borçlanır²⁶⁰. Bayilik sözleşmesinde bayinin üstlendiği sürümü artırma faaliyetinde de edim fiili borçlanıldığından hizmet sözleşmesiyle benzer nitelikler taşıdığı söylenebilir.

Hizmet sözleşmesi benzer sözleşmelerden ayıran en tipik unsuru bağımlılık unsurudur. Nitekim işçi işverene yer, zaman ve hiyerarşik yönden bağımlı şekilde çalışmaktadır²⁶¹. İşçi bağımlı bir çalışan olarak işverenin talimatlarına uymak zorundayken, bayi kendi istekleri doğrultusunda hareket eden bağımsız bir tacirdir²⁶². Bağımlılık unsurunun getirisi olarak işçi işveren ad ve hesabına çalışırken, bayi kendi ad ve hesabına çalışmaktadır²⁶³.

²⁵⁵ Gümüş, s. 381.

²⁵⁶ Eren, Özel, s. 534.

²⁵⁷ Gümüş, s. 382.

²⁵⁸ Nart, s. 170

²⁵⁹ Eren, Özel, s. 535.

²⁶⁰ Eren, Özel, s. 535.

²⁶¹ Eren, Özel, s. 535.

²⁶² İşgüzar, s. 48; Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvacı/Nomer, s. 837. Yarg. 10. Hukuk Dairesi. 2013/4881 E. ,2014/8074 K., K.T. 07.04.2014, E.T. 05.07.2019.www.sinerjimevzuat.com “....Davaya konu somut olayda da, davacının G... Basın Yayım Dağıtım Ev Aletleri Pazarlama San. Tic. Ltd. Şti. ile 17.04.2006 tarihinde yaptığı alt bayilik sözleşmesinin bulunduğu, sözleşme konusunun şirketin ürünlerinin bayi (davacı) tarafından tanıtımının yapılması, talebe göre siparişlerin alınması ve şirket adına satış sözleşmeleri akdedilmesi olduğunun belirtildiği ve bu işler karşılığında bayinin satılan ürünlerden elde edilen gelir üzerinden komisyon alacağıının kararlaştırıldığı, davacının talebine konu sürelerde yaptığı sözleşme örneklerinde peşinat olarak 50 TL, 100 TL, 350 TL gibi peşinat adı altında ücret tahsil ettiği, dava dilekçesine ekli belgede müşteri temsilcisi olarak çalıştığıın belirtildiği ve bu belgenin davalı G... Basın Yayım Dağıtım Ev Aletleri Pazarlama San. Tic. Ltd. Şti.

Bayilik sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi benzer bir özelliği sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler olmalarıdır²⁶⁴. Ancak hizmet sözleşmesi iş görme sözleşmesi olarak nitelenirken bayilik sözleşmesi kendisine özgü yapısı olan sözleşme olarak nitelenmektedir.

Hizmet sözleşmesinde işçi işverene bağımlı olarak çalışırken bayinin sağlayıcıya karşı bir bağımlılığı söz konusu değildir²⁶⁵. Bayi sağlayıcı karşısında bağımsız bir tacirdir. Hizmet akdinde işverenin işçiye karşı temel borcu ücrettir²⁶⁶. Yine bu özelliğine bağlı olarak bayi kazancını malları sağlayıcıdan alıp tekrar satarak, alış ve satışı arasındaki fiyat farkından kazancını sağlarken bunun yanında yaptığı iş karşılığında sağlayıcıdan ayrıca herhangi bir ücret almazken işçi yaptığı iş karşılığında işverenden belirli bir ücret alır²⁶⁷.

Bayilik sözleşmesi kısmen iş görme edimi içerse dahi münferit satış işlemlerine ilişkin edimlerde vardır ve bunlara satış sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır, fakat satışa ilişkin bu hükümler hizmet sözleşmesine tamamen yabancıdır²⁶⁸.

Her iki sözleşme süreklilik unsuru bulundursa da, bayinin üstlendiği edimlerin ağırlığı düşünüldüğünde bayinin işçiye nazaran haksız ve zamansız fesihlere karşı çıkarlarının korunmasını gerekir.

1.6.7. Vekâlet Sözleşmesi

Vekâlet sözleşmesi TBK' da tanımlanmış isimli sözleşmelerdendir. TBK m. 502/1 hükmüne göre “ vekâlet sözleşmesi vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemi yapmayı üstlendiği sözleşme” olarak tanımlanmıştır. Vekâlete ilişkin hükümler uygun düşükleri ölçüde TBK' da düzenlenmemiş isimsiz sözleşmelere de TBK m. 502/2 madde hükmü uyarınca uygulanacağı için torba iş görme sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir²⁶⁹. Bu suretledir ki bayilik sözleşmelerinde sözleşmede hüküm bulunmayan konularda uygun düşükü ölçüde vekâlet hükümleri uygulanır.

Geniş anlamda bir iş görme sözleşmesi olarak tanımlanan vekâlet sözleşmesi ile vekil, vekâlet verenin yarar ve menfaatine uygun olarak kendisine verilen işin görülmesini veya

tarafından verilmediğinin iddia edilmediği, davalı tarafından sunulan "Ücret ve ücret sayılan ödemeler ile menkul sermaye iratları dışında kalan ödemelere ait Liste" davacıya ücret ödendiğinin belirtildiği ve vergiye tabi tutulduğu, davacının çalışma sahasının neresi olacağı, hangi saatler arasında satış yapacağı ve sonucunun da en geç ne zaman davalıya rapor edileceğinin davalı tarafından belirlendiği, tanıkların da davacının davalı şirkette satış temsilcisi ve tanıtım elemanı olarak çalıştığını beyan ettikleri, buna göre davacının kendi nam ve hesabına çalışmasının olmadığı, buna göre bağımlılık ve zaman unsurlarının gerçekleştiği anlaşılmakta olup, taraflar arasındaki ilişkinin hizmet sözleşmesine dayalı olduğu anlaşılmaktadır.....”

²⁶³ Yeşiltepe, s. 165.

²⁶⁴ Tandoğan, s. 11.

²⁶⁵ Tandoğan, s. 11; İşgüzar, s. 48.

²⁶⁶ Nart, s. 172.

²⁶⁷ Tandoğan, s. 11.

²⁶⁸ Tandoğan, Tek, s. 11; İşgüzar, s. 31.

²⁶⁹ Eren, Özel, s.706.

işlemin yapılmasını üstlenir²⁷⁰. Vekâlet sözleşmesi bir işin yapılmasına yöneliktir²⁷¹. Bir başka deyişle vekâlet sözleşmesi başkası yararına iş görme sözleşmesidir²⁷². Vekil başkasını temsil ederek başkası hesabına iş yapmaktayken bayi sağlayıcıdan bağımsız olarak kendi ad ve hesabına iş görmektedir²⁷³.

Vekilin ücret hakkı yoksa vekâlet sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmeyken, vekilin ücret alma hakkı varsa tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir²⁷⁴. Aslında kural olarak vekâlet sözleşmesi ivazsızdır²⁷⁵. Vekilin gördüğü iş karşılığında vekâlet verenin ödediği ücret tam bir değişim içerisinde (synallagma) gerçekleşmektedir²⁷⁶. Bayilik sözleşmesi ise tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup bayi ücret karşılığı çalışmamaktadır. Bayi sağlayıcıdan satın aldığı ve kendi mülkiyetine geçen malları kendi adına ve hesabına satarak, satın alıp tekrar satış yapması arasındaki kar ile elde ettiği kazanç kendisine ait olur²⁷⁷. Fakat vekilin vekâlet veren hesabına iş gördüğü için vekilin müvekkili hesabına üçüncü kişideki alacağı da müvekkile ait olacaktır²⁷⁸.

Vekâlet sözleşmesinin geçerliliği TBK' da şekil şartına bağlanmamıştır²⁷⁹. Bayilik sözleşmesinin geçerliliği de şekil şartına bağlı değildir. Ancak münhasır bayilik sözleşmelerinde Yargıtay sözleşmenin yazılı yapılmasını ispat için gerekli bulmaktadır.

Vekâlet sözleşmesi ani edimli²⁸⁰ de olabileceği gibi iş görme borcu uzun süreli ve sürekli de olabilir²⁸¹; az çok zamana yayılması nedeniyle sürekli sözleşme benzeri sözleşme olarak nitelendirilmektedir²⁸². Vekâlet ilişkisi tek bir iş veya bir kaç işin yerine getirilmesi için kurulur ve bu işler yerine getirildiği takdirde sözleşme sona erer²⁸³. Bayilik sözleşmesi ise nitelik olarak sürekli kendine özgü yapısı olan isimsiz bir sözleşmedir.

Vekâlet ile temsil arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır; çünkü vekâlet genellikle temsil yetkisi de barındırır²⁸⁴. Ancak bayilik sözleşmesinde bayinin sağlayıcıyı temsil yetkisi

²⁷⁰ Eren, Özel, s. 673; Zevkliler/Gökyayla, s. 596; Tandoğan, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Özel Borç İlişkileri, Cilt II, İstisna (Eser) ve Vekâlet Sözleşmeler, Vekâletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri**, 5. Bası, İstanbul, 2010, (Tandoğan, C.II) s. 355.

²⁷¹ Genç, s. 158.

²⁷² Eren, Özel, s. 711.

²⁷³ Genç, s. 158; İşgüzar, s.51.

²⁷⁴ Eren, Özel, s. 706; Yavuz/Acar/Özen, s. 1169; Gümüş, M. Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C.II**, İstanbul, 2012, (Gümüş, C.II), s. 123.

²⁷⁵ Eren, Özel, s. 718.

²⁷⁶ Eren, Özel, s. 707.

²⁷⁷ Genç, s. 158.

²⁷⁸ Genç, s. 158.

²⁷⁹ Eren, Özel, s. 713; Yavuz/Acar/Özen, s. 1171; Gümüş, C.II, s. 132; Zevkliler/Gökyayla, s. 607; Aral, Fahrettin/Ayrancı, Hasan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 10. Baskı, Yetkin Yayınevi, 2014, s. 416.

²⁸⁰ Eren, Özel, s. 719; Zevkliler/ Gökyayla, s. 599.

²⁸¹ İşgüzar, s.50; Zevkliler/ Gökyayla, s. 599.

²⁸² Eren, Özel, s. 708; Aral/Ayrancı, s. 408.

²⁸³ İşgüzar, s. 50.

²⁸⁴ Eren, Özel, s. 709.

bulunmamaktadır. Çünkü bayi bağımsız bir tacir olduğu ve kendi nam ve hesabına hareket ettiği için sağlayıcıyı hukuken temsil olanağı da yoktur.

Vekâlet sözleşmesi ile bayilik sözleşmesini ayıran en önemli unsur fesih durumudur²⁸⁵. Çünkü vekâlet sözleşmesini taraflar özgür bir biçimde istediği zaman sonlandırabilir. Vekâlet sözleşmesinde taraflar arasında karşılıklı güven unsuru olsa da tarafların sürekli menfaat birliği kurmak amacı bulunmamaktadır²⁸⁶. Bayilik sözleşmesi ise uzun vadeli ve büyük meblağlı yatırımlar gerektirir.

Bayilik sözleşmesinin kurulması ile amaçlanan ise taraflar arasında uzun süreli bir iş ilişkisi inşa etmektir²⁸⁷. Bayiliğin asgari alım yükümü, münhasır satış sözleşmeleri, yatırım yapma ve personel yetiştirme gibi ağır yükümlülükleri bulunması sebebiyle bu şekilde istenildiği her zaman sözleşmenin fesih edilebilecek olması bayilik sözleşmesinde kurulması amaçlanan uzun vadeli iş ilişkisine ve çelişkili davranma yasağına aykırılık teşkil edecektir. Bayini sözleşmenin sürekliliğine güvenerek yaptığı uzun süreli yatırımlar ile varılmak istenen hedefler bakımından da çelişki oluşturacaktır²⁸⁸.

İşin görülmesi sırasında ödenmesi gereken masrafları vekâlet veren karşılarken²⁸⁹ bayilik sözleşmesinde işletmesi ile ilgili tüm giderleri bayi kendisi karşılamaktadır.

1.6.8. Acentelik Sözleşmesi

Acente ve bu kavramın hukuki düzenlemesini içeren acentelik sözleşmesi Türk hukukunda düzenlenen isimli sözleşmelerdendir. TTK'nın m. 102 ve m. 123 hükümleri arasında düzenlenmiş olmasının yanında TTK dışında başka kanunlarda acenteliğin özel konularına ilişkin ayrı yasal düzenlemeler de bulunmaktadır. Örneğin Karayolu Taşıma Kanunu'nda taşıma işleriyle ilgili acentelik faaliyetlerini düzenleyen hükümler; Gemi Acenteleri Yönetmeliğinde Gemi Acenteleri; Seyahat Acenteleri, 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu'nda düzenlenmiştir²⁹⁰.

TTK'nın 102. maddesi hükmünün 1. fıkrasında acentenin tanımı şöyle yapılmıştır:

“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya

²⁸⁵ İsgüzar, s. 51.

²⁸⁶ İsgüzar, s.51.

²⁸⁷ İsgüzar, s.51.

²⁸⁸ Genç, s. 158.

²⁸⁹ Eren, Özel, s. 720.

²⁹⁰ Arkan, s. 211.

bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.” Ticari mümessil, satış memuru ve yeni TBK’ da ticari temsilci diğer tacir yardımcılarını olarak ifade edilmiştir²⁹¹.

Bu madde hükmünden yola çıkarak; bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık eden kişinin veya bu sözleşmeleri o işletme adına yapmayı meslek edinen kişilerin acente olarak kabul edilmesiyle iki tür acente mevcuttur²⁹². Bayiye aracılık yapan acente ile değil sözleşme yapan acente ile karşılaştırmak daha uygundur²⁹³.

Yalnızca sözleşme de yapsa aracılıkta da bulunsa acentenin işlevi aracılık etmektir, ürünü ya da hizmeti tekrar satmak üzere satın almadığı gibi acente daima iş sahibinin hesabına faaliyet gösterir²⁹⁴. Müvekkilin menfaatlerini temsil ederken kendi adına ve hesabına hareket etmez²⁹⁵.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere acente sözleşme yapma yetkisi olduğu hallerde, iş sahibinin ad ve hesabına işlem ve faaliyetlerde bulunmaktadır²⁹⁶. Buna karşılık bayi, bağımsız olarak kendi adına ve hesabına işlem yapar²⁹⁷. Acente sözleşme tarafının bir yetkilisi ve bağımsız da olsa bir tacir yardımcısı olarak onu dışa karşı temsil ederken, bayi müşterilerine karşı bağımsız bir satıcı olmasıyla daha özgürce hareket eder²⁹⁸. Yani bayi herhangi bir tacir yardımcısı değildir, kendine özgülenmiş bir işletmesi olan ekonomik olarak sağlayıcıdan bağımsız bir işletmesi olan tacirdir²⁹⁹.

Müvekkil tacir, bağımsız yardımcısı olan acentenin yaptığı faaliyetin olumlu sonuçlanması halinde ücretini ödemekle yükümlüdür³⁰⁰. Bayinin kazancı ise acente de olduğu gibi, iş sahibinin ödediği ücret ile değil, aksine, malın sağlayıcıdan satın alınıp tekrar satılması arasında oluşan farktan oluşmaktadır³⁰¹.

Münhasır bayilikle kıyaslanacak olursa TTK m. 104’te ‘*Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi, acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz.*’ Hükmü gereğince acentede tekel hakkının tercihen kullanılabilir bir hak olduğu vurgulanmıştır. Yani tekel unsuru acente sözleşmesinde genel olarak bulunsa dahi, örneğin münhasır bayilik

²⁹¹ Bozer/Göle, s. 134.

²⁹² Genç, s. 155.

²⁹³ Tandoğan, s. 35.

²⁹⁴ İşgüzar, s. 39; Bozer/Göle, s. 134.

²⁹⁵ İşgüzar, s. 39; Tandoğan, s. 35.

²⁹⁶ Bozer/Göle, s. 135.

²⁹⁷ İşgüzar, s. 34; Altınok Ormancı, s. 470; Arkan, s. 217.

²⁹⁸ İşgüzar, s. 34.

²⁹⁹ Arkan, s. 217.

³⁰⁰ Arkan, s. 210.

³⁰¹ İşgüzar, s. 34.

sözleşmesinde olduğu gibi, sözleşmenin bir unsuru değildir³⁰². Acente, münhasır bayi gibi bir inhisar hakkından yararlanabileceği yasal düzenlemelerde mevcut olsa da bu inhisarlık şartı münhasır bayilik sözleşmesindeki aksine acentelik sözleşmesinin belirleyici bir unsuru değildir³⁰³.

Yine TTK m. 109 hükmünde acentenin yükümlülükleri belirtilmiştir. Şöyle ki '*Acente, sözleşme uyarınca kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde, müvekkilinin işlerini görmekle ve menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Acente, kusursuz olduğunu ispat etmediği takdirde özellikle, müvekkili hesabına saklamakta olduğu malın veya eşyanın uğradığı hasarlardan sorumludur.*' Hükmüne göre acentenin iş sahibinin işlerini görmek ve sadece onun menfaatleri doğrultusunda özenle yürütmesi yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülükleri yerine getirirken acente basiretli bir iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü altındadır³⁰⁴. Bayi sağlayıcının menfaatleri doğrultusunda basiretli bir iş adamı olarak hareket etme yükümlülüğünün yanında sürümü arttırıp, geliştirme yükümlülüğü bayilik sözleşmesinin bir unsuru olmakla acentelikte böyle bir unsur söz konusu değildir³⁰⁵.

Acente işini gördüğü kişiyi temsil ederken ve doğrudan doğruya onun temsilcisi olarak ticari faaliyette bulunabilirken bu temsilci sıfatıyla yaptığı işlem ve fiillerdeki yetkileri kanun hükümleri tarafından ya da sözleşme yoluyla tam bir şekilde belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır³⁰⁶. Bayi ise bağımsız çalışan tacir olarak kendi adına ve hesabına hareket etmesinin yanında sözleşme hükümleriyle bağlı olduğundan çok daha bağımsız durumdadır³⁰⁷

Acentelik sözleşmesi de bayilik sözleşmesi de sürekli borç ilişkisi doğursa da bu özelliklerinin benzemesi ve acente ile bayinin ekonomik bakımdan benzer nitelikler barındırması bu iki sözleşme tipi arasındaki önemli farklılıkların giderilmesini sağlayamaz³⁰⁸.

Acente ile ilgili bazı hükümlerin bayiler için kıyasen uygulanabilir olması da bu iki sözleşme tipini özdeşleştirmedeği gibi bayilik sözleşmesinin kanunda düzenlenmemiş olması nedeniyle de her iki sözleşme çeşidinin farklılıklarını da ortadan kaldırmaz³⁰⁹.

Bayilik sözleşmesinde her iki taraf da bağımsız bir yüklenici sıfatıyla hareket etmektedir. Bayilik hakkını elinde bulunduran kişiye veya bayilik hakkını tanıyan sağlayıcıya diğer taraf adına açık veya örtülü herhangi bir türde yükümlülük benimseme veya üstlenme

³⁰² İşgüzar, s. 34.

³⁰³ İşgüzar, s. 40.

³⁰⁴ Arkan, s. 137.

³⁰⁵ İşgüzar, s. 34.

³⁰⁶ İşgüzar, s. 40.

³⁰⁷ Ezgi Öztürk, "Acentelik Sözleşmesi", <http://www.kazanci.com/kho2/hebb/files/dsp.php?fn=makale-ezgiotuzturk-2.htm&kw=tek+sat%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1k#fm> (Mart 2018); İşgüzar, s. 40; Arkan, s. 217; Altınok Ormancı, s. 471.

³⁰⁸ İşgüzar, s. 41.

³⁰⁹ İşgüzar, s. 41.

yetkisi verilmez. Her iki taraf da yaptıkları işlemlerde kendi ad ve hesaplarına hareket etmektedirler. Bunun sonucu olarak da her bir taraf kendi ticari faaliyetlerini, sigortasını ve personel tazminatını, vergilerini kontrol edecek ve bunlardan kendi ticari işletmesi için sorumlu olacaktır.

Acente iş yaptığı kişilerin isimlerini müvekkiline derhal bildirmekle yükümlüken bayinin böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır; acentede müvekkil sözleşmeye kendisi de taraf olmaktadır, sağlayıcı bayinin yaptığı sözleşmeye taraf olmamakta bayinin müşteri çevresi de başlı başına değer taşınmaktadır³¹⁰.

Acentenin faaliyette bulunması için müvekkilin, belge, sözleşme formları, kullanma talimatları, müşteri ilişkileri, spesifik bilgisayar programları ve ürünlerin niteliklerini acenteye vermesi gerekmektedir³¹¹. Bayilik sözleşmesinde ise sağlayıcı, sözleşme konusu malların sürümleri artması için tanıtıcı belge, katalog, broşür ve reklam malzemelerini aksi kararlaştırılmadıkça ücretsiz olarak bayiye vermekle yükümlüdür³¹².

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki bayi, acente gibi hukuki anlamda bir aracı olmadığı gibi kendi adına ve hesabına satın alıp tekrar satarak geliri bu ikisi arasındaki farktan oluşurken faaliyetinin bütün risklerine de kendisi katlanır³¹³. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde bayilik sözleşmesi acentelik sözleşmesi olarak veya özel bir şekli veya alt ayrımı olarak nitelendirilmesi de uygun değildir³¹⁴.

Bayilik sözleşmesi kendisine özgü yapısı olan bir sözleşme olduğu Türk hukuk doktrininde de kabul edilmektedir³¹⁵. Bütün bu farklılıklara bakıldığında, bayilik sözleşmesinin bir acente sözleşmesi ya da acente benzeri bir sözleşme olarak kabul edilemeyeceği aşikârdır³¹⁶.

³¹⁰ **İşgüzar**, s. 76

³¹¹ Karasu, Rauf, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi Verme Yükümlülüğü”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, CXVIII, Y. 2014, ss. 113-127, S.1, s. 115.

³¹² **Erdem**, s. 96.

³¹³ **İşgüzar**, s. 41.

³¹⁴ **İşgüzar**, s. 41.

³¹⁵ **Tandoğan**, s. 39; **Yavuz**, s. 14; **İşgüzar**, s. 28.

³¹⁶ **İşgüzar**, s. 34.

1.6.9. Franchise Sözleşmesi

ABD kökenli Franchise sözleşmesinin Türkçe karşılığı olmamakla birlikte bu sözleşmenin tarafları Franchise alan ile franchise verendir³¹⁷. Bayilik sözleşmesi gibi Franchise sözleşmesi de Türk mevzuatında düzenlenmemiştir.

Kendisine özgü yapısı olan franchise sözleşmesi, franchise alanın bir bedel ödemeyi üstlendiği ve kendisine yararlanma hakkı devredilen konsept ve sistemde üretilen ürün ve hizmetin sürüm, pazarlama ve satım alanını genişletme borcu altına girmesi karşılığında, franchise verenin kendisine ait ticaret unvanı, işletme adı, markası, işaret ,amblem ve sembolü altında belirli bir malı üretme veya satma ya da belirli bir hizmeti görme yetkisini belirli bir bölgede veya yerde tekel halinde veya başkalarıyla birlikte vermeyi borçlandığı, karşılıklı borç doğuran sürekli bir sözleşmedir³¹⁸.

Franchise sözleşmesi kanunlarda düzenlenen isimli sözleşmelerin unsurlarından ve kanunda düzenlenmemiş isimsiz sözleşmelerin unsurlarından da içermektedir. Örneğin satış, vekâlet ve kira gibi isimli sözleşmelerin unsurları bulunurken, know-how, lisans, münhasır bayilik gibi isimsiz sözleşmelerin unsurlarını da barındırır³¹⁹.

Bayilik sözleşmesi gibi franchise sözleşmesi de çerçeve niteliğinde, tam iki tarafa borç yükleyen sürekli bir sözleşmedir³²⁰. Taraflar sözleşmeyi belirli ya da belirsiz süreli düzenleyebilirler³²¹.

Üretim franchise sözleşmesi, dağıtım franchise sözleşmesi ve dağıtım franchise sözleşmesi olarak doktrinde franchise sözleşmesinin doktrinde üç çeşidi olduğu ifade edilmektedir³²². Münhasır bayilik sözleşmesiyle de büyük benzerlikler gösteren üretim franchise sözleşmesi olmaktadır³²³. Franchise alan da bayi de kendi ad ve hesabına çalışması açısından benzerlik göstermekteyse de franchise sözleşmesinde franchise alan bayiiye göre franchise verenin dağıtım organizasyonu ile daha çok bütünleşmektedir³²⁴.

³¹⁷ Eren, Fikret; **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 968.

³¹⁸ Eren, s. 969; Gürzumar, Osman Berat, **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması**, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1995, s. 10; Yavuz, Fatma, **Franchise Sözleşmelerinde Franchise Alanın Hak ve Yükümlülükleri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015 Eylül–Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 30.

³¹⁹ Eren, s. 970, Yavuz, F., s. 58.

³²⁰ Eren, s. 971.

³²¹ Eren, s. 971.

³²² Yavuz, F., s. 11.

³²³ Eren, s. 977.

³²⁴ Eren, s. 977.

Bayilik sözleşmesine kıyasla Franchise alanın karşı tarafa olan yükümlülüğü daha fazladır. Bu sebeple franchise veren franchise alanın organizasyonunu kontrol edebilmektedir³²⁵. Bayilik sözleşmesinde ise sağlayıcı bayinin işletme organizasyonunu kontrol etme imkânı bulmamaktadır.

Bayilik sözleşmesinde bağımsız işletme sahibi olan bayi, sağlayıcıdan malı veya hizmeti satın alıp tekrar satmak ve bunun yanında sürümü artırma borcunu üstlenmektedir. Franchise sözleşmesinde ise franchise alan ödemeyi üstlendiği bedel karşılığında know-how, işletme adı, marka, sembol, amblem gibi bazı sınai haklarıyla maddi olmayan malların kullanma hakkını elde eder³²⁶.

Franchise sözleşmesinde franchise alanın ücret borcu üç başlıkta toplanmaktadır. Franchise alanın ücret borçları; başlangıçta ödenen giriş ücreti, sözleşme yürürlüğe girdikten sonra ödenmeye başlanacak olan dönemsel ücret ve belirlenen aralıklarla ödenecek reklam ücretidir³²⁷. Bayilik sözleşmesinde ise böyle bir ücret bulunmamaktadır. Bayi yalnızca satın aldığı malların ücretini ödeme borcunu borçlanmaktadır.

Franchise alan sözleşmede belirlenen mal veya hizmetin tamamını veya asgari bir kısmını franchise verenden veya onun belirlediği bir üçüncü kişiden almak zorunda³²⁸ iken bayilik sözleşmesinde belirlenen ürünler ve hizmetler sadece sağlayıcıdan alınmaktadır.

Bayilik sözleşmesiyle en benzer özelliği özel bir güven ilişkisi içerisinde kurulmuş olmasıdır. Bayilikte de güven temelli ilişki mevcut olmakla iki sözleşmenin de tarafları menfaat koruma sır saklama borçları bulunmaktadır.

1.6.10. Münhasır Bayilik Sözleşmesi

Bayilik sözleşmesinin özel bir düzenlemesi olan münhasır bayilik sözleşmesi tek satıcılık sözleşmesi olarak da adlandırılır. Sağlayıcı yeni pazarlara girmek istediğinde bir yatırımcıyı rakiplerinin de olduğu piyasaya girmeye ikna etmesinde en etkili yol ona bölgesel bir koruma sağlanmasıdır³²⁹. Bölgesel koruma sağlanmasıyla münhasır bayi sağlayıcının mallarını kendisi için belirlenmiş bir bölgede, aynı mallar ile başka satıcılar ile rekabet ortamı olmaksızın tek başına satmak suretiyle çıkar sağlayabilecektir³³⁰.

³²⁵ Eren, s. 977.

³²⁶ Eren, s. 978; Gürzumar, s. 25.

³²⁷ Eren, s. 982, Yavuz, F., s. 66.

³²⁸ Eren, s. 983.

³²⁹ Topçuoğlu, Metin, "İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar", **Rekabet Dergisi**, ss. 18, s. 21.

³³⁰ İşgüzar, s. 16.

Sağlayıcı veya sağlayıcının, dağıtıcısına özgülenmiş olan yer veya bölgeye, doğrudan ya da diğer dağıtıcıları vasıtasıyla, mal satamaması veya hizmet sunamaması durumunda tekel hakkı verilmiş olmasından söz edilir³³¹. En yalın haliyle basit satış tekeli hakkı, münhasır bayiye belli bir bölgede (tekel bölgesi) sözleşmeye konu olarak belirlenmiş malları yalnızca kendisinin satabiliyor olup sağlayıcının veya ana dağıtıcının da belirlenen bölgede doğrudan satış yapma hakkının olmamasını ifade eder³³². Münhasır hak tanınmamış bayilikte böyle bir durum söz konusu değildir; sağlayıcı istediği zaman bayinin bölgesinde yeni bayilikler oluşturabilir.

Ancak yapımcı bu borca ek olarak başka bölgelerdeki münhasır bayilerin tekel bölgesine doğrudan satış yapmamalarını sağlayacak önlemler almayı taahhüt edebileceği gibi (kuvvetlendirilmiş satış tekeli) herhangi bir üçüncü kişinin tekel bölgesine satış yapmasını engelleyecek önlemleri almayı üstlenir (mutlak satış tekeli)³³³.

Bayilik sözleşmesi ile söz konusu malları satış hakkı tekel olarak münhasır bayiye tanınmış olduğu için burada ‘doğrudan satış yasağı’ söz konusudur³³⁴. Sağlayıcının münhasır bayiye veya dağıtıcıya ayrılan bölgede, doğrudan doğruya satış yapmaktan kaçınma borcu, yapmama borçlarındanadır. Münhasır bayiye ayrılan bölgede sağlayıcının satış yapmaması veyahut sağlayıcının başkasına doğrudan doğruya satış yaptırmaması aynı zamanda bir “*yan garanti yükümlülüğü*” olarak kabul edilmektedir³³⁵. Sağlayıcı münhasır bayilik sözleşmesiyle belirlenmiş olan malları, sözleşme süresince, münhasır bayiye ayrılan bölgede kendisi satmamak yahut başka bir satıcıya o bölgede hak tanınamakla yükümlüdür³³⁶. Münhasır hak tanınmamış bayilikte ise sağlayıcı isterse kendisi de o bölgede satış yapabileceği gibi farklı bayilerinin de satış yapmasını engellemekle yükümlü değildir.

Yani münhasır bayilikte sağlayıcının yükümlülüğü tek satış hakkını ihlal edecek girişimlerden bizzat kaçınmasıyla sınırlı olmadığı gibi, sağlayıcı üçüncü kişilerin de tek satış hakkını ihlal edecek davranışlarda bulunmamaları için tüm olanaklarını kullanmakla yükümlüdür³³⁷. Tek satış hakkı belirli bir bölgede sadece tek bir satıcıya tanınırsa anlam ifade

³³¹ **Topçuoğlu**, İnhisar, s. 6

³³² **Erdem**, s. 94.

³³³ **Erdem**, s. 94.

³³⁴ **Eren**, s. 957.

³³⁵ **Tandoğan**, Tek Satıcılık Sözleşmesi, s. 24; **İşgüzar**, s. 93.

³³⁶ **İşgüzar**, s. 17.

³³⁷ **İşgüzar**, s. 17.

edeceği için sağlayıcı kaçınma yükümlülüğü ile beraber pozitif hareket etme yükümlülüğü de üstlenmiş olur³³⁸.

Münhasır bayilik sözleşmesi yoluyla satışın ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlayan temel unsur; tek satış hakkının münhasır bayiye sözleşme bölgesinde tanınmasıdır³³⁹. Bu sözleşmeye adını da verdiren en esaslı unsur satıcıya belirli bir yerde tekel hakkını veren tek satış hakkıdır³⁴⁰. Münhasır bayilik sözleşmesinde tekel hakkının bir getirisi olarak sağlayıcı, sözleşme bölgesinde bayi dışında başka bir satıcıya mal göndermemeyi üstlenir³⁴¹. Tekel hakkıyla satış özgürlüğünün sınırları çizilen tarafların yapacağı bayilik sözleşmesinde her şeyden önce satış konusu malın çeşidi, miktarı, fiyatı, ödeme tarzı, satışın yapılacağı bölge açıkça belirlenmelidir³⁴². Münhasır hak tanınmayan bayilik sözleşmesinde ise tek satış hakkı tanınması söz konusu değildir. Sağlayıcı aynı bölge içerisinde farklı bayilere ve satıcılara da aynı ürünleri satıp gönderebilir.

Münhasır bayilik sözleşmesinde satış tekelini tanıyacak satımın yapılacağı yer, coğrafi alan yönünden de açık bir şekilde belirlenmelidir³⁴³. Şöyle ki tek satış hakkının tanındığı alan tüm dünya, bir veya birkaç kıta, ülke, bölge, il, ilçe bir köy veya mahalle olarak da belirlenebilir³⁴⁴. Bayilik sözleşmesinde bölge belirlemesi yapılsa dahi belirlenen bölge tekel bölgesi değildir; sağlayıcı belirlenen bölgede istediği kadar yeni bir bayilik kurabilir.

Tek satış hakkını kapsayan malların miktarı da her satış döneminde satılacak miktar bakımından da sözleşmede belirlenmelidir³⁴⁵. Bu suretle münhasır bayinin satın almakla ve sağlayıcının da teslim etmekle yükümlü olduğu asgari miktar, sözleşmenin esaslı bir unsurunu oluşturur³⁴⁶. Münhasır bayilikte de normal bayilikte de uygulamada taraflar sözleşmede her satış dönemi için genellikle asgari satış miktarını saptamakla beraber sağlayıcı belirlenen miktarı teslim etmek, bayi de bu miktarı teslim almakla yükümlüdür³⁴⁷.

Münhasır bayinin kendisine ayrılan bölgede, kendisi dışındaki şahısların da sağlayıcıya ait aynı malları satabilmesini kabul edecek olursak tek satış hakkı ile güdülen amaca ulaşamayacaktır³⁴⁸. Tek satış hakkının belirli bir bölge kısıtlaması olmadan tanınması

³³⁸ **İşgüzar**, s. 17.

³³⁹ **İşgüzar**, s. 16; **Tandoğan**, I/1, s. 30; **Eren**, s. 956.

³⁴⁰ **Eren**, s. 957.

³⁴¹ **İşgüzar**, s. 16.

³⁴² **Eren**, s. 956.

³⁴³ **Eren**, s. 957.

³⁴⁴ **Tandoğan**, I/1s. 29; **İşgüzar**, s. 8; **Eren**, s. 957.

³⁴⁵ **Eren**, s. 956.

³⁴⁶ **Tandoğan**, I/1s. 30; **Eren**, s. 956.

³⁴⁷ **Eren**, s. 956.

³⁴⁸ **İşgüzar**, s.18., *Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2001/4568 Karar No: 2002/1473 Karar Tarihi: 05.03.2002* ".....Davalı satıcı tarafından davacı alıcıya gönderilen 25.8.1997 tarihli fesih ihbarında; vade durumunun

ise mümkün değildir³⁴⁹. Münhasır bayilik sözleşmesinin esas unsuru olan tekel hakkı bölgeyle sınırlanmadığı takdirde özel tanınmış bir hak olmaktan çıkacaktır.

Münhasır bayiye tanınan tek satış hakkı ile ona tanınan tekel bölgesinde sağlayıcı hem kendisi doğrudan mal satmaktan kaçınmayı hem de başka bölgelerdeki bayilerin o bölgede faaliyette bulunmamasını garanti eder³⁵⁰. Basit satış tekelinde sağlayıcı yalnızca kendisi tekel bölgesine mal satışı yapmamayı garanti ederken, kuvvetlendirilmiş satış tekelinde diğer bölgelerdeki bayilerin kendi bölgelerinde faaliyetlerinde bulunmalarını sağlamak ve kendilerine ait olmayan bölgelere mal göndermemelerini sağlamakla yükümlüdürler. Mutlak satış tekeli tanıyan sağlayıcı ise yalnızca kendisine bağlı bayilerin değil onların müşterilerinin de sözleşme konusu malları başka bölgelerde satış yapmasını engelleyen önlemleri alır³⁵¹.

Sağlayıcı münhasır bayiye, diğer bayilerinin ve onların müşterilerinin kendilerine özgülenen tekel bölgesi dışında satış yapmaktan kaçınmalarını garanti ederse burada üçüncü kişi yararına sözleşme yapılmış olur. Sağlayıcı diğer münhasır bayilerle üçüncü kişi yararına sözleşme yapmamışsa münhasır bayi onların kendi tekel bölgesinde satış yapmalarından doğan zararı şayet şartları varsa Türk Ticaret Kanunu'nun m. 54 ve devamı hükümleri gereğince haksız rekabete dayanarak yahut Türk Borçlar Kanunu'nun m. 49 ve devamına uygun olarak haksız fiil hükümlerine dayanarak tazmin ettirebilir³⁵².

Sağlayıcının münhasır bayinin bölgesinde doğrudan satış yapmama yükümlülüğü belli bazı müşterilere satış yapabilmesi saklı tutularak bunun karşılığında münhasır bayinin yoksun kalacağı karı karşılama maksadıyla belirli bir komisyon ödenmesi kararlaştırılabilir³⁵³. Başka bir deyişle sağlayıcı eski müşterilerine, büyük miktarda alım yapan kamu idareleri ve kuruluşlarına, büyük şirketlere veya kendi işletmesine bağlı yerlere doğrudan satış yapma hakkını saklı tutarken bunun karşılığında münhasır bayiye de belirli bir komisyon ödemeyi

düzeltilmediği, imalat hatası dışında çok fazla mal iade edildiği, bayilik sözleşmesine aykırı şekilde başka yerden mal alındığı gerekçeleriyle sözleşmenin tek taraflı olarak feshedildiği bildirilmiştir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, feshin haklı olup olmadığı ve bunun sonucu olarak cezai şart ve kazanç kaybı istenip istenemeyeceği noktasında toplanmaktadır. 9.6.2000 tarihli bilirkişi raporunda da açıkça belirtildiği gibi, davacı alıcının başka firmaya ait mal sattığı sabittir. Esasen bu durum davacı tarafça da inkar edilmemiştir. Davacı taraf, sözleşmede başka firmanın mallarının satılmayacağı konusunda bir hüküm bulunmadığını ileri sürmüş ise de, bu iddia tek satıcılık sözleşmesinin ruhuna aykırıdır. Zira, tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir malı pazarlayamaz. Hatta başka malların reklamını çağrıştıracak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz. Kaldı ki, davacı tarafın sözleşmenin 5. maddesindeki ödeme koşullarına da aykırı davrandığı yukarıda sözü edilen bilirkişi raporuyla sabittir. Bu durumda, davacının sözleşmeye aykırı davrandığı gerekçesiyle davalının akdi feshetmekte haklı olduğu anlaşıldığından, mahkemece davanın reddine dair verilen hüküm usul ve yasaya uygun olup onanması gerekmektedir...." E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

³⁴⁹ İşgüzar, s. 18.

³⁵⁰ Tandoğan, s. 50.

³⁵¹ Tandoğan, s. 50.

³⁵² Tandoğan, s.51; İşgüzar, s.

³⁵³ Tandoğan, s. 51; İşgüzar, s.

sözleşmeye ekleyebilir³⁵⁴. Doğrudan satışlar kendisinin satışlarından büyük rakama ulaşan ve komisyon ödeneceği maddesi eklenmeyen münhasır bayi de aldatma veya yanıltma hükümlerine dayanarak sözleşmeyle bağlı olmadığını ileri sürebilir³⁵⁵.

Sağlayıcının doğrudan satış yapmama yükümlülüğüne aykırı davranması sonucu münhasır bayilik sözleşmesinin amacı tehlikeye giriyorsa ve sözleşmenin devamını olanaksız kılacak önemde etkiliyorsa da münhasır bayi haklı nedenlerle sözleşmeyi feshedebilir³⁵⁶. Türk Borçlar Kanunu'nun m. 112 hükmü gereğince sağlayıcıdan tazminat isteyebilir³⁵⁷.

³⁵⁴ Tandoğan, s. 51.

³⁵⁵ Tandoğan, s. 51.

³⁵⁶ İşgüzar, s. 97; Yarg. Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2001/19-526 Karar No: 2001/572 Karar Tarihi: 04.07.2001 “.....Tek satıcılık sözleşmelerinin niteliği gereği başka firmalara ait mal satışının az ya da çok olması sözleşmeye aykırılık yönünden önem taşımaz. Başka firmanın malının bir kez ve çok az miktarda satılmış olması dahi tek satıcının sadakat yükümlülüğüne bir kez ve çok az miktarda satılmış olması dahi tek satıcının sadakat yükümlülüğüne ters düşer ki bu hal sözleşmeye aykırılık oluşturduğundan haklı fesih sebebi sayılır. Böylece, davacı şirketin sözleşmenin feshinden önce değişik tarihlerde başka firmalara ait maya alıp satarak sözleşmenin 1. maddesine aykırı davranmış olduğu anlaşıldığından, davalı yan 9.12.1994 tarihli ihtarname ile sözleşmeyi fesihte haklıdır. Davalı firmanın, davacının tek satıcısı olduğu malları başka firmalara sözleşmenin feshinden önce verdiği de kanıtlanamamıştır. Bu durumda, Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen özel Daire Bozma Kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.....” E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

³⁵⁷ Tandoğan, s. 52; İşgüzar, s. 96.

İKİNCİ BÖLÜM

TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE HAKLARI

Bayilik sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülük yelpazesi geniştir. Esaslı olarak, “*bayinin asgari satın alma yükümlülüğü satış ve sürümü artırmak için faaliyette bulunma yükümlülüğü, müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğü ve sağlayıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğü*” bulunmaktadır.

Sağlayıcının yükümlülükleri arasında ise, “*siparişlerin tesliminin sürekli ve düzenli olarak yapılması ve bayiye destekleme yükümlülüğü*” bulunmaktadır.

2.1. Bayinin Yükümlülükleri ve Hakları

2.1.1. Bayinin Yükümlülükleri

2.1.1.1. Asgari Satın Alma ve Bedelini Ödeme Yükümlülüğü

Bayilik sözleşmesiyle sağlayıcının mallarının satış yapma hakkını iktisap eden bayi bunun karşılığında belirli bir miktar malı sağlayıcıdan bedelini ödemek suretiyle satın alır. Bu satın alma işlemi bayinin asli edim yükümlülüğüdür³⁵⁸. Aslında bayinin belirli miktarda mal almasından anlaşılması gereken mümkün olduğunca çok mal için sipariş vermesidir³⁵⁹.

Bayi ile sağlayıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesinde genellikle belirli miktarda malı bayinin satın alması belirlenmektedir. Oysa sözleşmede böyle bir hüküm bulunmasa dahi sözleşmenin amacını bayinin alım yükümlülüğü oluşturur³⁶⁰. Bayinin belirli miktarda malı satın alması ve satmasıyla daha sonraki süreçte bu belirlenen miktarın artırıp artırmaması ile bayinin sürümü artırma faaliyetini gerçekleştirip gerçekleştirmediği ortaya çıkacaktır.

Alım yükümlülüğünden, bayinin asgari miktarda malı satın alması anlaşılmalıdır. Asgari miktarda alım yükümlülüğü bayilik sözleşmelerinin çoğunda yer aldığı gibi genel alım yükümlülüğünün de somutlaştırılmış hali olarak kabul edilmiştir³⁶¹.

Asgari alım miktarı çerçeve sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilirse de sözleşmenin zorunlu bir unsuru değildir³⁶². Çerçeve sözleşmede belirlenmemiş asgari alım miktarı piyasanın gelişmesine ve talebe bağlı olarak tarafların daha sonrasında yapacakları münferit satış sözleşmelerine de bırakılabileceğinin yanı sıra uzman bir üçüncü kişiye de

³⁵⁸ Demir Gökyayla, s. 108; Tandoğan, s. 42; İşgüzar, s. 69.

³⁵⁹ Demir Gökyayla, s. 108; İşgüzar, s. 69; Tandoğan, s. 42.

³⁶⁰ İşgüzar, s. 69.

³⁶¹ İşgüzar, s. 69.

³⁶² İşgüzar, s. 70.

bırakılabilir³⁶³. Nitekim uygulamada bayilik sözleşmelerinde dürüstlük kuralına uygun olarak her sözleşme yılı başında asgari satın alınacak miktar belirlenmesine ilişkin usule ilişkin hükümler belirlenir³⁶⁴.

Alım yükümlülüğünün yanında bayiye stok yapıp ürünleri hazırda bulundurma yükümlülüğü yüklenebilir³⁶⁵. Böylelikle bayi her daim elinde malını hazır bulundurarak satış ve sürümü artırma faaliyetini daha seri bir şekilde kontrol altında yapabilir.

Satın alınacak miktarın çerçeve sözleşmede belirlenmiş olması başlı başına ağır bir sorumluluktur³⁶⁶. Bayi sürüm ve pazarlamasını artırdığı takdirde bir dahaki dönemde sağlayıcı belirlenen mal miktarını artırabileceği gibi bayi faaliyetlerini özenle yerine getirmesine rağmen elindeki ürünlerin satışını güçlükle yerine getiriyor olsa böyle bir durumda da sağlayıcı bayinin faaliyetlerinin yetersiz olduğu sanısına kapılabilir³⁶⁷. Yani bayinin alım yükümlülüğü aslında sağlayıcının garantisidir. Alım yükümlülüğü ile mallarının ve hizmetlerinin satış hakkını vererek ürünlerinin pazarlanmasını kendisinin bulunmadığı yerel bir bölgede bayiye bırakan sağlayıcı ürünlerinin satışını garanti altına almış olur.

Belirli dönemlerde teslim edilecek ve bayinin de satın alacağı mal, çerçeve sözleşmede yahut münferit satış sözleşmelerinde belirlenmediyse bayi sağlayıcıya sipariş verirken iyiniyetli davranmakla yükümlüdür. Sağlayıcı yönünden hazırlayıcı bir işlem olan siparişler yönünden iyiniyetli davranılmadığı takdirde bayi hem alacaklı hem de borçlunun temerrüdüne düşme tehlikesiyle karşılaşır³⁶⁸. Olası olumsuzlukların önlenmesi için uygulamada, verilecek siparişler sağlayıcının onayına bağlanmıştır. Sipariş onayı verildikten sonra ürün hazırlanması ve teslim süresi bayiye bildirilmesi ile olumsuzluklar önlenmiş olmaktadır.

Bayi genel alım yükümlülüğünü ancak çerçeve sözleşmede asgari alım miktarı belirlenmiş ise, bu belirlenen miktarda sipariş vermediği takdirde ihlal etmiş sayılır³⁶⁹. Alım yükümlülüğünün ihlalinin söz konusu olduğu durumlarda çerçeve sözleşmesinin feshi konusu gündeme gelebilir. Ancak fesih olanağı bulunan sağlayıcının bu yolu kullanması ciddi sonuçlar doğurur. Bayinin mahvına dahi sebebiyet verebilir. Fesih yolunu kullanmak yerine asgari alım yükümlülüğünü yerine getiremeyen bayiye tanınan indirim azaltılabileceği gibi sözleşmede bu yükümlülüğü yerine getirmezse bir cezai şart ödeyeceği de kararlaştırılabilir³⁷⁰.

³⁶³ Tandoğan, s. 42.

³⁶⁴ Demir Gökyayla, s. 113.

³⁶⁵ Tandoğan, s. 42.

³⁶⁶ İşgüzar, s. 70.

³⁶⁷ İşgüzar, s. 70.

³⁶⁸ Tandoğan, s. 42.

³⁶⁹ İşgüzar, s. 70.

³⁷⁰ Tandoğan, s. 42; İşgüzar, s. 71.

Bayi belirli dönemde satın alacağı asgari alım siparişinde miktarı tutturamadıysa sağlayıcı bir ifa davasıyla geri kalan miktarın alınmasını ve bedelin ödenmesini ve ifaya olan menfaatinin tazminini isteyebileceği gibi sağlayıcı, asgari alım miktarında sipariş vermeyen bayiyle sözleşmesini fesih bildirimini yapmaksızın feshetme hakkı vardır³⁷¹. Öte yandan asgari alım taahhüdünü yerine getirmeyen bayiyle ilişkisini sürdüren sağlayıcı taraf çekince koymaması durumunda kar mahrumiyeti isteyemeyecektir³⁷².

2.1.1.2. Satış ve Sürümü Artırmak İçin Faaliyette Bulunma Yükümlülüğü

Bayinin kurmuş olduğu bir işyeri veya işletmede kâr amacı güdeceği bir gerçektir. Verimliliği, rekabet edebilirliği ve kârını düşünmeyen bir işletmenin ya da işyerinin varlığını sürdürmesi beklenemez. Bayi ve sağlayıcı da işletme yönetimi gereğince girdi maliyetlerini azaltmak, ürün ve hizmet kalitesini korumak, rekabet gücünü artırmak ve müşteri memnuniyetini göz önünde bulundurmaya zorundadır. Bayinin sözleşmeden doğan en önemli borcu sürümü artırma, hızlandırma, geliştirme için faaliyette bulunma yükümlülüğüdür³⁷³. Bayilik sözleşmesinin sürekli borç ilişkisi yaratmasındaki temel faktör bayinin sürümü artırma yükümlülüğüdür. Bayinin sürümü artırma yükümlülüğü sözleşme süresince mevcut olan sürekli bir borç niteliğini sözleşmeye vermektedir.

Tacir olan bayi için sürümü artırma yükümlülüğünü yerine getirirken sözleşmede somut olarak yükümlülükler saptanmamışsa, yükümlülüğün sınırları basiretli bir tacirin özen borcuna uygun olarak çizilir³⁷⁴. Sözleşmede belirtilmese de bayilik sözleşmesiyle bayi bölgede mümkün olduğunca fazla sürümün sağlanması için faaliyette bulunmakla yükümlüdür³⁷⁵. Sadece mevcut satış faaliyetleri çerçevesinde çalışmalarla yetinmeyen bayi aktif bir şekilde sağlayıcının mallarının mümkün olduğunca çok dağıtımını için çaba sarf etmek

³⁷¹ Tandoğan, s. 42; İşgüzar, s. 71.

³⁷² Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2013/4790 Karar No: 2014/2026 Karar Tarihi: 28.01.2014” ...Davacı taraf, davalı ile imzalanan 12.03.2007 tarihli Tek satıcılık sözleşmesi uyarınca davalının sözleşmede yazılı ve İtalya’da üretilen üç marka ürünün Türkiye’de yine sözleşmede belirtilen illerde satımı üstlendiği, sözleşmenin ayrılmaz parçası olan eklerde belirtilen malların minimum toplam siparişlerini almayı garanti etmiştir ve bu husus taraflar arasında çekişmesizdir. Anılan sözleşme incelendiğinde, 15. maddede asgari alımın taahhüdüne uyulmaması halinde izlenecek yol gösterilmiştir. Buna göre, davacı tek satıcı olan davalının asgari alım taahhüdüne uymaması halinde ihtar çekme yükümlülüğü mevcuttur. Bu durumda; davada talep edilen 2008 ve 2009 yıllarına ait ürünlerin alımı için anılan sözleşmenin 15. maddesine göre ihtar çekilmesi gereklidir. Davacının bu ihtar yükümlülüğüne uymadığı gibi, asgari alım taahhüdünü yerine getirmemiş olmasına rağmen, bir sonraki yıl için ürün vermeye devam etmesi gözetildiğinde, asgari alımı taahhüdüne ilişkin yaptırımlardan o yıllar için vazgeçtiğinin kabulünü gerekir. Hal böyle olunca; mahkemece 2007 yılı için talep edilen kâr kaybının reddi doğru olup, 2008 ve 2009 yılları için talep edilen kâr kaybının kabulü isabetsizdir. Hükmün bu nedenle davalı yararına bozulması gerekmiştir...” E.T. 19.06.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr

³⁷³ İşgüzar, s. 72.

³⁷⁴ Demir Gökyayla, s. 126; Tandoğan, s. 43; İşgüzar, s. 72.

³⁷⁵ İşgüzar, s. 72.

zorundadır³⁷⁶. Yine de bayinin sürüm ve faaliyetlerini artırma yükümlülüğünün sınırlarını belirlemek taraflara aittir³⁷⁷.

Sürümü artırma faaliyetinin nihai amacı bayinin bulunduğu bölgede şayet müşteri grubu yoksa yeni bir müşteri grubu oluşturmak olabileceği gibi olan müşteri grubunun genişletilmesiyle sağlayıcının mallarına olan rağbetin artırılmasıdır. Böylelikle bayi hem kendi karını artırmış olmakla hem de sağlayıcının ürünlerinin de pazarda tanınmasını ve daimi olarak talep edilmesini sağlamaktadır.

Bayinin asli görevi sağlayıcıdan satın aldığı malları satmaktır. Gereken satışın yapılması için müşteri çevresinin malları satın alabileceği bir satış yeri açması, bu malların varlığından haberdar olunması ve satış yerinin müşteri çevresince tanınması için reklam yapması, üretim firmasının fuarlara katılmaması durumunda bulunduğu bölgede fuarlara katılarak ürünlerin tanıtım ve satışını sağlaması gibi satın aldığı mallarının satışını yapmasını kolaylaştıracak yükümlülükleri vardır³⁷⁸.

Bayi sürümü artırma yükümlülüğünün bir gereği olarak müşterinin ihtiyaçlarını karşılayacak ürünlerin niteliğine uygun ve büyüklükte bir satış yeri açarak burada yeterli sayıda ve ürünlerin bilgisine sahip nitelikli eleman çalıştırmak zorundadır³⁷⁹. Sağlayıcının markasının doğru bir şekilde tanıtımı için işyerinin büyüklüğü ürünlerin teşhirinin doğru yapılması ve orada çalıştırılacak kişilerin kalifiye olması gereklidir.

Sürümü artırma faaliyeti kapsamında satış mağazası açan bayi konusunda uzman ve deneyimli personeli ile müşterilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek ekipman ve donanıma sahip olmalıdır. Öncelikle müşteri memnuniyetine önem vererek satış yaptığı kurum ve kuruluşlara güven veren bir iş disiplinine sahip olmalı, daha iyi hizmet anlayışı ile hızla büyümeyi hedefleyerek daima çalışmalarına devam etmelidir. Sürümü artırmak adına müşteri ve sağlayıcının beklentilerini karşılayarak bulunduğu bölgede en iyi şekilde hizmet vermelidir.

Bayi sürümü artırmak için, reklam yapmalıdır³⁸⁰. Reklamlar, sağlayıcının markasının tüketicinin zihninde yer etmesini sağlarlar. Daha önce televizyonda izlenmiş, gazetelerde veya broşürlerde okunmuş, billboardlarda reklamından etkilenilmiş olan marka, tüketicinin aklında bir ihtiyaç halinde öncelikli olarak belirir. Etkili reklamı yapılan ürünün ilk akla gelen ürün olarak tüketicinin öncelikli tercih edeceği ürün olma ihtimali dolayısıyla o markayı satın alma olasılığını artırır. Reklamın sayılan özelliklerinden dolayı sözleşmede reklam ile ilgili

³⁷⁶ Demir Gökyayla, s. 125.

³⁷⁷ İşgüzar, s. 72.

³⁷⁸ İşgüzar, s. 74.

³⁷⁹ İşgüzar, s. 73; Demir Gökyayla, s. 126; Tandoğan, s. 43.

³⁸⁰ İşgüzar, s. 73.

herhangi bir hükme yer verilmemiş olsa dahi bayi en azından kendi bulunduğu bölgedeki yerel kitle haberleşme araçlarıyla sağlayıcı firmanın markasının reklamını yapmak zorundadır³⁸¹.

Reklam yolunu kullanmak suretiyle sağlayıcının markasını ve ürünlerini geniş kitlelere yayabilecek olan bayi en kısa sürede başarıyı yaptığı reklamlardan sağlayacaktır. Sözleşmeye konu olan ürünlerin ve sağlayıcının markasının tanıtılmasında yapılacak olan reklamların kapsamı genellikle sözleşmelerde ayrıntılı olarak saptanır³⁸². Sözleşmede reklam ile ilgili hükümlere yer verildiği takdirde bayinin karından belirli bir yüzdesini reklama ayırabileceği yahut bayinin sağlayıcının markasının genel bir reklamını yapmasının yeterli olup olmadığı ile ilgili hüküm belirlenebilir³⁸³. Reklamlar yalnızca tanıtım faaliyetlerinin broşürlerinin dağıtılması değildir. Örneğin bayi, sağlayıcı firmanın ürünü bunu gerektiriyorsa tüketicilerin ayağına giderek tanıtım yapan, ihtiyaçlarına uygun ürünlerini tavsiye eden kalifiye bir pazarlama ekibine de sahip olmalıdır.

Reklam giderlerinden sorumlu olması bayinin tekel bölgesinin büyüklüğüne göre de belirlenebilir. Eğer pazarlama olanakları kısıtlıysa reklam giderlerinin bir bölümünü sağlayıcının üstlenmesi de düşünülebilir. Fakat yine de bayilik sözleşmesinin niteliğinden bu pazarlama faaliyetini kolaylaştıran reklam giderlerinin bayinin sorumluluğuna bırakılması hakkaniyetlidir. Nitekim bayi diğer satıcı ya da pazarlamacılar gibi sadece malların satışında aracı olmamaktadır. Bağımsız tacir olan özellikle münhasır bayinin sözleşme bölgesinde satış tekelini elinde tutmasından dolayı reklam için yaptığı giderlerin kendisi tarafından karşılanması gerektiği savunulmaktadır³⁸⁴. Sağlayıcı firmanın bayiye tanıdığı daha uygun fiyata ürün satmak, münhasır bayilikte tekel bölgesinde başka bir kimseye satış imkânı sunmamak gibi ayrıcalıklar hesaba katıldığında reklam giderlerinin bayi tarafından karşılanması bizce de yerindedir.

Bayi sağlayıcının ürünlerinin reklamını yaparken sağlayıcının markasını bulundurduğu sürece bu reklamlarda kendi adını veya firma adını bulundurmasında bir sakınca yoktur³⁸⁵. Hatta bayinin isminin reklamlarda geçmesi tüketicilerin muhatap oldukları firmayı tanımaları ve güven ilişkisi açısından iyi bir izlenim de bırakabilir.

Reklamın amacının malların tanıtılması ve teşhiri olduğu düşünüldüğünde bu amaçla düzenlenen fuarlara bayinin katılması reklam faaliyetinin bir bölümü olarak kabul

³⁸¹ İsgüzar, s. 73; Tandoğan, s. 44.

³⁸² İsgüzar, s. 73.

³⁸³ İsgüzar, s. 73.

³⁸⁴ İsgüzar, s. 73.

³⁸⁵ İsgüzar, s. 74; Tandoğan, s. 44.

edilmektedir³⁸⁶. Bayinin tekel bölgesinde yapılan fuarlara eğer sağlayıcı katılmayacaksa bayinin katılması gerektiği zaten açıktır. Ancak tekel bölgesi dahi olsa sağlayıcı bu fuarlara katılacaksa da bayinin bu fuarlara katılması etik değildir. Nitekim sözleşmelerde sağlayıcının onayıyla fuarlara katılmasına izin verildiği durumlar gereksiz giderleri önlemeye yöneliktir³⁸⁷. Sözleşmede farklı bir hüküm bulunmamağaysa reklam giderlerinin bir parçasını oluşturan fuara katılma masraflarını da bayi kendisi karşılayacaktır³⁸⁸.

Bayinin sürümü artırma faaliyeti içerisinde sadece tüketicilerin ve müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmeyip bunların yanında onlarda ek bir satın alma arzusu uyandırması gerekmektedir³⁸⁹.

Sürümü artırma yükümlülüğünün ihlali halinde nasıl hareket edileceği sözleşmede kararlaştırılır. Sağlayıcı bayiyi birden çok ihtarla uyarabileceği gibi menfaatinin zedelenmesi durumunda sözleşmeyi bildirimssiz de feshedebilir³⁹⁰. Ancak sürümün artmamasının değişkeni oldukça fazla olduğu için bayinin davranışları dolayısıyla sürümün artmadığını iddiasını ispat da oldukça zor olacaktır.

2.1.1.3. Müşteri Hizmetlerini Yerine Getirme Yükümlülüğü

Bayi sağlayıcının menfaatlerini korurken bazı ana ve yan nitelikte yükümlülükler yerine getirir. Bayinin müşteri memnuniyetini ile ilgilendiği bu yükümlülük yan edim yükümlülüğündedir. Bayinin sağlayıcının mallarının satışından sonra müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğü tüketici ile olan sözleşmeden kaynaklı tüketiciye karşı değil çerçeve sözleşmeden doğan sağlayıcıya karşı üstlenilmiş bir yükümlülüktür³⁹¹. Özellikle münhasır bayinin müşteri memnuniyetini korumasındaki en önemli faktör de kendisine tanınan tekel bölgesinde tek elden satış hakkı güvencesinin verilmiş olmasıdır³⁹².

Müşteri hizmetlerinin alanı satış öncesi satış gerçekleştirmek için her müşteriyle eşit şekilde ilgilenmek ve isteklerini yerine getirmek olabileceği gibi satış işlemi gerçekleştirildikten sonra sağlayıcının ürünüyle ilgili oluşan sorunlarda onun ihtiyaçlarını karşılamakta bu kapsamdadır. Yani bayinin sorumluluğu sağlayıcıdan aldığı ürünün satışını gerçekleştirmekle bitmemektedir. Ürün ile ilgili satış sonrasında ortaya çıkan gereksinim ile yine bizzat bayi ilgilenmektedir. Tüketici haklarının ve teknolojinin de gelişmesiyle yeni bir oluşum halini alan müşteri hizmetleri ile artık yalnızca ürünün kalitesi önemli olmaktan

³⁸⁶ İşgüzar, s. 74; Tandoğan, s. 44.

³⁸⁷ İşgüzar, s. 74; Tandoğan, s. 44.

³⁸⁸ İşgüzar, s. 74.

³⁸⁹ İşgüzar, s. 74; Tandoğan, s. 43.

³⁹⁰ Demir Gökyayla, s. 128.

³⁹¹ İşgüzar, s. 77; Tandoğan, s. 46; Eren, Özel, s. 962.

³⁹² İşgüzar, s. 77.

çıkması, ürünün satın alındıktan sonraki süreciyle de ilgilenilmesi gereken yeni bir dönem başlamıştır. Müşterilerin ürün satın alma kararını etkileyen ve onları belirli bir marka satın almaya iten en önemli faktörlerden biri yüksek kalitede hızlı ve iyi işleyen bir satış sonrası servisinin bulunmasıdır³⁹³.

Müşteri hizmetlerinin kapsamının çerçeve sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde bayi açıkça kararlaştırılmayan hususlar bakımından zorlanamayacağı gibi müşteri hizmetlerinin gerektirdiği yükümlülüğün kapsamını belirlemek de güçleşecektir. Müşteri hizmetlerini gerçekleştirmek için alanında uzman personel bulundurma sorumluluğu yanında ürünün satışı sonrasında garanti kapsamında bakım ve tamirinin yapılması, garanti kapsamı dışında da tüketicilerin ürün ile ilgili sorunlarında servis sağlanması, müşteri hizmetleri çağrı servisi bulundurulması, bakım ve onarım için bayinin bulunduğu bölgede bir atölye açılması gibi hususlar kararlaştırılabilir. Sözleşmede açıkça kararlaştırılmadıysa da bayi satış sonrası tamir için bir tesis kurmak zorunda değildir³⁹⁴.

Özellikle motorlu araçlar, elektronik ve makine ürünlerinin sanayisinde müşteri hizmetlerinin kapsamlı ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi önem arz etmektedir³⁹⁵. Sözleşme konusu ürünler teknik bakımdan müşteri hizmetlerini gerektiriyorsa sözleşmede bunun için gerekli tesisin kurulması, kullanılması ve bulundurulması gereken aletler, yedek parçalar, kurulan tesiste çalıştırılacak teknik elemanların nitelikleri ve sayısı gibi unsurlar ayrıntılarıyla belirlenmelidir³⁹⁶. Yüksek kalitede bir satış sonrası hizmet için bu ayrıntılar önem arz etmektedir. Nitekim müşteri hizmetlerinin kaliteli sunulması başarılı bir pazarlama için önemli bir koşuldur³⁹⁷.

Münhasır bayilikte tekel bölgesinde müşteri hizmetleri sunmasındaki sorumluluğu yalnızca kendi sattığı ürünler ile sınırlı olmadığı gibi sağlayıcının markasına duyulan güvenin artması açısından genellikle müşterilerin başka yerden satın aldığı ürünleri de kapsamaktadır. Bir bedel karşılığında olan müşteri hizmetlerini sözleşme konusu malları başka yerden satın alan kişilerin de memnuniyetini sağlamak adına tüm ilgililere hizmet vermekle yükümlüdür³⁹⁸. Genellikle müşterinin başka bölgelerden satın almış olduğu sağlayıcıya ait markaya sahip olan tüm ürünlerin servis ve bakımının yapılması bayiye yüklenmektedir³⁹⁹. Sağlayıcı ve bayinin yapacağı bayilik sözleşmesinde de bu husus ayrıntılı olarak düzenlenmelidir.

³⁹³ Demir Gökyayla, s. 129.

³⁹⁴ İşgüzar, s. 78; Tandoğan, s. 47.

³⁹⁵ İşgüzar, s. 77.

³⁹⁶ Tandoğan, s. 46.

³⁹⁷ Demir Gökyayla, s. 129.

³⁹⁸ Demir Gökyayla, s. 131.

³⁹⁹ İşgüzar, s. 78.

Sağlayıcıya ait ürünlerin servis ve bakımını üstlenen bayiye garanti konusunda istisna tanınmış olabilir. Başka bir bölge yahut ülkeden satın alınmış bir ürünün garanti kapsamında değiştirilmesi, bakımı ve onarımının yapılması için bayi sorumlu olmayabilir. Nitekim garanti kapsamında onarımın yapılmayacağına ilişkin düzenleme örneği Apple marka ürünlerde mevcuttur. Amerika mağazasından alınan bir ürün Türkiye’de Apple korumasıyla garanti kapsamında bulunmamaktadır. Apple ürünü Türkiye bayisi servise kabul etse dahi garanti kapsamında müşteri hizmetlerinden faydalandırmamaktadır.

Bayi hem kendi menfaati hem sağlayıcının menfaati açısından müşteri hizmetlerini kapsamlı bir şekilde yerine getirmelidir. Özellikle sonradan bakım veya onarım gerektiren motorlu araç, teknolojik ve elektronik aletlerin pazarlanmasında en büyük etken bayinin satış sonrası hizmetleri yerine getirmesidir⁴⁰⁰. Müşteri hizmetlerinin yerine getirilmesi sözleşmede kararlaştırıldığı gibi bayi tarafından sağlayıcının yedek parçaları da kullanılarak yerine getirilmelidir⁴⁰¹. Müşteri hizmetleri konusunda yükümlülüğü bulunan bayi bu konuda çeşitli yedek parçalardan oluşan stok yapma, sağlayıcı tarafından öngörülen maliyetli tamir aletlerini stokunda bulundurma, gerektiği ölçüde bir tamir atölyesi açma, nitelikli personel eğitme ve çalıştırma, gereken hallerde müşteri hizmetlerinin 7/24 ulaşılabilir olması ve servis hizmetlerinin yapılmasını, bakım muayene ve tamir hizmetlerini ifa etmeyi üstlenir⁴⁰².

2.1.1.4. Sağlayıcının Menfaatlerini Koruma Borcu

2.1.1.4.1. Genel Olarak

Sağlayıcının menfaatlerini koruma borcu bayilik sözleşmesinin özünde bulunan bir borçtur. Bayi ve sağlayıcının yaptığı bayilik sözleşmesi her şeyden önce güven üzerine kurulmuştur. Güven üzerine düzenlenmiş olan bayilik sözleşmesinde sürekli bir ilişki kurarak para kazanma amacını güden taraflardan büyük sorumluluğu üstlenen bayidir. Bu sorumlulukla bayi pazarlama ve sürümü artırma faaliyetlerinde bulunurken sağlayıcının menfaatlerini gözetererek hareket etmelidir⁴⁰³. Gerek yaptığı reklamlar açısından gerek müşteri hizmetlerini yerine getirirken kendi menfaatini düşünerek kaliteli bir hizmet vereceği göz önüne alınsa da öncelikli olarak sağlayıcının menfaatini düşünmelidir.

Bayi tacir konumunda da olduğundan sağlayıcıdan aldığı ürünleri satarken kendi menfaatini korumasının yanında sağlayıcının de menfaatini korumalıdır. Bayi bunun yanında basiretli bir tacirden beklenen özeni göstermekle yükümlüdür. Menfaati koruma borcuna bağlı olarak bayinin sağlayıcıya karşı sır saklama, rekabet yapmama ve bilgi verme borcu da doğar.

⁴⁰⁰ Tandoğan, s. 46.

⁴⁰¹ İşgüzar, s. 78; Tandoğan, s. 47.

⁴⁰² Demir Gökyayla, s. 131.

⁴⁰³ İşgüzar, s. 79.

Özelliği itibariyle güven ilişkisinin sürdürülerek güçlendirilmesini gerektiren bayilik sözleşmesinde güvenin sürdürüldüğünün en büyük göstergesi menfaati koruma borcuna uygun davranılmasıdır. Temel nitelikteki bu yükümlülüğü bayi, güven ilişkisini ortadan kalkacak şekilde ihlal ederse sağlayıcı haklı nedenle sözleşmeyi feshedebilir⁴⁰⁴.

2.1.1.4.2. Bilgi Verme Borcu

Bayinin bilgi verme yükümlülüğü kapsamı çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmede saptanmamışsa hangi konularda ve ne ölçüde bilgi vermekle yükümlü olacağı sorunu ortaya çıkar⁴⁰⁵. Sürekli bir sözleşme olan bayilik sözleşmesinde bayi sağlayıcının menfaatini koruma yükümlülüğünden dolayı sözleşme süresince satış, pazar ve müşteri çevresi ile ilgili bilgi vermelidir⁴⁰⁶. Sürümü artırma yükümlülüğünün de bir gereksinimi olarak bayi kendi satış faaliyetlerinden, yatırımları, pazardaki gelişmeler ve rakipleri hakkında sağlayıcıya bilgi vermekle yükümlüdür⁴⁰⁷.

TBK'nın m. 450/3 hükmü uyarınca pazarlamacı, pazarlama faaliyetleriyle ilgili olarak, işveren tacire düzenli biçimde ayrıntılı bilgi vermek, müşteri çevresini ilgilendiren önemli olayları bildirmekle ve giderek hesap vermekle (TBK m. 469 atfı sebebiyle TBK m. 397/1) yükümlüdür⁴⁰⁸. Pazarlamacılık sözleşmesindeki hükümlerle benzerlik göstermesi sebebiyle bilgi verme borcunun kıyasen uygulanabileceği kanaatindeyiz.

Pazarlamacılık sözleşmesinde olduğu kadar katı olmamakla beraber bayi yaptığı sözleşmelerden müşteri çevresinin alım gücünden, piyasa koşullarından sağlayıcı farklı ülke menşei ile ülkedeki kendi markasının durumundan sağlayıcıyı zamanında ve gecikmeksizin haberdar etmelidir. Bu bilgilendirme zamanında ve doğru olarak yapılmalıdır. Sağlayıcı için gerekli bilgileri toplayıp vermekle yükümlü olan bayi sürümün artırılması için öngörüleni sunması da olasıdır. Gerekli bilgiler kapsamına sağlayıcının üretim ve dağıtım sistemine katkı sağlayarak bilmesi gereken her bilgi girer⁴⁰⁹.

Bayi müşterilere kendisini tanıtmalı, yetkilerinin kapsamını ve sınırlarını gösteren belgeleri ibraz etmelidir. Müşterilerin istekleri ve ihtiyaçları konusunda araştırma yapmalı ve bu bilgileri de sağlayıcıya bildirmelidir⁴¹⁰.

⁴⁰⁴ İşgüzar, s. 80.

⁴⁰⁵ İşgüzar, s. 75

⁴⁰⁶ İşgüzar, s. 75; Tandoğan, s. 45; Eren, Özel, s. 962.

⁴⁰⁷ Demir Gökyayla, s. 132; Genç, s. 154; Erdem, s. 96.

⁴⁰⁸ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 713.

⁴⁰⁹ Demir Gökyayla, s. 134.

⁴¹⁰ Demir Gökyayla, s. 134.

TTK m. 110 hükmü uyarınca acente yapılan işlemler hakkında müvekkilini bilgilendirmelidir. Sözleşme yapan acentenin sözleşme yaptığı taraflarla ilgili hususlar hakkında bilgi vermesi söz konusuysen⁴¹¹ bayi bağımsız bir tacir olduğu ve işlemlerin geniş ölçekli olmasından kaynaklı olarak, sözleşmede açık hüküm yoksa bayiden bu derece bir bilgilendirmede bulunması beklenemez⁴¹². Sözleşme yapan acente yapması gereken bilgilendirmeyi yapmadığı takdirde doğacak zararlardan sorumlu tutulmaktadır⁴¹³. Bayilik sözleşmesinde ancak buna dair bir hüküm varsa bilgilendirme hususunda doğacak zararlardan sorumlu tutulabilir.

Bilgi verme borcunun yorumlanmasını sağlayıcı firmanın bayiye belirlediği alanın büyüklüğüyle aldığı risk, belirlenen ciroyla satış yapılmaması halinde kaybının büyüklüğü gibi değişkenler etkiler. Müşteri isimlerini yaptığı satışları bildirmekle yükümlü tutulmuş bir münhasır bayinin denkleştirme tazminatı isteminin bulunması olasılığı göz önüne alındığında riskin büyüklüğüne göre detaylı bir bilgilendirme istemi yerinde olacaktır⁴¹⁴.

2.1.1.4.3. Sır Saklama Borcu

Bayinin sır saklama yükümlülüğünü kaynağı sağlayıcının menfaatlerini koruma borcundan doğar⁴¹⁵. Bayi ve sağlayıcı arasındaki sözleşme gereği sağlayıcı firmanın sattığı ürün içeriği ve pazarlama politikası gibi türlü ticari sır olacak bilgiler bayiye paylaşılmaktadır. Bu paylaşım sözleşmenin kurulmasında en büyük etken olan güven ilişkisine dayalı olarak yapılır.

Bayi de kendine güven duyan sağlayıcıdan işleri dolayısıyla öğrendiği ticari sırları acente gibi gizli tutmak zorundadır⁴¹⁶. Acentelik sözleşmesinde müvekkilin bilgi ve belge verme sınırını işletme sırlarını koruma oluştursa da, kanunen bu yükümlülük emredici nitelikte olması sebebiyle, işletme sırlarını koruma gerekçesiyle müvekkil acenteye bilgi ve belge vermekten kaçınmaz⁴¹⁷. Benzer şekilde bayinin sır saklama yükümlülüğü bulunması ve aralarındaki güven ilişkisinden dolayı sağlayıcı, ticari sır olması sebebiyle bayiye gereken bilgi ve belgeleri vermekten kaçınmamalıdır.

Bayilik sözleşmesi düzenlenip uygulanırken ve bitiminden sonra da bayi işletme sırlarını saklamaya devam etmekte yükümlüdür⁴¹⁸. Yani bayinin sır saklama borcu yalnız

⁴¹¹ Arkan, s. 221.

⁴¹² Demir Gökyayla, s. 135.

⁴¹³ Arkan, s. 221.

⁴¹⁴ Demir Gökyayla, s. 138.

⁴¹⁵ Tandoğan, s. 47.

⁴¹⁶ İşgüzar, s. 80; Arkan, s. 220.

⁴¹⁷ Karasu, s. 126.

⁴¹⁸ Tandoğan, s. 47.

sözleşme süresi ile sınırlı olmayıp sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam etmesi bayilik sözleşmesinin ‘sürekli borç ilişkisi’ niteliğine uygun düşmektedir⁴¹⁹. Nitekim doğruluk ve güven ilişkisine dayalı olan sözleşmelerin bitiminden sonra da karşılıklı menfaatleri koruma borcu devam etmektedir. İşletme sırrının gizli olmasının yanı sıra bu gizlilik menfaatlerin korunması amacına da hizmet etmelidir⁴²⁰. Ticari sırrın gizli olup olmadığı sağlayıcı firmanın beyanıyla belirlenebileceği gibi hal ve şartlardan da anlaşılması yoluyla da çıkarılabilir⁴²¹.

Bir malın üretilmesi için gerekli olan her tür teknik bilgiye üretim sırrı denir⁴²². Ticarî sır, üçüncü kişilerden gizlenen ve diğer kuruluşların ulaşamayacağı ve ticarî değeri olan ve bu sırrın maliki olan tacirin sırrın gizliliğini korumak amacıyla, gerekli her türlü tedbiri aldığı, bir metot, bir formül, bir teknik, bir birikim, bir mekanizmaya bağlanan ve kullanılan ve çeşitli şekillerde bulundurulmuş bir bilgi olabilmektedir⁴²³.

Yani bayilik sözleşmesinde sağlayıcının işinin görülmesine veya o işletmeye özgü olan başka işletmelerce az bilinen yahut hiç bilinmeyen veya uygulanmayan ve gizli tutulması işletme açısından önemli olan konular işletme sırları olarak nitelendirilebilir⁴²⁴. İşletme sırlarına örnek olarak imal yöntem ve planları, pazarlama yöntemleri, enerji tüketimi hakkındaki bilgiler, konstrüksiyon resimleri ve konstrüksiyon verileri, makinaların ölçü ve ağırlığına ilişkin rakamlar ile enerji tüketimi hakkındaki bilgiler tedarik kaynakları, fabrikasyon metotları ve planların gibi hususlar sayılabilir⁴²⁵.

Bayi, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonraki süre zarfında da sağlayıcının iş ve işletme sırlarını kendi yararına da kullanamaz ya da başkalarına açıklayamaz⁴²⁶. Bayi kendi yararına kullanır yahut başkasına açıklarsa sır saklama borcunu ihlal etmiş olur. Bayi sağlayıcıdan edindiği bilgiyi kullanarak sırdan kazanç sağlama amacı güdüyorsa bu durumda ‘sırdan yararlanma’ söz konusudur⁴²⁷. Yarar sağlama amacı olmadan bayi sağlayıcının iş ve işletme sırlarını kendisi değerlendirmeyip bir üçüncü şahsa iletse dahi sağlayıcı bayilik

⁴¹⁹ İşgüzar, s. 82.

⁴²⁰ İşgüzar, s. 81.

⁴²¹ İşgüzar, s. 81.

⁴²² Ülgen/Helvaci/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 558.

⁴²³ H. Tamer İnal, “Bilgi Edinme Hakkı Ve Özel Hayata, Haberleşmeye, Ticari Sırlara, Fikir Ve San'at Eserlerine İlişkin Sınırlamalar”, İstanbul, 2008, http://www.kazanci.com/kho2/hebb/files/dsp.php?fn=makale-htamerinal4.htm&kw=TAC%C4%B0R%C4%B0N+SIR+SAKLAMA+Y%C3%9CCK%C3%9CML%C3%9CL%C3%9C%C4%9E%C3%9C#_ftn22

⁴²⁴ Tandoğan, s. 47.

⁴²⁵ İşgüzar, s. 81; Tandoğan, s. 47.

⁴²⁶ İşgüzar, s. 82.

⁴²⁷ İşgüzar, s. 82.

sözleşmesini haklı nedenle ve bildirimsiz olarak feshedebilir ve bayiden tazminat talep edebilir⁴²⁸.

Bayi işletme sırrını sözleşme süresi sona erdikten sonra dahi açıklamış olsa bile yine tazminat ödemekle yükümlü olacaktır⁴²⁹.

Sırrın sözleşme bitiminden sonraki dönemde açıklanmış olmasından kaynaklı olarak bayi zarar kanıtlandığı takdirde yine tazminat ödemekle yükümlü olur⁴³⁰.

2.1.1.4.4. Rekabet Yapmama Borcu

2.1.1.4.4.1. Genel Olarak

Rekabet yasağının bir tanımı şöyle yapılmıştır; “*Rekabet yasağı bir işletme veya şirketteki konumları veya ortak sıfatlarından kaynaklı öğrendikleri varsayılan bilgi ve sırları kendi menfaatleri için kullanmalarını engellemek amacıyla bu kişiler için öngörölmüş bir faaliyet yasağıdır*⁴³¹.”

TBK ve TTK’ da haksız rekabet düzenlenmiştir. TBK m. 57 hükmünce gerçek olmayan haberlerin yayılması veya bu tür ilanların ya da dürüstlük kuralına aykırı diğer davranışlarda bulunulması haksız rekabet olarak kabul edilmiştir. Yalnızca ticari olmayan haksız rekabet hallerini düzenlerken ticari işlere ait haksız rekabet hakkında TTK hükümlerinin uygulama alanı bulması gerekliliğinden ötürü TTK hükümleri de saklı tutulmuştur.

Rekabet yasağı belirli konumda olan kişilere getirilmiş olan bir faaliyet yasağı olmakla birlikte bu yasak ile sadece ilgili ortaklık veya işletmenin menfaatleri korunmak istenmektedir⁴³². Haksız rekabet kurallarının amacı ise rekabet hakkının dürüstlük kuralları çerçevesinde kullanılmasını sağlarken bu hakkı kullananların kötüye kullanımını engellemek suretiyle rakiplerin yanında müşterilerin ve kamunun da menfaatlerinin korunmasıdır⁴³³. Bayilik sözleşmesiyle önemli olan bayinin sağlayıcının menfaatlerini korumak zorunda olmasıdır.

Rekabet yapmama borcu bayinin sadakat borcuna dayalı olan sağlayıcının menfaatlerini koruma borcunun sonucunda ortaya çıkmıştır⁴³⁴. Bu görünüm özellikle münhasır bayilikte kendini gösterir. Örneğin; münhasır bayi tüm kaynaklarını sözleşme konusu malların sürümünü artırmaya yönelik kullanacağına dair sağlayıcıya söz vererek

⁴²⁸ İşgüzar, s. 82; Tandoğan, s. 47.

⁴²⁹ İşgüzar, s. 83.

⁴³⁰ İşgüzar, s. 83.

⁴³¹ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 520.

⁴³² Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 520.

⁴³³ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan, s. 520.

⁴³⁴ İşgüzar, s. 83.

sağlayıcıdan tek satış hakkını alır⁴³⁵. Sağlayıcının münhasır bayilik sözleşmesinin özüne güvenerek ürünlerinin sürümünün artırılmasını sağlamak üzere bayiyle anlaştığı göz önüne alındığında bayinin sağlayıcının rakiplerine ait muadil ürünler satmaması yine sadakat borcunun yüklediği bir sorumluluktur. Münhasır bayi sözleşme konusu mallarla aynı veya benzer özellikteki ürünleri satmaktan kaçınmakla yükümlüdür⁴³⁶. Münhasır bayiden sağlayıcının markasına güvenerek ürün satın alacak olan müşteriler bayinin mağazasında yahut katalogunda sözleşme konusu malların ait olduğu bölüme özgü farklı marka ürünler bulamamalıdır⁴³⁷.

Fakat genel bayilikte bu durum biraz daha farklı olabilir. Örneğin münhasır bayilik yetkisi verilmeyen bir gıda bayisi farklı markalarda ürün satışı yapabilmektedir. Buna izin verilmesi uygulamada görülmektedir.

TTK'nın acenteler ile ilgili düzenlediği m. 104 hükmünde “*Yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi, acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz*” hususu düzenlenmiştir. Münhasır bayinin rekabet yapamayacağına ilişkin husus için kıyasen uygulanabileceği de doktrinde kabul edilmiştir⁴³⁸.

Rekabet yasağı⁴³⁹ için TBK' nın genel hizmet sözleşmesine uygulanan m. 444 hükmü kıyasen münhasır bayilik sözleşmesine uygulanması düşünüldüğünde bu sözleşmenin yazılı yapılması geçerlilik şartıdır.

2.1.1.4.4.2. Rekabet Hukuku Bakımından

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ile tüketicilerin korunması, satılan ürün veya hizmetlerin kalitesinin artması ile beraber fiyatlarının düşürülmesi piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gereken denetim ve düzenlemeleri yaparak rekabetin korunması amaçlanmıştır. Rekabeti kısıtlayıcı, sınırlayıcı her tür faaliyet RKHK ile yasaklanmıştır.

Rekabet etmeme yasağı münhasır bayi ve münhasır olmayan bayi için farklılık arz edecektir. Münhasır bayinin sağlayıcıdan aldığı malları tekel halinde satacağı ve başka ürün satmaması gerektiği düşünüldüğünde rekabet etmeme yasağı sözleşme süresince ve sözleşme süresi sonrasında da devam edeceği söylenebilmekteyken, münhasır olmayan bayi için bu

⁴³⁵ İşgüzar, s. 83; Demir Gökyayla, s. 161.

⁴³⁶ Tandoğan, s. 47; İşgüzar, s. 84.

⁴³⁷ Demir Gökyayla, s. 161.

⁴³⁸ İşgüzar, s. 83; Tandoğan, s. 48.

⁴³⁹ Yıldırım, s. 83.

kurala tam olarak katılmak mümkün gözükmemektedir.⁴⁴⁰ Münhasırlık içermeyen bayilikte bayinin sağlayıcının dağıtım ağına ne oranda dahil olduğu ve somut olay çerçevesinde bir değerlendirme yapmak daha hakkaniyetli olacaktır.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun m.4 hükmü gereği bu madde hükmüne aykırı yapılan sözleşmeler hukuka aykırıdır ve RKHK m.56 hükmüne göre bu kanunun m.4 hükmüne aykırı olan her türlü anlaşma geçersiz kabul edilmiştir.

Dikey anlaşmaların 7.12.1994 tarih ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un m. 4 hükümlerinin uygulanmasından grup olarak muaf tutulmasının koşullarını belirlemek amacıyla Avrupa Birliği Komisyonu 330/2010 sayılı Tüzüğü'nün 1. Maddesinin d bendi ve 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği çıkarılmıştır.

Anılan tebliğin 5. Maddesinde rekabet etmeme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Dikey anlaşma taraflarından alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi, izin verilen sınırların aşılması durumu, sağlayıcı tarafından alıcıya mal alım satımının %80inden fazlasının sağlayıcıdan veya onun gösterdiği kişiden alınması durumları rekabet etmeme yükümlülüğüne girmektedir⁴⁴¹.

Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki veya daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetin alımı satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalar kapsamında bayilik sözleşmeleri de sayılır⁴⁴².

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği m.5/a hükmü hereğince beş yıldan fazla rekabet etmeme yükümlülüğü içeren sözleşmeler grup muafiyetinden yararlanamayacaklardır.

2.1.2. Bayinin Hakları

2.1.2.1. Sipariş Tesliminin Sürekli ve Düzenli Şekilde Yapılmasını İsteme Hakkı

Bayi, sağlayıcı ile yapmış olduğu sözleşme gereğince, ürün pazarlama yükümlülüğü altına girdiği için, ürünün pazarlanması siparişin sağlayıcı tarafından sürekli ve düzenli şekilde yapılmasına bağlıdır. Taraflar sözleşme ile bu hususu açıkça kararlaştırmamış dahi olsa bayi, sipariş düzenli ve sürekli olarak kendisine verilmedikçe malı pazarlayamaz.

⁴⁴⁰ Şenol, s. 100-101.

⁴⁴¹ Şenol, s. 103.

⁴⁴² Karauz, s. 126.

2.1.2.2. Bayinin Desteklenmeyi İsteme Hakkı

Sağlayıcının bayiyle iş birliği yaparak üstlendiği faaliyetlerinde destekleme yükümlülüğünün temeli aralarında kurulan güven ilişkisidir. Sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğünün sınırlarını sağlayıcının sadakat borcu ve aralarında kurdukları güven ilişkisi belirler. Nitekim bayilik sözleşmesiyle sağlayıcı ve bayinin arasındaki güven ilişkisi ve ortak amaçları sürümü artırmak olduğu göz önüne alındığında sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır. Bayi de sağlayıcı tarafından yeterli destek kendisine verilmediğinde desteklenmeyi istemeli ve talep etmelidir.

Bayinin desteklenmesi, sağlayıcının da ürünlerinin satılmasını kolaylaştırıp, ürünlerin satışını artıracaktır. Sürekli borç ilişkilerinin güven temelli oluşu ve sürekliliğin devam etmesi için bayi de desteklenmediği durumlarda örneğin diğer bayiler ile arasında eşitsiz bir davranış bulunmakta ise sağlayıcıya bir ihtar yoluyla ulaşarak bu hakkını talep edebilmelidir.

2.2. Sağlayıcının Yükümlülükleri ve Hakları

2.2.1. Sağlayıcının Yükümlülükleri

2.2.1.1. Sipariş Tesliminin Sürekli ve Düzenli Yapılması Yükümlülüğü

Sağlayıcı ve bayi arasında yapılan sözleşme hükmüyle sağlayıcının belirli dönemlerde bayiye ürün teslimi yapacağı kararlaştırılabileceği gibi bu dönemlerin ne zaman olacağı belirlenmemiş de olabilir. Doktrinde bayinin sağlayıcıya ilettiği sipariş icaplarını sağlayıcının kabul yükümlülüğünün asli bir edim yükümlülüğü mü yoksa sağlayıcının sadakat borcundan doğan bir yan edim yükümlülüğü mü olduğu tartışılmıştır⁴⁴³.

Belirli dönemlerde mal teslimi sözleşmeyle kararlaştırılmamış dahi olsa doktrinde kabul edilen görüşe göre sağlayıcının bayiden gelen siparişleri kabul etmesi ve bu siparişleri bayiye teslimi asli edim yükümlülüğüdür⁴⁴⁴. Nitekim bayi sağlayıcıdan normalden aşağı fiyata aldığı ürünü bayilik hakkı sahipliğine dayalı satarak kazanç sağlayacaktır. Rekabet yapmama yükümlülüğü gereği başka sağlayıcıların sözleşme konusu ürünler ile rekabet halinde olan ürünlerini satamayan bayinin pazarlama ve satış yapma yükümlülüğünün de gereği olarak satış yapıp kazanç sağlayabilmesi için düzenli bir şekilde ürün teslimatında bulunulmalıdır⁴⁴⁵.

Her iki tarafın borç altına girdiği ve çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesi ile ürün pazarlama yükümlülüğü altına giren bayinin sipariş icabına karşılık kabul beyanında

⁴⁴³ İşgüzar, s. 85.

⁴⁴⁴ Demir Gökyayla, s. 59; İşgüzar, s. 85.

⁴⁴⁵ Tandoğan, s. 48.

bulunmak sağlayıcının asli edim yükümlülüğü kabul edilmiştir⁴⁴⁶. Dolayısıyla sözleşmenin asli unsurlarından olan ürün tesliminin gerçekleşmesi için bu hususun sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olması aranmamalıdır. Sağlayıcının teslim güçlükleri nedeniyle teslim yükümlülüğünü ortadan kaldıran sorumsuzluk kayıtları veya genel olarak teslim yükümlülüğünü ortadan kaldıran genel işlem koşulları geçersiz sayılmış ve fakat teslim sıklığı nedeniyle siparişleri kısmi kabule ilişkin genel işlem koşulları geçerli kabul edilmiştir⁴⁴⁷.

Doktrinde bir görüşe göre; sağlayıcının bayiye genel bir teslim yükümlülüğü bulunmaktaysa da bayinin istediği ürün miktarının kapsamının saptanması iyi niyet kuralları çerçevesinde değerlendirilmelidir⁴⁴⁸. Basiretli tacir olan sağlayıcı bayinin siparişlerinin beklenmeyen zamanda birdenbire artmasıyla teslim yükümlülüğünü yerine getirememesi yahut eksik getirmesiyle kusursuz imkânsızlık içerisinde sayılmalıdır⁴⁴⁹. Örneğin Antalya bölgesindeki bir otele gıda ürünleri pazarlayan bayinin; sağlayıcıdan yaz döneminde teslim aldığı ürün miktarı ile kış döneminde teslim aldığı ürün miktarı arasında çok büyük bir fark vardır. Gıda ürünlerinin de üretildikten sonra kısa süre bekletilebileceği göz önünde bulundurulduğunda ağustos ayında verilen miktarda ürün siparişi ocak ayında verildiği takdirde sağlayıcının bu siparişi karşılayabilmesi mümkün olmayabilir. Zaten böyle bir kusursuz imkânsızlık içerisinde teslim yükümlülüğünü eksik yerine getiren sağlayıcının yükümlülüğünü ihlal ettiği bahisle sözleşmenin feshi sadakat ve iyi niyet kuralları ile bağdaşmayacaktır.

Sağlayıcının ürün siparişlerini kendi ihmali veya öngörmesi gerekenden az şekilde üretilip teslim yükümlülüğünü kusurlu olarak yerine getiremediği durumlarda, ifa etmeme davranışında kusurlu sayılmaktadır. Siparişlerin ifa edilememesi sağlayıcıya yüklenebilecek kusurlu bir davranıştan ileri geliyorsa bayi teslim yükümlülüğünün ihlalinden dolayı sözleşmeyi derhal (bildirimsiz) feshedebilir⁴⁵⁰. Doktrinde bayinin teslim yükümlülüğünün ihlalinden dolayı sözleşmeyi feshedebilmesi için bu ihlalin haklı sebep sayılabilecek ölçüde önemli olması aranmıştır⁴⁵¹.

Sonuç olarak yine de bayi TBK m. 123 hükmü gereğince sayılan seçimlik haklardan borcunu yerine getirmesi için sağlayıcıya süre verebileceği yahut hâkimden süre vermesini

⁴⁴⁶ Demir Gökyayla, s. 59.

⁴⁴⁷ Demir Gökyayla, s. 59.

⁴⁴⁸ Tandoğan, s. 49.

⁴⁴⁹ Tandoğan, s. 49.

⁴⁵⁰ İşgüzar, s. 89.

⁴⁵¹ İşgüzar, s. 89.

isteyebileceği gibi bayinin sözleşmeyi bildirimsiz feshederek tazminat isteme hakkı olduğu kabul edilmiştir⁴⁵².

2.2.1.2. Bayiye Destekleme Yükümlülüğü

Sağlayıcının bayiyle iş birliği yaparak üstlendiği faaliyetlerinde destekleme yükümlülüğünün temeli aralarında kurulan güven ilişkisidir. Sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğünün sınırlarını sağlayıcının sadakat borcu ve aralarında kurdukları güven ilişkisi belirler⁴⁵³. Nitekim bayilik sözleşmesiyle sağlayıcı ve bayinin arasındaki güven ilişkisi ve ortak amaçları sürümü artırmak olduğu göz önüne alındığında sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır⁴⁵⁴. Sağlayıcı bayiye gereken bilgileri vermekle ve istediği belge ve malzemeleri sağlamakla yükümlüdür⁴⁵⁵. En nihayetinde bayiye destekleme yükümlülüğünü eksiksiz yerine getiren sağlayıcı yine kendi ürününün satışı için faaliyet göstermiş olmaktadır.

Sağlayıcının bayiye destekleme faaliyetinde bulunması onun sağlayıcı firmanın ürünlerinin satmasını kolaylaştırması olarak anlaşılmalıdır. Sağlayıcı bayinin faaliyetlerini kolaylaştırmalı ve teşvik etmelidir⁴⁵⁶. Bunun için bayiye gereken bilgi, belge ve malzemeleri vermek, teknik eleman desteği sağlamak, ürünler için yapılacak reklam ve ürünlerin dağıtımını için yapılacak masraflarına ortak olmak, satış ve bakım için elemanlarını yetiştirmesini sağlamak gibi yardımlarda bulunmalıdır⁴⁵⁷. Örneğin satışı yapılacak ürünler için özel katalog çekimleri yaptırmalı ürünlerin tanıtımını sağlayacak reklam broşürlerini hazırlamalı ve pazarlamacılara da ürünler hakkında eğitim vermelidir. Böylelikle bayi de üzerine düşen yükümlülükleri daha iyi bir şekilde yerine getirebilecektir.

Sağlayıcı reklam için gereken numuneleri, broşürleri, prospektüsleri, fiyat listelerini, satılacak malın özelliğine göre kullanımı için gereken teknik destek, ürünün bakımı veya ürünün özelliğine göre stoklanması için gereken stok bilgisini bayiye bildirmelidir⁴⁵⁸. Sağlayıcı bu bilgilendirmeleri zamanında yapmalıdır. Sağlayıcının bayiye destekleme yükümlülüğü bayinin sağlayıcının menfaatlerini koruma ve müşteri hizmetlerini yerine getirme yükümlülüğünün bir görünümü durumundadır⁴⁵⁹. Nitekim bayinin üstlendiği yükümlülükleri uygun bir şekilde yerine getirebilmesi için sağlayıcı kendi ürününe özgü

⁴⁵² Tandoğan, s. 49.

⁴⁵³ İşgüzar, s. 89.

⁴⁵⁴ Tandoğan, s. 49.

⁴⁵⁵ Eren, Özel, s. 963; Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 89.

⁴⁵⁶ İşgüzar, s. 89.

⁴⁵⁷ Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 90.

⁴⁵⁸ Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 90.

⁴⁵⁹ İşgüzar, s. 90.

dönemsel değişebilen vitrin tasarımına yardımcı olmalı, üretim ve pazarlama politikası hakkında bilgilendirmeli, imalatta, model ve fiyatta olan değişiklikleri geciktirmeden haber vermelidir⁴⁶⁰. Bunun yanında üretimde çıkan aksaklıklar, güçlük ve kısıntılar hakkında ve “sözleşme konusu mallarda model değişikliği”, “paketlemedeki ve önemli reklam malzemelerindeki değişiklikler” gibi ürünlerin sürümünü etkileyebilecek olan hususlarla ilgili bayiye bilgilendirmelidir⁴⁶¹. Nitekim bu bilgilendirme bayinin vereceği siparişlerde etkili olacaktır. Örneğin hammadde sıkıntısı çeken bir sağlayıcı üretimde sıkıntı yaşayacaktır. Sağlayıcı tarafından bu yaşadığı sıkıntıyla ilgili bayi bilgilendirilmezse, bayi yaptığı satışlarda borcunun ifasında müşterilerine karşı temerrüde düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Bayi destekleme yükümlülüğünü kusurlu olarak yerine getirmeyebilir. Örneğin sağlayıcı üretim miktarını artırmadan ve işin niteliğine uygun önlemleri almadan diğer başka bayilik sözleşmeleri düzenler ve artan sözleşmelerden kaynaklı olarak teslim yükümlülüğünü yerine getiremezse bu durum kural olarak sözleşmenin kusurlu ifa edilememesi olarak adlandırılır⁴⁶². TBK m. 112 hükmü gereğince borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesinden kaynaklı olarak sağlayıcıdan doğan zararını tazmin ettirebilir⁴⁶³. Sözleşme sona erdiği takdirde bayiye verilen belgeler ve kullanılmamış reklam araçları sağlayıcıya iade edilmelidir⁴⁶⁴.

2.2.2. Sağlayıcının Hakları

2.2.2.1. Bedeli İsteme Hakkı

Sağlayıcının teslim yükümlülüğünün bir yansıması olarak sağlayıcının teslim ettiği ürünlerin karşılığında bedelini isteme hakkı vardır. Zaten tam iki taraf borç yükleyen sözleşme olan bayilik sözleşmesinde taraflar arasında akdedilen münferit satış sözleşmelerinde alım satım ilişkisi mevcuttur. Alım satım ilişkisinin bir sonucu olarak mal siparişinde bulunan bayiye teslim yükümlülüğünü yerine getiren sağlayıcının ürünlerin karşılığında bedelini isteme hakkı bulunmaktadır.

Alım yükümlülüğünün bir sonucu olarak teslim edilen malların bedelini ödemek zorunda olan bayi ödemediğinde temerrüde düştüğü takdirde sağlayıcı herhangi bir tazminat ödemek zorunda kalmaksızın teslimatlarını durdurabilir⁴⁶⁵.

⁴⁶⁰ Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 91.

⁴⁶¹ Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 92.

⁴⁶² İşgüzar, s. 88.

⁴⁶³ Tandoğan, s. 49; İşgüzar, s. 89.

⁴⁶⁴ İşgüzar, s. 91.

⁴⁶⁵ İşgüzar, s. 71.

2.2.2.2. Satışın Artırılmasını İsteme Hakkı

Bayilik sözleşmesinin yapılmasındaki en büyük unsur bayinin malların sürümünü artırmasına dair olan beklentidir. Sürekli bir borç ilişkisi kurulmasındaki temel faktör bayinin sürekli mal almayı taahhüt etmesi ve buna dayalı olarak sürümü artıracığına dair iddiadır.

Basiretli bir tacirin özen borcuna uygun olarak bayi sürümü artırmak için faaliyetlerde bulunmalı bu yükümlülüğü aktif şekilde çaba sarf ederek yerine getirmelidir. Satışın ve sürümün artırılması bayinin asli edim yükümlülüklerindedir. Bayi bu yükümlülüğü yerine getirmediği takdirde sağlayıcı satışın artırılmasını isteme hakkına sahiptir.

Sağlayıcı, bayinin sürümü ve satışı artırması için fuarlara katılmasını satış yeri açmasını, müşteri çevresine yönelik reklam yapmasını bu hak çerçevesinde bayiden talep edebilir. Satışın artırılmaması durumunda bu hakkın ihlali halinde izlenecek yol sözleşmede belirlenebilir.

2.2.2.3. Menfaatinin Korunmasını İsteme Hakkı

Bayi; bayilik sözleşmesinde faaliyetlerini yerine getirirken sağlayıcının menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Bu yükümlülük asli edim yükümlülüğüdür. Güven ilişkisi üzerine kurulan bayilik ilişkisinde sağlayıcı menfaatlerinin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bayilik sözleşmesinin zaten yapılış amacı öncelikle sağlayıcının menfaatlerinin korunmasıdır.

Bayi kendi menfaatlerinin korunması yanında sağlayıcının menfaatlerini de korurken basiretli bir tacirden beklenen özeni göstermekle yükümlüdür. Sağlayıcı menfaatlerinin korunmadığını düşündüğü durumlarda bir ihtarla uyarıda bulunabileceği gibi güven ilişkisinin tehlikeye girdiği durumlarda da sözleşmeyi bildirimsiz şekilde feshedebilecektir.

Sağlayıcı menfaatinin korunmasını isteme hakkı kapsamında satış, müşteri çevresi pazardaki bayinin durumu hakkında kendisine bilgi verilmesini isteyebilir. Sağlayıcı, işletmesini ilgilendiren her konuda ve bunun yanında müşterilerin istekleri ve ihtiyaçları konusunda araştırma yapılmasını ve bilgilendirmenin zamanında ve doğru olarak yapılmasını isteme hakkı vardır. Sır saklama borcu yalnız sözleşme süresi ile sınırlı olmayıp sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam etmektedir. İşletme sırrındaki gizlilik menfaatlerin korunması amacına da hizmet etmektedir.

Bayilik sözleşmesinde ancak buna dair bir hüküm varsa bilgilendirme hususunda doğacak zararlardan sorumlu tutulabilir.

2.2.2.4. Müşteri Hizmetlerinin Yerine Getirilmesini İsteme Hakkı

Müşteri hizmetlerini yerine getirilmesini isteme hakkı bayinin yan edim yükümlülüğüne dayanan bir haktır. Sözleşmede kararlaştırılmış ise bayi müşteri hizmetlerini yerine getirmekle yükümlüdür.

Sözleşmede müşteri hizmetleriyle ilgili bir yükümlülük belirlenmemiş olsa dahi sözleşmenin yapılış amacının doğrultusundan satış öncesi müşterilerle ilgilenmek ve satış sonrası satılan ürün ile alakalı yönlendirmelerde bulunulmasını istemek sağlayıcının doğal hakkı kabul edilmelidir. Satış ve sürümün artırılmasını isteme hakkı çerçevesinde pazarlamanın önemli bir koşulu olan müşteri memnuniyeti için sağlayıcı müşteri hizmetlerinin yerine getirilmesini isteyebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ VE SONA ERMESİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

3.1. Sona Erme Sebepleri

3.1.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili hükümler düzenlenirken sözleşmenin kendine özgü yapısı ve niteliğinin getirdiği özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Şöyle ki bayilik sözleşmesi niteliği gereği ani edimli değil sürekli edimlidir. Her iki tarafın da çıkarını korumak adına bayilik sözleşmesi kısa süreli yapılmamalıdır. Genellikle sürekli borç ilişkisi içeren sözleşmelerde de edimdeki menfaat uzunca bir süreye yayıldığı için sözleşme süresi uzun belirlenmekte veya hiçbir sona erme zamanı belirlenmemektedir⁴⁶⁶sür Sözleşmenin uzun süreli ve devamlı olması yapacağı yatırımları amorti edebileceğine dair inanç taşımada bayinin yararı vardır⁴⁶⁷. Kısa süreli yapılamayacak olması belirli süreli olmasını engellemeyeceği gibi belirsiz süreli olması da istenildiği her an feshedilebileceği anlamına gelmez.

Niteliği icabı yüksek meblağda yatırım gerektiren bayilik sözleşmesinin taraflarının yükledikleri edimler göz önüne alındığında bayi ve sağlayıcı arasında karşılıklı güvene dayalı bir iş birliği olmalıdır⁴⁶⁸. Sağlayıcı ürünlerini pazarlayan kişiyi tanımalı, bu kişi güvenilir olmalı ve ürünlerini sürekli pazarlama isteğinde bulunmalıdır. Sağlayıcı da buna bağlı olarak kendi ürünleri için yatırım yapmış, satış büroları kurup, teknik eleman yetiştirmiş, reklam kampanyaları yaparak ürünün geliştirilmesi ve satışı için emek vermiş bayinin sözleşmesini önemsiz nedenlerle feshetmemeli⁴⁶⁹ sadakat borcuna uygun davranmalıdır.

Sürekli sözleşme ilişkisinin bir sonucu olarak sürekli edimlerin ifasına başlanmış sürekli sözleşmelerde ifa edilmiş edimlerin tasfiyesi ilişkisine döndürülemeyip dönme hükümleri uygulanamayacaktır⁴⁷⁰. Sözleşmenin taraflarının sahip olduğu yukarıda sayılan özellikler göz önünde bulundurulduğunda sürekli borç ilişkilerinin sona ermesinde geçerli olan “*güven ilişkisinin yoğunluğunu dikkate alma*”, “*olağan fesih bildirmede yeterli bir bildirim süresine uyma*”, “*haklı nedenle olağanüstü fesih yetkisi tanıma*” ve “*yerine getirilmiş*

⁴⁶⁶ Oktay, s. 211.

⁴⁶⁷ Tandoğan, s. 52.

⁴⁶⁸ Tandoğan, s. 52; İşgüzar, s. 138.

⁴⁶⁹ Teoman, s. 79.

⁴⁷⁰ Serozan, s. 165.

edimlere dokunmama (feshin ileriye etkili olması)” ilkeleri bayilik sözleşmesinin sona erme hükümleri düzenlenirken göz önünde bulundurulmalıdır⁴⁷¹.

Sürekli sözleşmelerde artık ifaya başlanmış ise sözleşme öncesi duruma geri dönüştüren iptal, geri alma, dönme eliyle çözümleninin adalete, hukuksal güvenliğe yerindeliğe aykırı olacağı için fesih hükümleri uygulanacaktır⁴⁷².

Bayilik sözleşmesi başlangıçta belirli süreli yapılsa da genel olarak amaçlanan uzun vadeli bir sözleşme ilişkisi kurmaktır. Belirsiz süreli yapılan bayilik sözleşmelerindeki amaç iki tarafında sözleşme ile taahhüt ettikleri emeklerinin karşılığının uzun vadede alınacağını bilmeleridir. Sağlayıcı bayinin daha iyi çalışıp satış ve sürümü artırmasını desteklemek için önemli bir fiyat ıskontosu uygularken, bayi de satış ve satış sonrası hizmetler için emek sarf eder. Sağlayıcının ürünlerinin pazarlanması için bayi, satış elemanı ve bakımı için teknik eleman yetiştireceği gibi yine bakım onarım için yedek parçalar stoklar. Eğer bayilik sözleşmesi keyfi şekilde sona erdirilecek olsa bayinin yaptığı masraflar ve sarf ettiği emek boşa gidecektir. Bunun yanında sağlayıcının markasıyla dışa karşı sıkı sıkıya bağlı olan bayi⁴⁷³, sözleşmesi sona erdirildiğinde ne aynı ürünleri kullanabilir ne teknik elemanlarını farklı bir markada tekrar yetiştirmeden çalıştırabilir.

Sağlayıcı da memnun olduğu, yükümlülüklerini düzgün biçimde yerine getiren bayisinde vazgeçmek istemeyeceğinden aralarındaki çıkar ilişkisi bayilik sözleşmesinin sona ermesini daha bir önemli hale getirmektedir⁴⁷⁴.

Sürekli sözleşme ilişkilerindeki sürekli ve bitmeyen yükümlülük belirli süreli sözleşme süresinin dolması, fesih veya geçici ve birbirinden bağımsız edim yükümlülüklerinin tamamının ifa edilmesi ile amaca ulaşılması yoluyla sona erebilir⁴⁷⁵.

Öte yandan fesih; sürekli bir borç ilişkisini ileriye etkili olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran bir haktır. Sürekli sözleşme ilişkilerinde tarafları umulmayan sözleşme sarsıntılara karşı koruyan yenilik doğurucu hak fesihdir⁴⁷⁶. Hak sahibinin kullanmasıyla yeni bir hukuki durum ortaya çıkmasına yol açan haklara yenilik doğuran haklar denir⁴⁷⁷. Yenilik doğuran haklar; kurucu, değiştirici ve bozucu yenilik doğuran haklar olarak kısımlara ayrılır. Yenilik doğuran haklar kullanılmakla tükenen haklardır ve kullanılmalarından sonra bu hakkın kullanılmasına dair işlemin geri alınması mümkün değildir. Yenilik doğuran hakkın

⁴⁷¹ Tandoğan, s. 52; İsgüzar, s. 138; Seliçi, s. 32 vd; Serozan, s. 164.

⁴⁷² Serozan, s. 167.

⁴⁷³ İsgüzar, s. 139.

⁴⁷⁴ İsgüzar, s. 139.

⁴⁷⁵ Serozan, s. 162.

⁴⁷⁶ Serozan, s. 173.

⁴⁷⁷ Bilge, Necip; **Hukuk Başlangıcı**, 18. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 229.

kullanılmasıyla ortaya çıkan hukuki sonuç herkes için geri dönülmez bir biçimde meydana gelir. Bu sebeple fesih beyanı da karşı tarafa ulaştıktan sonra artık geri alınamaz.

Dönme işlemi sözleşme öncesi durumu bütün sonuçları ile baştan kurmayı amaçlayan bir işlem olduğundan, sürekli sözleşme ilişkilerinde uygulanamamaktadır⁴⁷⁸. Sürekli sözleşme ilişkilerinde yerine getirilmiş edimlere dokunmaksızın sona erdirici fesih ile sözleşmeyi sona erdirmek sözleşmenin niteliğine daha uygundur⁴⁷⁹.

3.1.2. Kendiliğinden Sona Ermesi

3.1.2.1. Sözleşme Süresinin Dolması Nedeniyle Sona Erme

Belirli süreli düzenlenen bayilik sözleşmeleri belirlenen sürenin sonunda herhangi bir ihtara gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer⁴⁸⁰.

Tarafların ilk defa düzenledikleri sözleşmeler genellikle belirli süreli olurken bu süre kısa olarak belirlenmektedir. Kısa süreli olarak düzenlenmesinin temel nedeni hem bayi açısından ürünün pazarlanması ve satışı olan bir ürün skalası olup olmadığı hem sağlayıcı açısından ticari yeteneğini bilmediği bir satıcıya ürünlerini teslim edip kendisini bir anda uzun yıllar bağlamak istememesinden ileri gelmektedir⁴⁸¹. Belirlenen kısa süre genellikle bir yıl olarak kabul edilmekteyken, bayinin bu süre zarfında yaptığı yatırımların karşılığı kadar para kazanmasını sağlamayacağından tarafların çıkarlarını belirli ölçüde korumak için sözleşmeye uzatma şartları konulmaktadır⁴⁸².

Sağlayıcının bayiyle ilk sözleşmesini bir yıllık düzenlemesi bize göre isabetlidir. Çünkü uygulamada sağlayıcının mallarıyla rakip halindeki sağlayıcı firmalar tanınan marka olan sağlayıcı firmanın satışlarını engellemek adına özellikle münhasır bayilik sözleşmesini kullanabilmektedirler. Örneğin sağlayıcıya rakip firmalar, sağlayıcının pazarda yer bulmasını engellemek amacıyla sağlayıcıdan münhasır bayilik alıp bu görevi yerine getirmeyerek tek el bölgesindeki satışlarını durdurmayı isteyebilir.

Sağlayıcının münhasır bayilik vereceği firma ile tam bir güven ilişkisi içerisinde olmaması⁴⁸³ ve bu maksatlarını anlayamaması durumunda tek el bölgesi belirlenmiş ve uzun süreli sözleşme yapılmış olması durumunda münhasır bayilik bölgesinde bayisinden satış ve sürüm artırma faaliyetlerini göremediği zaman da bu durum sağlayıcının mahvına sebep olabilir. Bunun için hem bir yıllık kısa ve belirli süreli sözleşme düzenleyip hem de yüksek

⁴⁷⁸ Serozan, s. 170; Seliçi, s. 213.

⁴⁷⁹ Seliçi, s. 213; Seliçi, s. 214.

⁴⁸⁰ İşgüzar, s. 139; Tandoğan, s. 53.

⁴⁸¹ İşgüzar, s. 140.

⁴⁸² Tandoğan, s. 53; İşgüzar, s. 139.

⁴⁸³ Tandoğan, s. 53

meblağlı teminat alan sağlayıcı, bayinin satışları için bir yıllık kota koyarak eğer satışları o noktaya ulaştıramazsa sözleşmenin süre sonunda yenilenmeyeceğini veya satışların artmamasında kötü niyet varlığı anlaşıldığı takdirde teminat mektubunun işleme konulacağını düzenleyebilir.

Olağan fesih hakkı belirli süreli sözleşmelerde bulunmamaktadır⁴⁸⁴. Bayilik sözleşmesi belirli bir süre için yapılmışsa bu sürenin dolmasıyla kural olarak başka bir bildirim gerek kalmadan süre bitiminde kendiliğinden sona erer⁴⁸⁵. Bir Yargıtay kararında kendiliğinden sona eren belirli süreli sözleşme sonrasında tarafların sözleşmedeki yükümlülüklerinin sona ereceği belirtilmiştir⁴⁸⁶.

Yalnızca ismen belirli süreli bir sözleşmenin olduğunu savunan bir görüşe göre belirli süreli sözleşme de olsa eğer ki taraflar sözleşmeyi devam ettirmek istemiyorlarsa sözleşmeyi yenilemeyeceğini ihtaren bildirmelidir⁴⁸⁷. Bir görüşe göre belirli süreliyen süresi dolan bayilik sözleşmesine tarafların susarak ifaya devam etmeleri halinde, başka bir deyişle siparişlerin verilmesi devam etmekte ve sağlayıcı da teslim yükümlülüğüne devam etmesi söz konusuysa sözleşme bir yıl süreli olarak uzamış kabul edilir⁴⁸⁸.

Doktrinde yazarlar tarafından sözleşmenin niteliği gereği süresi dolan sözleşmenin bayinin yatırımlarını koruması açısından hizmet sözleşmelerinde olduğu gibi belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmesi gerektiğini savunulurken⁴⁸⁹, bu görüşün Yargıtay'ın zincirleme süreli iş sözleşmelerinin belirsiz süreliye dönüştüğünü kabul eden içtihadıyla destekleneceği belirtilmektedir⁴⁹⁰.

⁴⁸⁴ Karauz, s. 226.

⁴⁸⁵ Seliçi, s. 71; Tandoğan, s. 53, Genç, s. 161.

⁴⁸⁶ Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/12843 Karar No: 2017/7622 Karar Tarihi: 02.11.2017 “.....Başka “.....Mahkemece yapılan yargılama, toplanan delillere ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, taraflar arasında düzenlenen 30/06/2008 tarihli sözleşmede davalı işletmeciye tek marka satma yükümlülüğü getirilmediği gibi200 adet koli miktarında ürünün hangi süre içerisinde satışının yapılacağını belirtmediği, .../07/2013 tarihli ve 652146 seri nolu faturaya göre 330 ml. ürünler için davacı tarafça iskonto yapılmadığı, davacı tarafın sözleşmedeki iskonto yükümlülüğünü yerine getirmediği, bu durumun davalının davacının sözleşmeye aykırı davranması sebebiyle düzenli ve sürekli ürün alınmasına engel olduğu şeklindeki savunmasını teyit ettiği, sözleşmede sadece gazsız ürünler için ... yıl süreyle münhasır satış kararlaştırıldığı, ... yıllık sürenin 30/06/2013 tarihinde sona erdiği, davacı tarafından yaptırılan 30/.../2013 tespit tarihi itibarıyla davalı tarafça rakip firmalara ait ürünlerin satışını yapmasının sözleşmeye aykırılık teşkil etmediği, davalının sözleşmeye aykırı davranışlarının varlığının somut bir şekilde kanıtlanamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına...” E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

⁴⁸⁷ İşgüzar, s. 140.

⁴⁸⁸ Tandoğan, s. 54.

⁴⁸⁹ İşgüzar, s. 140.

⁴⁹⁰ Tandoğan, s. 54.

Belirli süreli yapılan bayilik sözleşmesinde mevzuatta düzenlenmediği için kıyas yoluyla uygulanabilecek ortak özellikler de taşıdığı acentelik ve hizmet sözleşmesine ilişkin kanun hükümleri uygulanabilir⁴⁹¹.

TTK m. 121 hükmünde belirli süreli yapılmış acente sözleşmelerinin sözleşme süresi dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi halinde belirsiz süreliye döneceği hükmü mevcuttur. Sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadığı hallerde bu kural kıyas yoluyla uygulanabilir.

Sonuç olarak; sözleşmede taraf iradeleriyle kararlaştırılmış bir tarih ile sözleşme belirli süreli yapılmış ise taraflardan bir fesih beyanı aranmaksızın o tarihte sözleşme sona ermiş kabul edilmelidir. Uygulamada da tarafların yazılı bir tekrar beyan alınmaksızın sözleşmenin kendiliğinden ve zımnen uzamış sayılmayacağı kararlaştırılmaktadır. Sözleşmenin devamını isteyen taraf tekrar yazılı ve açıkça yapılacak bir anlaşmayla sözleşmenin uzadığına karar verilebilecektir.

Taraflar sözleşmenin belirli bir olaya bağlı olarak da sona erme tarihi kararlaştırabilecekleri gibi bu olayın ne zaman gerçekleşeceği belli olmayabilir⁴⁹².

3.1.2.2. Ölüm, Ehliyet Kaybı, İflas ve Diğer Sebepler

Bayilik sözleşmesinin güven unsurunu ön planda tutması açısından bayinin kimliği sözleşmenin devamı açısından önem arz eder. Müvekkilin veya acentenin ölümü halinde TBK m. 513 hükmünde “*Sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekâlet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda, bu tüzel kişiliğin sona ermesinde de uygulanır.*”

Vekâletin sona ermesi vekâlet verenin menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa, vekâlet veren veya mirasçısı ya da temsilcisi, işleri kendi başına görebilecek duruma gelinceye kadar, vekil veya mirasçısı ya da temsilcisi, vekâleti ifaya devam etmekle yükümlüdür.” Hükmü gereği vekâletin ölüm, ehliyet kaybı ve iflas halinde sona ermesinde uygulanacak hükümlerin kıyasen acentelere de uygulanması için gönderme yapan TTK m. 121 hükmünün, bayilik sözleşmesinin de ölüm, ehliyet kaybı ve iflas durumlarında kıyasen uygulanabileceği belirtilmiştir⁴⁹³.

⁴⁹¹ İlgüzar, s. 141.

⁴⁹² Selici, s. 67; Şenol, s. 121.

⁴⁹³ Tandoğan, s. 58.

Sağlayıcının veya bayinin iflası halinde de vekâlette olduğu gibi sözleşmenin sona ermesi gerekmektedir⁴⁹⁴. Bayi iflas etmişse, sağlayıcıdan yeni ürün alımı yapamayacağı gibi, sağlayıcının iflası halinde bayiye ürün teslimatı yapılamayacağı ve dağıtımın tehlikeye gireceği açıkça ortadadır⁴⁹⁵.

Sayılanların dışında taraflar kendi şahıslarına ait birtakım sebeplerle de bayilik sözleşmesini sona erdirebilirler. Bu şahsi durumlar; yaşlılık, hastalık⁴⁹⁶, yerleşim yerinin değişmesi⁴⁹⁷, uzun bir süre sonra işten çekilme arzusu gibi sebepler fesih için önemli sayılabilecektir⁴⁹⁸.

3.1.3. Fesih ile Sona Erdirme

3.1.3.1. Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Olağan Fesih Bildirimi

Taraflar arasında belirli süreli düzenlenip susarak yenilenme olan veya belirli bir süre öngörülmeden düzenlenen sözleşmeler belirsiz süreli sayılır⁴⁹⁹. Belirli süreli bayilik sözleşmelerinde açıkça taraf iradeleriyle sona erme tarihi belirlendiği için bir fesih beyanı aranmazken, belirsiz süreli bayilik sözleşmelerinin olağan feshi kural olarak bir fesih beyanı gerektirir. Belirsiz süreli yapılmış sürekli borç ilişkileri için genel kural olmamakla birlikte tüm sürekli borç ilişkilerinde olağan fesih uygulanacağı kabul edilmektedir⁵⁰⁰

Fesih sürekli borç ilişkilerinde uygulanan bir sona erdirme işlemidir⁵⁰¹. Belirsiz süreli bayilik sözleşmesinin TMK'nın m. 23/5 ve TMK'nın m. 2 hükmü gereğince dürüstlük kuralına uymak suretiyle taraflarca tek taraflı irade beyanıyla ve herhangi bir sebebe dayanmak zorunda olmaksızın ileriye dönük olarak feshi mümkündür⁵⁰². Bu yola olağan fesih yolu denilmektedir. Olağan fesih hakkının nasıl kullanılacağı ve ihbar süresinin nasıl belirleneceği kanunda düzenlenmediğinden, bu konuda sözleşmede de bir hüküm yoksa, süre hâkim tarafından belirlenecektir⁵⁰³. Bayilik sözleşmesinin adi ortaklığa bazı yönlerden benzerliğine

⁴⁹⁴ Tandoğan, s. 58.

⁴⁹⁵ Tandoğan, s. 58.

⁴⁹⁶ Karauz, s. 232.

⁴⁹⁷ Demir Gökyayla, s. 196.

⁴⁹⁸ Tandoğan, s. 57.

⁴⁹⁹ Tandoğan, s. 54; İşgüzar, s. 143.

⁵⁰⁰ Oktay, s. 216; Seliçi, s. 112.

⁵⁰¹ Erdoğan, s. 181.

⁵⁰² İşgüzar, s. 151; Seliçi, s. 111; Şenol, s. 137.

⁵⁰³ İşgüzar, s. 151. Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/12515 Karar No: 2018/188 Karar Tarihi: 29.01.2018 “Dava, sözleşmeden kaynaklanan tazminat alacağına ilişkindir. Taraflar arasındaki 09.02.2006 tarihli sözleşmenin feshini düzenleyen 12/1 maddesinde “Taraflardan birinin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini hiç ya da gereği gibi yerine getirmemesi halinde diğer taraf 30 gün öncesinden diğer tarafa yazılı bildirimde bulunmak şartı ile sözleşmeyi feshedebilir.” denilmektedir. Yine 12/6 maddesinde “Global İletişim işbu sözleşmeyi Ana Bayi tarafından üstlenilen yükümlülüklerin ihlal edilmesi, ticari itibarın korunması gibi sebeplerle veya burada yazılmamış olsa dahi gerekli gördüğü hallerde ve tek taraflı iradesi ile 15 gün öncesinden yapacağı bildirim ile sona erdirebilir.” hükmü yer almaktadır. Sözleşmenin davalı tarafından

dayanılarak TBK'nın m. 640 hükmünde 6 aylık feshi ihbar süresinin bu ilişkide de uygulanması mümkün ise de bu süre somut olayın özelliği bakımından daha da uzun olabilir⁵⁰⁴. Çünkü farklı bayilik branşlarında ve işletmenin mali yapısına uygun olarak bir fesih bildirim süresi belirlenmesi hem bayi hem sağlayıcı düşünülerek belirlenmelidir⁵⁰⁵.

Belirsiz süreli bayilik sözleşmesini fesheden tarafın karşı tarafa fesih ihbar süresi olarak verdiği sürenin, verilmesi gereken süreden kısa olması halinde yani olağan fesih hakkının hakkaniyete göre kullanılmadığı durumda fesih haksız hale gelmeli ve borç ilişkisi devam etmelidir⁵⁰⁶. Feshi ihbar bildiriminin süresi somut olaya göre saptanması gerekmektedir beraber, taraflar feshi ihbar süresinin uzunluğunu iyi niyet kurallarına göre saptamalıdır⁵⁰⁷. İyi niyet kurallarına göre saptanmamış feshi ihbar süresi, fesih hakkının kötüye kullanılması sebebiyle geçersiz fesih sayılarak, hâkim tarafından somut olaya uygun geçerli bir süre saptanacaktır⁵⁰⁸. Başka bir deyişle sözleşme haksız şekilde feshedilmiş olmalıdır.

Olağan fesih yolunu kullanan taraf, karşı tarafın bu fesih sebebiyle uğradığı bir zararı varsa bu zararı tazmin etmesi gerekmektedir. Olağan fesihe, süreli fesih ya da feshi ihbar da denir; olağan feshi olağanüstü fesihden ayıran en önemli fark borç ilişkisinin, fesih beyanı muhataba ulaştıktan belli bir süre sonra sona ermesidir⁵⁰⁹.

Olağan fesih yolunu kullanırken yeterli ihbar süresini vermeyerek veya olağanüstü fesih yolunu kullanırken dayandığı sebep haklı bulunmadığı için sözleşmeyi haksız olarak feshetmiş olan taraf diğer tarafın fiili zararı ve kar mahrumiyeti zararından sorumlu olur⁵¹⁰.

feshedildiğinde bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Bu durumda sözleşmenin haklı gerekçeyle feshedildiğini öncelikle davalının ispat etmesi gerekmektedir. Yukarıda bahsi geçen sözleşme hükümlerinde 30 ve 15 günlük fesih bildirim süreleri belirlendiği görülmektedir. Davalının 24.04.2007 tarihli ihbarnamede herhangi bir süre vermeksizin sözleşmeyi tek taraflı feshettiği anlaşılmalı, sözleşmenin haklı nedenle feshedildiğinin ispat edilmemesi halinde, talep edilen alacak kalemlerinin tahakkuk edeceği hususundaki ispat yükünün davacı tarafa geçeceği gözetilerek uygun sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken, davanın tamamıyla ilgili ispat yükünün davacı üzerinde olduğundan hareketle yazılı şekilde ret kararı verilmesi isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir...” E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

⁵⁰⁴ **İşgüzar**, s. 151; **Tandoğan**, s. 55.

⁵⁰⁵ **İşgüzar**, s. 151.

⁵⁰⁶ **İşgüzar**, s. 152.

⁵⁰⁷ **Tandoğan**, s. 55; **Seliçi**, s. 150; ... *Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No: 1990 /1959, Karar No: 1992 /96, E.T 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr*

⁵⁰⁸ **Tandoğan**, s. 55.

⁵⁰⁹ **Akıncı**, s. 292.

⁵¹⁰ **Teoman**, s. 79; Yarg. 19 HD., 2013/18084 E., 2014/14336 K. “...taraflar arasındaki 04.03.2004 tarihli bayilik sözleşmesinin davalı tarafından 30.05.2005 tarihli ihtarname ile iki yıllık önel verilerek feshedileceğinin ihtar edildiği, 13.07.2006 tarihli ihtarname ile de, tebliğden 10 gün sonra geçerli olmak üzere, sözleşmeye aykırı olarak Mazda satış mağazasında Kia araçların tanıtım ve satışının yapıldığı gerekçesiyle feshin ihtar edildiği ve ihtarnamenin tebliğ tarihine göre 27.07.2006 tarihi itibarıyla sözleşmenin feshedildiği, davalı tarafından 31.05.2005 tarihli ihtarname ile 24 aylık önel verilerek feshin sözleşmenin 34. maddesi çerçevesinde haklı fesih olup, davacının eksik ifa, yoksun kalınan kar ve manevi tazminat istemlerinin yerinde olmadığı, asil dava tarihi olan 29.11.2005 itibarıyla henüz verilen 2 yıllık süre dolmadığından ve sözleşme ilişkisi sona ermediğinden portföy tazminatı talebinin de yerinde olmadığı, birleşen dava yönünden ise, feshin istemine gerekçe olarak gösterilen Adana 3. Sulh Hukuk Mahkemesi' nin 2006/149-D.İş sayılı dosyasında tespit edilen davacı şirketin

Haklı sebeple feshedilmesinden söz edebilmek için ilk olarak sözleşmenin feshini gerektirecek bir neden olmalı bu nedende fesheden taraf bakımından sözleşmenin devamını çekilmez hale getirmiş olmalıdır⁵¹¹.

İhbar süreli fesih bakımından da fesih hakkı, fesih beyanı karşı tarafa ulaştığı andan itibaren geçerli olmak üzere kullanılmıştır. Artık geriye alınamaz ancak bu hakkın etkilerini meydana getirmesi belli bir süre sonra bırakılmıştır⁵¹².

Kendine özgü yapısı olan bayilik sözleşmesini olağan fesih bildiriyle sona erdirmek mümkündür⁵¹³. Yasal düzenlemesi olmayan bayilik sözleşmesini olağan fesih ile sona erdirmek için hakkaniyete göre bir süre tespiti belirlenmelidir. İlk bakışta belirsiz süreli bayilik sözleşmesinin sona erdirilmesi için fesih bildirim süresine benzerlikleri bakımından kıyasen acentelik hükümleri uygulanabileceği düşünülse de sürekli borç doğuran sözleşme olması nedeniyle acenteliğe uygulanan üç aylık feshi ihbar süresi kısa kalmaktadır⁵¹⁴. Doktrinde bir görüşe göre sağlayıcı feshi bildirme süresini iyi niyet kuralları çerçevesinde yeterli uzunlukta belirlerken “ *taraflar arasındaki ilişkinin eskiliği, sözleşme ile üstlenilen yükümlülüklerin kapsamı, bayi yatırımlarının büyüklüğü, ekonomik yönden güçsüz durumda bulunan bayinin işlerini yeniden düzenleyebilmesi için gereksinme duyduğu süre gibi tüm önemli hususlar göz önünde tutulmalıdır.*” ve taraflar arasında hakkaniyete aykırı bir süre belirlenmişse hâkim iyi niyet kurallarına aykırı derecede kısa bir süre tespit ederse hakkın kötüye kullanılması gerekçesiyle feshi geçersiz kılabilir⁵¹⁵.

Doktrinde diğer bir görüşe göre hâkim sözleşmedeki boşluğu doldurarak iyi niyet kurallarına göre kendisi fesih bildirme süresini belirlemelidir⁵¹⁶.

TMK' ya göre de hâkim haklı nedeni belirlerken her somut olayın niteliğine göre karar vermelidir⁵¹⁷.

başka bir markaya ait satış noktasında davalı şirket tarafından sağlanan araçları satmasının sözleşmeye aykırılık oluşturduğu ve 34/2 md. gereğince feshin haklı olduğu, bu kapsamda davacının kar mahrumiyeti isteminin yerinde olmadığı...” www.sinerjimevzuat.com.tr , E.T. 05.07.2019.,

⁵¹¹ **Teoman**, s. 79.

⁵¹² Yarg. 19. HD, E. 2016/5707, K. 2016/12723, Karar Tarihi: 28.9.2016, (E.T: 12.04.2019)

⁵¹³ **İşgüzar**, s. 144; **Demir Gökyayla**, s. 180; **Karauz**, s. 226.

⁵¹⁴ **Tandoğan**, s. 55.

⁵¹⁵ **Tandoğan**, s. 55.

⁵¹⁶ **Tandoğan**, s. 56.

⁵¹⁷ **İşgüzar**, s. 158.

3.1.3.2. Haklı Nedenle (Olağanüstü) Fesih

Sürekli borç ilişkilerinde, belirli veya belirsiz süreli olduğuna bakılmaksızın sözleşme, olağanüstü fesih ile süresinden önce ileriye etkili olarak sona erdirilebilir⁵¹⁸. Belirli veya belirsiz süreli olan bayilik sözleşmeleri de haklı nedenler oluştuğu takdirde sözleşme süresine bakılmaksızın ihbar süresi verilmeden ve ileriye etkili olarak feshedilebilir⁵¹⁹. Haklı nedenle fesih yetkisinin dayanağı olarak, acentelik, hizmet ve adi ortaklık sözleşmelerindeki olağanüstü fesih ile ilgili hükümlerin kıyasen uygulanması veya karşılıklı güven ilişkisi gerektiren ve sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olması gösterilebileceği doktrinde kabul edilmiştir⁵²⁰. Olağanüstü fesih ani edimli borç ilişkilerinde dönmenin yerine getirdiği görevi üstlenmektedir⁵²¹.

Bayilik sözleşmesinde bir tarafın sözleşmeyi feshetmesinin nedeni diğer tarafın sözleşmeye aykırı ve kusurlu davranışına dayanmakta ise diğer taraf fiili zararını ve yoksun kaldığı karını isteyebilir⁵²². Bir Yargıtay kararında ise haklı sebeple fesih halinde yalnızca olumlu zarar istenebileceğine değinilmiştir⁵²³. Haklı nedenle feshin gerçekleşmesi için, tarafların sözleşmeyi feshe götüren davranışları belirli bir ağırlık taşımaları, ortaya çıkan olaylara dayalı iyi niyet kurallarına göre de sözleşmeye devam etmenin taraflardan beklenmemesi gerekmektedir⁵²⁴.

Tarafları sözleşmeyi haklı nedenle feshe götürecek davranışlar olarak bir tarafın diğerine veya üçüncü kişilere karşı hileli davranışları, kötü ünlendirme gibi güveni temelden sarsacak sözleşmenin devam ettirilmesini olanaksız hale getirmesi, yine taraflardan birinin sözleşmeden doğan esaslı yükümlülüklerini kusurlu olarak yerine getirmemesi sayılabilir⁵²⁵.

Sözleşmeden doğan esaslı yükümlülüklerle aykırı davranılması sözleşmeyle yasaklanmış ise bayinin rekabet yapmama yükümlülüğüne aykırı olarak sözleşme konusu ürünlerin farklı markalara ait muadillerini satmaya başlaması ve bu şekilde sürüm ve pazarlama yükümlülüğünü yerine getirememesi örnek verilebilirken, sağlayıcının da şayet münhasır bayilik için belirlenen bölgesini hiçe sayarak doğrudan doğruya oradaki müşterilere

⁵¹⁸ Selici, s. 156; Ayrıntılı bilgi için bkz. Altınok Ormancı, Pınar, **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi**, Vedat Kitapçılık, 2011.

⁵¹⁹ Tandoğan, s. 56; İşgüzar, s. 144.

⁵²⁰ Tandoğan, s. 56; İşgüzar, s. 145.

⁵²¹ Selici, s. 157, (naklen).

⁵²² Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvacı/Nomer, s. 846; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No:2009/10818, Karar No: 2011/10273 Karar Tarihi: 13.09.2011 E.T. 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr.

⁵²³ Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2017 /3122, Karar No: 2018 / 864 E.T 05.07.2019

⁵²⁴ Tandoğan, s. 56; İşgüzar, s. 145.

⁵²⁵ Tandoğan, s. 57.

satış yaparak münhasır bayinin satış yapacağı bölgeyi küçültmesi ve bu şekilde satış ve sürümü artırmasını engellemesi örnek gösterilebilir⁵²⁶.

Bayi üzerine düşen yükümlülükleri gereği gibi yerine getirirse bile ekonomik koşullar nedeniyle satış ve pazarlama sonuçları, sağlayıcıyı tatmin etmediği durumlarda bayiye kusur yüklenemeyeceğinden bu sebeple sözleşmenin haklı nedenle feshedilebileceği kabul edilmemelidir. Bayi üzerine düşen yükümlülüklerini yerine getirmiş ise veya sağlayıcının kusursuz bir şekilde bayiye teslim edeceği ürünlerde temerrüde düşülmesi hali de yine haklı nedenle fesih sebebi sayılmamalıdır. Fakat bayi veya sağlayıcının sözleşmeye aykırı davranışlarından ilerideki edimlerin de gereği gibi yerine getirilmeyeceği açıkça anlaşılıyorsa haklı nedenle fesih şartları oluşmuş kabul edilmelidir⁵²⁷.

Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde taraflar arasında bulunan güven ilişkisi bir tarafın kusuru nedeniyle çökerse diğer taraftan bu ilişkiyi sürdürmesi beklenemez⁵²⁸. Bayilik sözleşmesinin temelini karşılıklı kurulan güven ilişkisi oluşturduğu göz önüne alındığında taraflar arasındaki bu güvenin sarsılması veya güvenin ortadan kalkması durumları önemli ve bir haklı neden olarak kabul edilmelidir⁵²⁹.

Bir Yargıtay kararında “...*Bayilik sözleşmesinin olağanüstü feshi, belirli veya belirsiz süreli sözleşmelerin haklı sebeplere dayanılarak ileriye etkili şekilde ve ihbar süresi verilmeden derhal sona erdirilmesidir. Ancak taraflar arasında ortaya çıkan her sorun haklı sebep sayılamaz. Bu konuda haklı sebebin yerinde olup olmadığını takdir yetkisi TMK’ nın m. 4 gereğince hukuka ve hakkaniyete göre hâkime aittir. Haklı sebebin takdirinde sözleşmenin tarafları arasında çıkan sorun ile buna uygulanacak yaptırım arasında orantılılık ilkesi göz önünde bulundurulmalı ve olağanüstü fesih son çare olarak düşünülmelidir...*”⁵³⁰ olarak ifade edilmektedir. Hakim haklı sebep kavramını saptarken, somut olayın özelliklerine göre ve objektif olarak karar vermelidir⁵³¹.

Sözleşmede haklı nedenle fesih nedenleri belirlenmiş olsa dahi sonradan çıkan farklı fakat haklı olabilecek nedenlerle de sözleşmeyi haklı nedenle feshedebilecekleri gibi; sözleşmede belirlenmiş nedenler sonradan ortaya çıkan sebebin haklı neden olup olmadığına kanaat getirme konusunda yardımcı olabilir⁵³². TBK m. 639 hükmü gereği adi ortaklığın sona ermesinde haklı nedenin varlığı halinde başkaca bir koşul aranmaksızın fesih istendiği

⁵²⁶ Tandoğan, s. 57.

⁵²⁷ Tandoğan, s. 57.

⁵²⁸ Seliçi, s. 34.

⁵²⁹ İşgüzar, s. 155.

⁵³⁰ Yarg. 19. HD, E. 2016/5707, K. 2016/12723, Karar Tarihi: 28.9.2016, (E.T: 12.04.2019), www.sinerjimevzuat.com.tr.

⁵³¹ Seliçi, s. 187.

⁵³² Tandoğan, s. 57.

takdirde mahkeme kararıyla adi ortaklık sona erdirilebilir. Bayilik sözleşmesinde haklı nedenle fesih için mahkeme kararına gerek olmaksızın sözleşme feshedilebilir⁵³³. Haklı neden olup olmadığı konusunda anlaşmazlık olduğu takdirde de mahkeme bu konuda açıklayıcı bir karar verecektir⁵³⁴.

3.2. Sona Ermenin Sonuçları

3.2.1. Sona Ermenin Münferit Satış Sözleşmelerine Etkisi

Bayilik sözleşmesinde tarafların ana yükümlülüklerinden olan asgari satın alma yükümlülüğü ile bu yükümlülüğün karşısında alınan malları teslim yükümlülüğü bulunmaktadır. Bayilik sözleşmelerinin olağan fesih bildirim, belirlenen sürenin dolması veya taraflardan birinin ölümü, iflası, kısıtlanması nedenlerine dayalı olarak son bulması halinde, sona erme hali meydana gelene kadar yapılmış münferit satış sözleşmeleri geçerliliğini korumaya devam eder; bildirim süreli (olağan) fesih yapılmış ise sözleşme fesih bildirim tarihine kadar devam edeceği için eğer geçerli şekilde kurulan ve henüz ifa edilmemiş münferit satış sözleşmeleri var ise yeni siparişler verilebilmeli ve bu siparişler yerine getirilmelidir⁵³⁵. Borçlar hukukunun genel ilkelerine göre sözleşmelerin sona erme anına kadar tarafların hak ve yükümlülükleri devam edeceği için sona erme tarihine kadar taraflar yükümlülüklerini yerine getirmelidir⁵³⁶.

Geçerli satış sözleşmelerinin sözleşme sona ermeden kurulmuş olması nedeniyle ihbar süresi bildirildikten sonra sözleşme süresi sona erinceye kadar münferit satış sözleşmeleri yerine getirilmesi iki tarafında yükümlülüğündedir⁵³⁷. Bunun istisnası haklı sebeple fesih yoluyla sözleşmenin sona erdirilmesidir. Gerçekten bayilik sözleşmesinin olağanüstü fesih yoluyla sona erdirilmesinde durum farklıdır. Bayinin alım yükümlülüğünü, sağlayıcının teslim yükümlülüğünü yerine getirme yükümlülüğünün devam edip etmemesi sözleşmenin sona ermesinde etkili olan haklı sebebe bağlı olarak değişiklik gösterebilecektir⁵³⁸.

Geçerli olarak kurulmuş fakat daha ifa edilmemiş münferit satış sözleşmelerin ifasının yerine getirilip getirilmemesinde fesih için öne sürülen nedenin sözleşme ilişkisini çekilmez hale getirip getirmemesi hususu önemlidir⁵³⁹. Eğer sağlayıcı veya bayinin sözleşmeyi sona erdirme nedeni münferit satış sözleşmelerinin yerine getirilmemesini haklı kılacak bir nedense

⁵³³ Tandoğan, s. 57.

⁵³⁴ Tandoğan, s. 58.

⁵³⁵ Tandoğan, s. 58; İşgüzar, s. 159; Şenol, s. 225.

⁵³⁶ Şenol, s. 225.

⁵³⁷ İşgüzar, s. 159.

⁵³⁸ Şenol, s. 225.

⁵³⁹ İşgüzar, s. 159; Şenol, s. 226.

bu durumda artık taraflardan münferit satış sözleşmelerini yerine getirmeleri beklenemez⁵⁴⁰. Örneğin bayinin müşterileri yanıltma ve sağlayıcıyı karalama amaçlı gazeteye bir ilan vermesi sonucunda zaten ürünlerinin satımını tehlikeye düşüren bayiyle yapılmış olan münferit satış sözleşmelerine dayalı olarak mal teslimi beklenemez. Bunun yanında yine bayi kendisine teslim edilen ürünlerin bozuk ve eksik olduğu sebebiyle haklı nedenle bayilik sözleşmesini feshetmişse yine münferit satış sözleşmelerine dayalı gelen malların kabulü beklenemeyecektir⁵⁴¹.

Bayilik sözleşmesinin sona ermesine sebebiyet veren davranış münferit satış sözleşmelerinin ifasına engel olacak ağırlıkta değilse sözleşme ifası yerine getirilmelidir.⁵⁴² Örneğin; sözleşmenin feshinin sebebi bayinin satış ve sürümü artırma faaliyetini yerine getirmekte yeterince çaba göstermemesi ise bu durumda sözleşme sonuna kadar münferit satış sözleşmeleri ifa edilmelidir⁵⁴³.

3.2.2. Stokta Kalan Malların Geri Alınması

Bayinin, sözleşmede değinilmese dahi bayilik sözleşmesinin niteliğinden kaynaklı olarak asgari alım yükümlülüğü vardır. Asgari alım yükümlülüğü neticesinde stokunda kalan, sözleşme sona ermesi neticesinde de elinde var olup satışını yapamadığı sözleşme konusu malların ne olacağı sorunu karşımıza çıkar.

Kural olarak; kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacir olan bayinin sözleşmenin sona ermesi halinde tacir olarak risklere katlanması gerektiği düşünülebilir⁵⁴⁴. Ancak kurdukları sözleşmede stokta kalan malların geri alınacağı açıkça kararlaştırılmış ise veya ürünün niteliğinden stokta mal bulundurmamak bayi için bir zorunluluk ise bu durumlarda bayi, bu malları rekabet etmeme yükümlülüğünden kaynaklı sözleşme sona erdikten sonra satamayacağı için stokta kalan mallar sağlayıcı tarafından geri alma yükümlülüğüne istinaden geri alınacaktır⁵⁴⁵. Fakat bayi sözleşmenin feshinde tek başına kusurlu ise artık sağlayıcının geri alma yükümlülüğü bulunmadığı gibi bayinin aldığı risk⁵⁴⁶ de kendi sorumluluğundadır⁵⁴⁷.

Bayinin stok yapma yükümlülüğü sözleşmede açıkça kararlaştırılabileceği gibi bunun sonucu olarak sağlayıcının da sözleşmenin sona ermesi durumunda geri alım yükümlülüğünün

⁵⁴⁰ Tandoğan, s. 58; İşgüzar, s. 160; Şenol, s. 226.

⁵⁴¹ Tandoğan, s. 58; İşgüzar, s. 160; Şenol, s. 226.

⁵⁴² Şenol, s. 226; Demir Gökyayla, s. 211; İşgüzar, s. 160.

⁵⁴³ Şenol, s. 226.

⁵⁴⁴ Şenol, s. 227.

⁵⁴⁵ Şenol, s. 227.

⁵⁴⁶ Kendigelen/Kaya/Ülgen/Helvacı/Nomer, s. 837

⁵⁴⁷ Demir Gökyayla, s. 218.

oluşmasıdır⁵⁴⁸. Acentelik sözleşmesinde de kendisine bırakılan belgeleri sözleşme sonlandığı takdirde acente müvekkiline geri vermekle yükümlüdür⁵⁴⁹. Sözleşmede açıkça stokta kalan malların geri alınacağına dair hüküm varsa, sözleşme taraflardan birinin kusuruyla sona erse bile sağlayıcı bu malları geri alacaktır⁵⁵⁰.

Sağlayıcının geri alma yükümlülüğünün sadakat yükümlülüğüne dayanabilmesi için bayinin⁵⁵¹, sözleşmenin feshinde kusurunun bulunmaması gerekmektedir.

Sözleşmede kararlaştırılmaması durumunda asgari alım yükümlülüğünün bir uzantısı olarak zımnen stok yapma yükümlülüğü bulunduğu kabul edilen bayinin sözleşmenin sona ermesinde kusuru bulunması hariç diğer sona erme şekillerinde üretici tarafından stokta kalan mallar geri alınmalıdır⁵⁵².

Sözleşme, bayinin kusurlu hareketi ile sona ermiş ise bu durumda kimse kendi kusurlu hareketinden bir menfaat sağlayamayacağı prensibinden hareketle burada sağlayıcının geri alım yükümlülüğünden değil geri alım hakkından bahsedilecektir⁵⁵³. Sözleşme sağlayıcının kusuru nedeniyle bayi tarafından feshedilirse; sağlayıcının stok yapma yükümlülüğünden bağımsız olarak, tazminat borcu kapsamında sağlayıcı, bayinin elinde kalan malları ve yedek parçaları geri almakla yükümlüdür⁵⁵⁴.

Sözleşmeye konu olan mallar ve yedek parçalar stok yapılacak mallardır⁵⁵⁵. Bayinin stok yapmaktaki amacı sözleşme konusu malların satışını seri bir şekilde yapabilmek, tüketici memnuniyeti sağlayarak malların sürümünü artırmaktır⁵⁵⁶. Su ve tüp gaz bayilikleri ve benzeri bayiliklerde esas olan bayinin hızlı ve seri bir şekilde tüketiciye malı ulaştırması olduğu için sözleşmede açıkça kararlaştırılmamış olsa dahi bayinin stok yapma yükümlülüğü kabul edilmelidir⁵⁵⁷.

Stok yapma yükümlülüğü sözleşmede açıkça kararlaştırılmış ise geri alma yükümlülüğünün hukuki dayanağı aralarında yaptıkları sözleşmedir⁵⁵⁸. Eğer sözleşmede kararlaştırılmadıysa ve sözleşmenin sona ermesi bayinin kendisinden kaynaklanmıyorsa, sağlayıcının bayinin elindeki malları geri almaması dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacaktır⁵⁵⁹.

⁵⁴⁸ Şenol, s. 227.

⁵⁴⁹ Karasu, s. 117.

⁵⁵⁰ Şenol, s. 232.

⁵⁵¹ Demir Gökyayla, s. 218.

⁵⁵² Şenol, s. 232; Demir Gökyayla, s. 215.

⁵⁵³ Şenol, s. 233; Demir Gökyayla, s. 219.

⁵⁵⁴ Demir Gökyayla, s. 221.

⁵⁵⁵ Şenol, s. 228.

⁵⁵⁶ Şenol, s. 228.

⁵⁵⁷ Şenol, s. 228.

⁵⁵⁸ Şenol, s. 230.

⁵⁵⁹ Şenol, s. 230; Demir Gökyayla, s. 219.

Sürekli borç doğuran bir sözleşme olan bayilik sözleşmesinde fesih ileriye etkili sonuçlar doğuracakken stokta kalan malların geri alınmasına ilişkin yükümlülük geriye etkili bir görünüm göstererek sözleşmeden dönmeye yönelik hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağını akla getirebilir⁵⁶⁰. Ancak burada sözleşmeden dönme hükümlerin uygulanması değil sözleşme sonrası sadakat yükümlülüğüne dayalı bir geri alma söz konusu olduğu kabul edilmelidir⁵⁶¹. Sağlayıcının geri alma hakkını⁵⁶² kullanma yükümlülüğü sözleşmenin niteliğinden kaynaklı tarafların karşılıklı menfaatleri koruma yükümlülüğünün de bir sonucu sayılmalıdır⁵⁶³.

Bayi sözleşmeyi üreticinin kusurundan dolayı haklı nedenle feshederse, üreticiden zararlarının tazminini sadakat yükümlülüğüne dayanarak değil, borçlar hukuku genel hükümler kapsamında m. 112 hükmü uyarınca talep edebilecektir⁵⁶⁴.

Sözleşmenin sona ermesinde iki tarafında kusuru bulunmaması, belirlenen sürenin dolması, olağan sebeple fesih yollarının kullanılması durumlarında da bayinin stokunda kalan mallar geri alınacaktır⁵⁶⁵.

Sonuç olarak sözleşmede açıkça kararlaştırılmadıysa bayinin bir kusurunun bulunması veya stokta kalan malların kötüleşmesine yol açması durumları hariç olmak kaydıyla sözleşmenin sona ermesi durumunda sağlayıcı bayiden stokta kalan malları geri almalıdır⁵⁶⁶.

3.2.3. Belge ve Malzemelerin Geri Verilmesi

Sürümü artırma faaliyetini gerçekleştirmek üzere sağlayıcıdan bilgi ve belgeler alan bayi, sözleşmenin sona ermesi ile beraber aldığı bilgi ve belgeleri geri vermekle yükümlüdür⁵⁶⁷. Belge ve malzemelerden anlaşılması gereken sağlayıcının bayiye vermiş olduğu reklam ve bilgi malzemeleri, planlar, fiyat listesi, müşteri listesi, üreticinin mallarının kullanılmasına ilişkin malzemeler ve mal numuneleri girer⁵⁶⁸. Bayiye ücretsiz olarak verilen mağaza donanımlarını da bayi geri vermekle yükümlüdür⁵⁶⁹.

TBK' da m. 508 hükmünde öngörülen vekilin vekâlet sözleşmesiyle vekâlete ilişkin olarak aldıklarını, vekâlet verene geri vermekle yükümlü olması durumu, bayilik sözleşmesinde, bayinin üreticiden aldığı bilgi ve belgeleri geri vermesi durumuna da kıyasen

⁵⁶⁰ Şenol, s. 231.

⁵⁶¹ Şenol, s. 231.

⁵⁶² Serozan, s. 148; Demir Gökyayla, s. 225.

⁵⁶³ Şenol, s. 232.

⁵⁶⁴ Şenol, s. 235; Demir Gökyayla, s. 223.

⁵⁶⁵ Şenol, s. 235;

⁵⁶⁶ Şenol, s. 232; Demir Gökyayla, s. 223.

⁵⁶⁷ Tandoğan, s. 60; İşgüzar, s. 169; Şenol, s. 237.

⁵⁶⁸ Şenol, s. 238; İşgüzar, s. 169; Demir Gökyayla, s. 240; Tandoğan, s. 60.

⁵⁶⁹ Demir Gökyayla, s. 240.

uygulanır. Anılan hükmün geri alma yükümlülüğüne kıyas yoluyla uygulanması mümkün olduğu için, bayi de sözleşme kapsamında sağlayıcıdan aldıklarını sağlayıcıya geri vermekle yükümlüdür⁵⁷⁰.

Bilgi ve belgelerin ödünç verilmesinin de kararlaştırılmış olduğu durumlarda vekâlet hükümlerine gitmeden ödünç sözleşmesinin hükümleri uygulanacağı açıktır⁵⁷¹. Bayiye verilen malzemeler bir ücret karşılığı verilmiş ise, sağlayıcı bu malzemeleri ancak ödenen ücreti geri ödeme şartıyla bayiden geri isteyebilir⁵⁷².

Tarafların belge ve malzemeleri geri verme yükümlülüğü yalnızca ücretsiz verilen mallar için geçerlidir⁵⁷³. Bayi belge ve malzemeleri gereği gibi muhafaza etmemiş ve bu sebeple malzemeler zarar görmüş veya kaybolmuş ise sağlayıcının doğan zararını gidermekle yükümlüdür⁵⁷⁴.

Bayiye verilen malzemelerin iadesinde sağlayıcının menfaati bulunduğu için belge ve malzemeler sözleşmede kararlaştırılarak teminat karşılığı da verilebilir⁵⁷⁵.

3.2.4. Sözleşme Sonrası Sır Saklama Yükümlülüğü

Karşılıklı güven ve sadakat yükümlülüğünden doğan menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamına bayinin sır saklama yükümlülüğü de girmektedir⁵⁷⁶. Sözleşmenin sona ermesiyle de devam edecek bir yükümlülük olan sır saklama yükümlülüğü acente sözleşmesinde olduğu gibi sağlayıcı ve bayi arasındaki güven ilişkisi sebebiyle bayiye de yüklenmiştir⁵⁷⁷.

Bilgi verme yükümlülüğünden kaynaklanan karşılıklı bilgi alıp verme sonucunda sır saklama yükümlülüğü ortaya çıkar⁵⁷⁸. Tacirin işletmesinin mesleki ve ticari sırları iç işlerine ilişkin kayıt ve belgeler, defterler, hesaplar, yönetim ile alakalı işletme ve çalışma bilgileri, üretim ve müşteri bilgileridir⁵⁷⁹. Tacirin meslek sırlarını iş gereği öğrenen çalışanı ya da işbirliği içindeki kişi, tacire ait ticari sırları başkalarına aktarması halinde de kişilik haklarına saldırı oluşur⁵⁸⁰. Bu saldırının oluşmasıyla saldırıya uğrayan taraf TMK' nın m. 25 hükmünde belirtilen şekilde hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son

⁵⁷⁰ Şenol, s. 238; Tandoğan, s. 61; Demir Gökyayla, s. 240.

⁵⁷¹ Şenol, s. 238.

⁵⁷² Tandoğan, s. 60; İşgüzar, s. 160; Demir Gökyayla, s. 240.

⁵⁷³ Demir Gökyayla, s. 240.

⁵⁷⁴ Demir Gökyayla, s. 240; Şenol, s. 240.

⁵⁷⁵ Şenol, s. 240.

⁵⁷⁶ Şenol, s. 282; Tandoğan, Tek, s. 21.

⁵⁷⁷ Şenol, s. 282; İşgüzar, s. 80; Demir Gökyayla, s. 158.

⁵⁷⁸ Demir Gökyayla, s. 157.

⁵⁷⁹ Demir Gökyayla, s. 159; Tandoğan, Tek, s. 21.

⁵⁸⁰ Demir Gökyayla, s. 159.

verilmesini, sona ermiş olsa bile saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilmesi gibi bunun yanında manevi tazminat talebinde de bulunması mümkündür⁵⁸¹.

Sözleşmenin sona ermesinde sonra sır saklama yükümlülüğünün devam etmesi sonucu bu yükümlülük bayi tarafından ihlal edildiği durumlarda ise sağlayıcı zararı kanıtladığı takdirde tazminat talep edilebilir⁵⁸².

Bayi sözleşme süresince sağlayıcının işletmesine ait öğrendiği bilgileri saklamak ve korumakla yükümlüdür⁵⁸³. Sözleşmenin sona ermesi ile bayinin öğrendiği bilgiler hakkında sır saklama ve koruma yükümlülüğü bitmediği gibi devam eder⁵⁸⁴. Bayinin de sağlayıcıya bilgi verme yükümlülüğü nedeniyle sağlayıcı bayinin ticari sırlarını öğrenmiş olur⁵⁸⁵. Hakkaniyete göre hareket edildiğinde karşılıklı bir sır saklama yükümlülüğü olduğu ortaya çıkar⁵⁸⁶.

Bayilik sözleşmesinin sona ermesinden sonra, işletme sırlarının saklanmasına dair yükümlülük, sağlayıcının bu sırların üçüncü kişilere açıklanmasına izin verilmesiyle, işletme bilgilerinin sır olarak kalmasında herhangi bir menfaatinin kalmamasıyla veya da artık bu bilgilerin sır olmaktan çıkmasıyla sona erer⁵⁸⁷.

Bayilik sözleşmesinin taraflarının sözleşme sonrasında sır saklama yükümlülüklerinin sona erip ermediği veya ne zamana kadar devam edeceği somut olaya göre belirlenecektir⁵⁸⁸.

3.2.5. Sözleşme Sonrası Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Acente ve münhasır bayilik sözleşmelerinin geneline hâkim olan rekabet etmeme yükümlülüğü sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği, sağlayıcı ve bayi tarafından bayilik sözleşmesinde de kararlaştırılabilir. Uygulamada bayinin sağlayıcı ile sözleşme sonrasında belirli bir süre rekabet etmemeyi taahhüt ettiği görülmektedir⁵⁸⁹.

Bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan bayinin sözleşmenin sona ermesiyle belirli bir süre ekonomik özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlayacak veya ortadan kaldıracak şekilde düzenlenen rekabet etmemeye ilişkin hükmün geçersiz olduğu kabul edilir⁵⁹⁰.

Bayilik sözleşmesinde kararlaştırılmış olan bir rekabet yasağı hükmü var ise TBK' nın m.444-447. hükümleri arasında düzenlenen hizmet sözleşmesiyle ilgili hükümler bayilik

⁵⁸¹ Demir Gökyayla, s. 159.

⁵⁸² Demir Gökyayla, s. 159; İşgüzar, s. 82; İşgüzar, s. 83.

⁵⁸³ Demir Gökyayla, s.157.

⁵⁸⁴ İşgüzar, s. 82.

⁵⁸⁵ Demir Gökyayla, s. 160.

⁵⁸⁶ Demir Gökyayla, s. 160.

⁵⁸⁷ Şenol, s. 283; Demir Gökyayla, s. 158; Demir Gökyayla, s. 164.

⁵⁸⁸ Şenol, s. 283.

⁵⁸⁹ Şenol, s. 283.

⁵⁹⁰ Şenol, s. 284.

sözleşmelerinde yer alan rekabet etmeme yükümlülüklerine de kıyasen uygulanabilir⁵⁹¹. Buna göre işçinin ekonomik geleceğinin hakkaniyete aykırı biçimde tehlikeye düşüren sınırlamalar geçersiz olup özel durumlar ve koşullar dışında da iki yılı aşkın bir süreyle de rekabet yasağı düzenlenemez.

Acente ve münhasır bayilik sözleşmesinde esaslı unsur olan rekabet etmeme yükümlülüğü bayilik sözleşmesinde esaslı unsur olarak bulunmamaktadır. Örneğin su bayiliği yapan bir işletme birden çok markaya ait bayiliği bir arada alabilmektedir. Rekabet etmeme yükümlülüğünün sözleşme süresince ve sözleşme sonrasında devam edip etmemesi yapılan işin niteliğine göre değişecektir.

3.2.6. Denkleştirme Talebi

Bağımsız tacir yardımcılarında olan acente, bayi ve münhasır bayi üstlendikleri görev dolayısıyla satış ve sürümü artırmak için çalışıp bunun sonucunda da bir müşteri çevresi oluştururlar⁵⁹². Bayinin, sağlayıcının ürünlerinin daha büyük kitlelere ulaşmasını sağlaması ve emek vermesi sonucunda oluşan müşteri çevresinin bir değeri bulunmaktadır⁵⁹³.

TTK m. 122/5 hükmüne göre acenteye ve tek satıcılık ve benzeri tekel hakkı veren sürekli sözleşmelerin sona ermesi durumunda müşteri çevresinin değeri göz önüne alınarak denkleştirme talep edilebilir. TTK m. 122/5 madde hükmüne dayanarak sözleşmenin sona ermesi sonucunda kazanç kapısını kaybeden kişiler acente , tek satıcı ve benzeri tekel hakkı verilen kişiler olacaktır. Hakkaniyet gereği de kendi çabası sonucu oluşturduğu müşteri çevresinden yararlanma imkânı kalmayan acente kanunen denkleştirme talep edebilecektir⁵⁹⁴.

Acentelik sözleşmesine uygulanacağı belirlenen bu hüküm kanunen artık münhasır bayilik sözleşmesine de hakkaniyete aykırı düşmedikçe uygulanacaktır⁵⁹⁵.

Acente tacirin bağımsız yardımcılarındandır⁵⁹⁶. TTK'de tanımlanmış olan acente, isimli sözleşmelerdendir. Eski kanunda acentenin ve tekel hakkı sahibi işletmelerin denkleştirme istemi düzenlenmemiştir⁵⁹⁷. Denkleştirme isteminde bulunma hakkı acenteye 6102 sayılı TTK ile verilmiştir. Denkleştirme talebine Yargıtay kararlarında müşteri tazminatı⁵⁹⁸, doktrinde portföy tazminatı⁵⁹⁹ da denilmektedir.

⁵⁹¹ Şenol, s. 285.

⁵⁹² Şenol, s. 242.

⁵⁹³ Şenol, s. 242.

⁵⁹⁴ Şenol, s. 243.

⁵⁹⁵ Demir Gökyayla, s. 2248.

⁵⁹⁶ Arkan, s. 212.

⁵⁹⁷ Altınok Ormancı, s. 478.

⁵⁹⁸ Yarg. 11. HD, Esas No: 2013/2986 Karar No: 2014/7611, Karar Tarihi: 17/04/2014 . (E.T: 07.04.2019 11:23) Yargıtay Bilgi İşlem Merkezi Müdürlüğü.

⁵⁹⁹ Teoman, s. 51.

Denkleştirme talebi TTK m.122 hükmünde acentelik sözleşmesinin sona ermesi sonucu, müvekkilin ücret ödemeksizin acentenin oluşturduğu iş ilişkilerini kullanmaya devam ederek kazanç elde etmeye devam etmesi sebebiyle acenteye de hakkaniyet çerçevesinde pay verilmesinin karşılığıdır⁶⁰⁰.

Denkleştirme talebi sözleşmenin sona ermesi sonucu ödenmesi gereken bir karşılık olup⁶⁰¹, bir zarar söz konusu olmadığı için tazminat olarak adlandırılmayacaktır⁶⁰². Denkleştirme istemi sağlayıcının yaptığı yatırımlarla ilgili değildir⁶⁰³.

TTK m. 122 hükmünde acentenin denkleştirme talep edebilmesinin koşulları açıklanmıştır. Acentenin denkleştirme talebinde bulunabilmesi için bu koşulların hepsinin birlikte bulunması gerekmektedir⁶⁰⁴.

Acentenin denkleştirme talebinde bulunabilmesinde TTK m. 122/1.a hükmüne göre ilk koşul; müvekkili sözleşme sona erdikten sonraki süreçte acentenin bulduğu ‘yeni müşteriler’ sayesinde de “önemli menfaat” sağlamaya devam etmelidir. Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere denkleştirme talebinde bulunulabilmesi için öncelikle sözleşme bayinin kusuru olmaksızın sona ermelidir⁶⁰⁵.

Kanunda belirtilen yeni müşteri kavramı, acentenin işe başladıktan sonra kendi emeği ile müvekkil işletmesine kazandırılan yeni kişileri ifade etmektedir⁶⁰⁶. Müşterinin müvekkil ile en az bir defa ticari ilişkide bulunması gerekir ki bu müşteri acente tarafında kazandırılan müşteri olsun⁶⁰⁷. Acente kendi faaliyete başlamadan önceki müvekkilin eski müşterileriyle olan ilişkiyi önemli ölçüde geliştirmiş ise bu durumda da acente yeni müşteri kazandırmış gibi düşünülmelidir⁶⁰⁸.

Acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra müvekkil, acentenin işletmeye kazandırdığı yeni müşterilerden önemli menfaat elde etmeye devam etmesi hususu acente tarafından kazandırılan müşteri çevresinin temelinde ve somut olaya göre belirlenecektir⁶⁰⁹. Yeni müşteri çevresinin oluştuğu ve kimler olduğunun ispatı bayiye aittir⁶¹⁰.

Acentenin denkleştirme talebinde bulunabilmesindeki ikinci şart; TTK m. 122/1.b hükmüne göre, sözleşmenin sona ermesi nedeniyle acentenin müşterilerle yapılmış veya yakın

⁶⁰⁰ Arkan, s. 235.

⁶⁰¹ Şenol, s. 242

⁶⁰² Şenol, s. 248; Arkan, s. 236.

⁶⁰³ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶⁰⁴ Arkan, s. 236.

⁶⁰⁵ Arkan, s. 236; Şenol, s. 258.

⁶⁰⁶ Arkan, s. 236; Şenol, s. 265.

⁶⁰⁷ Akın, İrfan, “Acentenin Denkleştirilme Hakkı ve Alman Hukuku’ndaki Yeni Gelişmeler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62 (3), 2013, ss. 613-641, s. 620.

⁶⁰⁸ Arkan, s. 236; Şenol, s. 266; Demir Gökyayla, s. 254; Akın, s. 620.

⁶⁰⁹ Arkan, s. 237; Şenol, s. 268.

⁶¹⁰ Şenol, s. 268.

zamanda yapılacak olan işlerle ilgili ücret isteme hakkını kaybediyor olmasıdır. En nihayetinde zaten acente ve müvekkil arasındaki sözleşme ilişkisi sona erdiğinde artık müvekkil acenteye ödediği ücreti ödemeyecektir. Bu ücret hakkını sözleşmenin sona ermesiyle kaybeden acente, söz konusu bedeli denkleştirme olarak talep edebilir⁶¹¹. Denkleştirme talep edilecek miktar, acentenin sözleşme devam etseydi, müvekkilden talep etmeye hak kazanacağı ücrete göre belirlenecektir⁶¹².

TTK m. 122/1c hükmüne göre üçüncü şart olarak da somut olayın özellik ve şartları değerlendirildiğinde acentenin denkleştirme istemi hakkaniyet ilkesi çerçevesinde uygun düştüğü ölçüde kabul görecektir.

TTK m. 122/3 hükmünde denkleştirme talebinde bulunulamayacak haller düzenlenmiştir; buna göre müvekkil, acentelik sözleşmesini acentenin kusuru yüzünden haklı sebeple feshetmişse artık acente denkleştirme talebinde bulunamayacaktır⁶¹³. Bunun yanında yine acente müvekkile atfedilecek bir kusur olmaksızın yani sözleşmeyi haklı sebeple feshedebileceği bir durum olmaksızın sözleşmeyi feshetmişse kanunen denkleştirme talebinde bulunamayacaktır⁶¹⁴.

Acente ve müvekkil arasında yapılan sözleşmeyle denkleştirme talebinden vazgeçilemeyeceği TTK m. 122/4 hükmünde belirtilmiştir. TBK m. 115 hükmün kapsamındaki sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun borca aykırı davranışından doğan sorumluluğun kısmen ya da tamamen kaldırılabilmesine olanak vermiştir⁶¹⁵.

Sorumsuzluk anlaşması sözleşmenin ihlalinden doğan zararın gerçekleşmesinden önce sözleşme tarafları arasında açık veya örtülü olarak alacaklı lehine ortaya çıkma ihtimali bulunan tazminat talebinin ortaya çıkmasına kısmen veya tamamen engel olma amacıyla yapılacak asıl sözleşme eki veya bağımsız olarak yapılan anlaşmalardır⁶¹⁶. Yani sorumsuzluk anlaşmasında öncelikle sözleşmenin ihlali ve buna bağlı olarak da bir tazminat doğması sonucu bu borçtan kurtulmak söz konusudur⁶¹⁷. Denkleştirme talebinin sözleşme sonunda doğan sözleşmeden kaynaklı bir talep olup tazminat olmadığı hatırlandığında kanunen bu haktan vazgeçilemeyeceği hükmü yerindedir.

⁶¹¹ Akın, s. 624.

⁶¹² Arkan, s. 238.

⁶¹³ Arkan, s. 239.

⁶¹⁴ Akın, s. 617.

⁶¹⁵ Meral, Ömer Oğuzhan, "Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu Kapsamında Sorumsuzluk Anlaşmalarının Geçerliliği", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, C. 19, Özel Sayı, 2017, ss. 1139-1206, s. 1141.

⁶¹⁶ Eren, Genel, s. 1108; Meral, s. 1144.

⁶¹⁷ Şenol, s. 247.

Bayilik sözleşmesinde taraflar sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince denkleştirme talebine ilişkin hüküm kararlaştırabilecekleri gibi sözleşme sona erdiği takdirde öncelikle bu hüküm esas alınacaktır⁶¹⁸.

Doktrinde ve TTK m. 122/5 hükmüne göre de münhasır bayilik sözleşmesinin sona ermesi durumunda tarafların arasında akdedilen sözleşmede böyle bir hüküm bulunmasa dahi, acente sözleşmesine benzerliği göz önünde bulundurularak hakkaniyete uygun düştüğü ölçüde münhasır bayinin denkleştirme isteminde bulunma hakkı vardır⁶¹⁹. Yargıtay kararlarında da bu doğrultuda acente için uygulanan denkleştirme talebi münhasır bayilik için uygulansa da, bayilik için kabul edilmemiştir⁶²⁰.

Münhasır bayilik dışındaki diğer tekel hakkı içermeyen dağıtım sözleşmelerine tanınmamış bu hak dağıtıcıların benzer ekonomik menfaati olduğunda denkleştirme isteminde buldukları takdirde denkleştirme tazminatına hükmedilmesi gerekir⁶²¹. Ancak şu anki Yargıtay içtihatlarına ve kanuni düzenlemeye göre taraflar bayilik sözleşmesinde bayinin denkleştirme talebine ilişkin bir hüküm kararlaştırmamışlar ise artık münhasır bayilik sözleşmesindeki gibi bir tekel hakkı söz konusu olmayan bayilik sözleşmesinin sona ermesi durumunda bayinin denkleştirmeye ilişkin talebi kabul görmeyecektir.

TTK m. 122/2 hükmüne göre denkleştirme talep edilecek miktar son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerden fazla olamayacaktır. Bu hesaplamanın acente lehine bir düzenleme olduğu⁶²² göz önünde bulundurulduğunda taraflar aralarında yapacakları sözleşme ile daha yüksek bir hesaplama biçimi kararlaştırabileceklerdir⁶²³.

Denkleştirme talebi sözleşme ilişki sona erdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde ileri sürülmesi gerekir. Doktrinde 1 yıllık sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmesinin doğru olacağı kabul edilmektedir⁶²⁴.

⁶¹⁸ Şenol, s. 252.

⁶¹⁹ İsgüzar, s. 77; Tandoğan, s. 59; Şenol, s. 253.

⁶²⁰ Yargıtay 11. H.D. Esas No: 2013/2986 Karar No: 2014/7611 Karar Tarihi:17.04.2014 "...Dava, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesinin davalı tarafından haksız feshi nedeniyle uğranılan müşteri (denkleştirme) tazminatı ve manevi tazminat ile kâr kaybının tahsili istemine ilişkindir. Mahkemece yapılan yargılama sonucu sözleşmenin haksız feshedildiği benimsenerek kâr kaybı ve denkleştirme tazminatının tahsiline, manevi tazminat isteminin ise reddine karar verilmiştir. Mahkemece Dairemizin bozma kararları da esas alınarak taraflar arasındaki ilişkinin bayilik olarak nitelendirilmesine karşılık tek satıcılık ve acente sözleşmelerinde uygulama imkanı bulunan müşteri (denkleştirme) tazminatına hükmedilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle davalı yararına bozulmasına karar vermek gerekmiştir...." (E.T. 07.04.2019)

⁶²¹ Altınok Ormancı, s. 478.

⁶²² TTK 122. 2 'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi.

⁶²³ Arkan, s. 240.

⁶²⁴ Arkan, s. 240.

3.2.7. Zararların Giderilmesinde Karşılıklı Talepler

3.2.7.1. Haklı Nedenle Fesih Halinde Tazminat İstemi

Bayilik sözleşmesi tarafların birinin kusuruna dayalı olarak veya sözleşmeye aykırı davranışından dolayı haklı nedenle feshedilmişse fesheden taraf diğer taraftan fiili zararını talep edebilmelidir; sözleşme belirli süreliyse bu sürenin sonuna kadar, belirsiz süreliyse ilk feshi bildirme süresi sonuna kadar yoksun kaldığı karın tazminini isteyebilmelidir⁶²⁵.

Bayilik sözleşmesi kanunda düzenlenmiş bir sözleşme olmadığı için niteliğine uygun düştüğü ölçüde TBK' da yer alan genel hükümler bayilik sözleşmesine uygulanabilecektir.

Sözleşme tarafların birinin kusuruna dayalı olarak veya sözleşmeye aykırı davranışından dolayı haklı nedenle feshedilmişse fesheden taraf diğer taraftan fiili zararını talep edebilmelidir⁶²⁶; sözleşme belirli süreliyse bu sürenin sonuna kadar, belirsiz süreliyse ilk feshi bildirme süresi sonuna kadar yoksun kaldığı karın tazminini isteyebilmelidir⁶²⁷.

Sürekli borç ilişkisinde taraflardan birinin kusuru ile sözleşme feshedilmiş ise kusuru ile sözleşmenin feshedilmesine neden olan taraf, zarara uğrayan tarafın zararını gidermekle yükümlü olacaktır⁶²⁸. TBK'nın m. 112 hükmüne göre borcu hiç veya gereği gibi ifa etmeyen taraf kusursuzluğunu ispat etmedikçe karşı tarafın zararını gidermekle yükümlüdür.

İfasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde bir haklı neden olarak borçlunun temerrüdü halinde alacaklıya iki seçimlik hak tanınmıştır; buna göre TBK m. 126 hükmünde karşılıklı borç yükleyen ifasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde borçlunun temerrüdü halinde alacaklı ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi sözleşmeyi fesih ederek sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini isteyebilir⁶²⁹.

⁶²⁵ Tandoğan, s. 59.

⁶²⁶ Yarg. 19 HD. vermiş olduğu bir kararda; "...taraflar arasındaki 04.03.2004 tarihli bayilik sözleşmesinin davalı tarafından 30.05.2005 tarihli ihtarname ile iki yıllık önel verilerek feshedileceğinin ihtar edildiği, 13.07.2006 tarihli ihtarname ile de, tebliğden 10 gün sonra geçerli olmak üzere, sözleşmeye aykırı olarak Mazda satış mağazasında Kia araçların tanıtım ve satışının yapıldığı gerekçesiyle feshin ihtar edildiği ve ihtarnamenin tebliğ tarihine göre 27.07.2006 tarihi itibarıyla sözleşmenin feshedildiği, davalı tarafından 31.05.2005 tarihli ihtarname ile 24 aylık önel verilerek feshin sözleşmenin 34. maddesi çerçevesinde haklı fesih olup, davacının eksik ifa, yoksun kalınan kar ve manevi tazminat istemlerinin yerinde olmadığı, asıl dava tarihi olan 29.11.2005 itibarıyla henüz verilen 2 yıllık süre dolmadığından ve sözleşme ilişkisi sona ermediğinden portföy tazminatı talebinin de yerinde olmadığı, birlesen dava yönünden ise, feshin istemine gerekçe olarak gösterilen Adana 3. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 2006/149-D.Is sayılı dosyasında tespit edilen davacı şirketin başka bir markaya ait satış noktasında davalı şirket tarafından sağlanan araçları satmasının sözleşmeye aykırılık oluşturduğu ve 34/2 md. gereğince feshin haklı olduğu, bu kapsamda davacının kar mahrumiyeti isteminin yerinde olmadığı gerekçeleriyle asıl ve birlesen davanın reddine karar vermiştir...." Y. 19 HD, 2013/18084 E., 2014/14336 K. www.sinerjimevzuat.com, E.T.: 05.07.2019.

⁶²⁷ Tandoğan, s. 59; Demir Gökyayla, s. 207; Şenol, s. 289.

⁶²⁸ Şenol, s. 288.

⁶²⁹ Yıldırım, s. 322.

Sürekli borç ilişkisi içeren bayilik sözleşmesinin haklı sebeple feshedilmesi durumunda borçlar hukukunun genel hükümleri (TBK m. 123-126) bayilik sözleşmesine uygulanabilecektir⁶³⁰. Kusuruyla sözleşmenin haklı sebeple feshine neden olan taraf, zarar gören tarafın fiili zararını ve yoksun kalınan karını tazmin etmekle yükümlü olacaktır⁶³¹.

Sürekli borç ilişkisi içeren sözleşmelerin geriye etkili fesih yoluyla sona erdirilmeleri güç olduğu için sözleşmenin fesih anına kadar gelen süreçte gerçekleşen edimlere dokunmadan ileriye etkili bir feshin söz konusu olacağı belirtilmiştir⁶³².

Sözleşmenin haksız sebeple sona erdirilmesi durumunda sözleşme geçerli şekilde sona ermiş olmakla haksız sebeple sona erdiren taraf, diğer tarafa tazminat ödeyecektir⁶³³. Vekâlet hükümlerinin de kıyasen uygulanabileceği kanısıyla TBK m. 512 hükmüne göre sözleşmenin uygun olmayan zamanda sona erdirilmemesi gerekeceği hükme bağlanmıştır⁶³⁴. Objektif ve haklı bir sebebin bulunmaması ve karşı tarafın sözleşmenin devamına güvenerek hareket ettiği bir süreçte sona erme gerçekleşmiş ise zarar gören taraf menfi zararının tazminini zarar verenden isteyebilecektir⁶³⁵.

3.2.7.2. Maliyeti Karşılanmayan Yatırımlara İlişkin Tazminat

Bayi, sağlayıcıyla kurduğu güven ilişkisine ve sözleşmenin uzun süreli olacağına güvenerek işletmenin satış ve sürümünün artması ve faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için yatırımlar yapar. Sağlayıcının da sözleşmeye koyduğu hükümler çerçevesinde bu yüksek maliyetli yatırımlar sözleşmenin kurulması için de şart olarak kararlaştırılabilmektedir.

Yatırımlar yapan bir bayinin bu yatırımların maliyetlerini karşılayamadan bayi sözleşmesinin sağlayıcı tarafından olağan feshinden korunması gerekir⁶³⁶. Yapılan yatırımlar sözleşmenin başında kararlaştırılabileceği gibi sözleşme süresi içerisinde de sağlayıcı yeni yatırımlar talep edebilir. Sözleşmenin devamı süresince sağlayıcının talimatları üzerine yapılan yeni yatırımlar için de olağan fesih sonrası maliyeti karşılanmayan yatırım için tazminat talebi geçerli olacaktır⁶³⁷. Bayilik sözleşmesinin sağlayıcı tarafından olağan fesih yoluyla sona erdirilmesinin yanında maliyeti karşılanmayan yatırımlara ilişkin taleplerin, belirli süreli sözleşmenin süresinin uzatılmaması durumunda da o istenebileceği belirtilmiştir⁶³⁸.

⁶³⁰ Şenol, s. 289.

⁶³¹ Şenol, s. 288.

⁶³² Şenol, s. 288; Serozan, s. 169; Oğuzman/Öz, s. 383.

⁶³³ Şenol, s. 289.

⁶³⁴ Eren, Özel, s. 716.

⁶³⁵ Eren, Özel, s. 716.

⁶³⁶ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶³⁷ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶³⁸ Şenol, s. 299.

Yapılan yatırımlar sağlayıcının çerçeve sözleşme ile açıkça talep ettiği veya sağlayıcının uygun görmesi ile yapılır⁶³⁹. Sağlayıcının bayiden yapmasını istediği yatırımlar binaların donanımı, stoklar, sergi ve satış alanları, özel tamir aletleri ve personelin eğitim harcamaları olabilir⁶⁴⁰.

Bayi sağlayıcının talebi sonucu yapılan yatırımların maliyetlerini karşılayamamışken sağlayıcı tarafından bayilik sözleşmesi olağan fesih bildiriyle sona erdirilmiş olabilir⁶⁴¹. Sözleşmede bu hususta açıkça bir hüküm düzenlenmemişse sözleşmede bir boşluk olduğu ve bu boşluğun dürüstlük kuralınca ve sağlayıcının sadakat yükümlülüğünce doldurulacağı kabul edilmiştir⁶⁴².

Sözleşmenin olağan fesih yoluyla fesih bildiri yaparak (bildirim süreli) ya da belirli süreli bir sözleşmenin uzatılmaması hali ile sınırlı olarak maliyetleri karşılanmayan yatırımlar için tazminat istenebilir⁶⁴³. Nitekim bayi, sözleşmeyi sağlayıcının kusurundan kaynaklı feshetmiş ise genel ilkelere göre tazminat talep edebilirken; bayinin kusurlu bir davranışı nedeniyle sağlayıcı tarafından sözleşme feshedilmiş ise bayinin sağlayıcıdan herhangi bir tazminat talep edemeyecektir⁶⁴⁴. Tarafların kusuru olmaksızın sözleşme taraflar arasında yapılan bir anlaşma ile sona erdiği takdirde ise tazminat talep edilemeyecektir⁶⁴⁵.

İşletme maliyetlerinin bir kısmı olan yatırım maliyetlerini kural olarak kendisi karşılamak zorunda olan bayi, yapacağı yatırımları sözleşme konusu ürünlerin satışından kazanacağı gelire güvenerek yapar⁶⁴⁶. Bayinin yaptığı yatırımların büyüklüğü ile maliyetlerinin karşılanması için öngörülen süre doğru orantılı olabilir. Bu sebeple yapılan yatırımların maliyetlerinin karşılanması için sözleşme süresinin uzun olması beklenirken; sağlayıcının olağan fesih yoluyla kısa bir fesih bildirim süresi ile sözleşmeyi feshetmesi sonucu verilen bildirim süresinde maliyetlerinin karşılanabilmesi imkânsız olacaktır⁶⁴⁷.

Bayilik sözleşmesinin gerektirdiği yükümlülükler nedeniyle karşılıklı menfaatlerinin dikkate alınmasını gerektiren güven ilişkisinin yanında buna bağlı olarak ağır bir sadakat yükümlülüğü de doğar; bu sadakat yükümlülüğü hem sözleşme süresince hem sözleşme sona erdikten sonra da devam eder⁶⁴⁸.

⁶³⁹ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶⁴⁰ Demir Gökyayla, s. 236; İnan s. 59.

⁶⁴¹ Demir Gökyayla, s. 227; Şenol, s. 299.

⁶⁴² Şenol, s. 299.

⁶⁴³ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶⁴⁴ Demir Gökyayla, s. 227.

⁶⁴⁵ Demir Gökyayla, s. 228.

⁶⁴⁶ Demir Gökyayla, s. 228.

⁶⁴⁷ Şenol, s. 299.

⁶⁴⁸ Demir Gökyayla, s. 228; Şenol, s. 299.

Bayinin yaptığı yatırımların maliyetlerinin henüz karşılanmamış olduğu bir süreçteyken sağlayıcı tarafından sözleşme feshedilirse sağlayıcıya duyulan güven ihlal edilmiş olur⁶⁴⁹. Bayinin sözleşmeden doğan haklı menfaatlerini düşünmeden sağlayıcının yapacağı bir fesih sadakat yükümlülüğünün ihlalidir⁶⁵⁰.

Yapılan olağan feshin sadakat yükümlülüğüne aykırı kabul edilebilmesi için beş şartın gerçekleşmesi gerekir⁶⁵¹.

1-Yapılan yatırımlara sağlayıcı neden olmalıdır.

2-Sağlayıcı, bayide sözleşmenin olağan şartlarda devam edeceğine ilişkin(sözleşmeyi fesih hakkını kullanılmayacağına) ilişkin bir güven duygusu yaratmış olmalıdır.

3- Bayi yaptığı yatırımları sözleşmenin devam edeceğin dair güven duygusu ile yapmalıdır.

4- Bayinin güveni korunmaya değer olmalıdır.

5- Bu yatırımların başka bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olmamalıdır.

Böyle bir tazminat bayinin işletilmesi ile giderlerin tamamını kendisinin karşılaması gerektiği kuralına aykırı değildir⁶⁵².

Sağlayıcı bayinin yapacağı yatırımları talimat ve teşvik gibi zorlayıcı bir şekilde yapabileceği gibi bayi yatırımları yapmazsa sözleşme ilişkisinin sürmeyeceğini düşüneceği için ancak üreticiye güvenerek bu yatırımları da yaparsa da haklı olarak sözleşmenin devam edeceğini düşünür⁶⁵³. Maliyetleri karşılanmayan yatırımların tazminatının temeli hakkın kötüye kullanılması ve çelişkili davranış yasağıdır⁶⁵⁴ (TMK m. 2). Yatırımların maliyetini karşılayıp karşılamadığını düşünmeden sözleşmeyi fesheden sağlayıcının davranışı çelişkili davranış yasağına aykırılık oluşturur⁶⁵⁵.

Bayinin standart bir sözleşme ile aksi kararlaştırılmayan örneğin; binalar sergi ve satış salonları depo tamir aletleri personel gibi yatırımlar yapmış ve maliyetlerini karşılayamamış olduğu yatırımlar için bir tazminat hakkı vardır⁶⁵⁶. Bu tazminat hakkı bayinin kusuru ile sözleşme feshedilmiş ise ya da sağlayıcı dürüstlük kuralı çerçevesinde yatırımlarını heba etmeyecek şekilde davranmış ise yoktur. Ayrıca yapılan yatırımlar başka bir şekilde değerlendirilebiliyorsa yine maliyetleri karşılanmayan yatırımların tazmininden söz edilemeyecektir.

⁶⁴⁹ Demir Gökyayla, s. 228.

⁶⁵⁰ Demir Gökyayla, s. 229.

⁶⁵¹ Demir Gökyayla, s. 229; Şenol, s. 299.

⁶⁵² Demir Gökyayla, s. 229.

⁶⁵³ Demir Gökyayla, s. 229.

⁶⁵⁴ Demir Gökyayla, s. 230, Ayrıntılı bilgi için bkz. Akyol, Şener, **Medeni Hukukta Çelişki Yasağı**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007.

⁶⁵⁵ Demir Gökyayla, s. 230; Şenol, s. 301.

⁶⁵⁶ Demir Gökyayla, s. 239.

Sağlayıcının herhangi bir etkisi olmadan bayinin kendi inisiyatifi ile kazancını artırabilmek adına sözleşmede belirtilmeyen yatırımları yapması, kendi risk alanına girdiği için tazminat konusu değildir⁶⁵⁷. Bayi kendisi yaptığı geçerli bir fesihden sonra da yaptığı yatırımlar için de tazminat isteyemeyecektir⁶⁵⁸.

3.2.7.3. Ceza Koşulu

Ceza koşulu; hukuki işlemle belirlenmiş borçlunun borcunu hiç ya da gereği gibi ifa etmemesi halinde ödemekle yükümlü olduğu ekonomik değeri olan bir edimdir⁶⁵⁹. Bu edim genel olarak bir paradan ibarettir⁶⁶⁰. Var olan asıl borcun yerine getirilmesini teminat altına almak için ceza koşulu kararlaştırılmaktadır⁶⁶¹

Bayilik sözleşmelerine bakarsak sözleşmeden doğan yükümlülüklerin herhangi birinin ihlali durumunda bayinin cezai şart ödeyeceğine dair hükümlere rastlanmaktadır⁶⁶². Ceza koşulu asıl borcun tamamına veya sözleşme hükümlerindeki bazı borçlara veya borçlardan yalnızca birine ilişkin kararlaştırılabilir⁶⁶³. Ceza koşulu asıl borca bağlı bir yan borç olmasının yanında asıl alacağı kuvvetlendirme amacıyla sözleşmelere konu olur⁶⁶⁴. Sözleşmenin ihlaline

⁶⁵⁷ Demir Gökyayla, s. 236.

⁶⁵⁸ Demir Gökyayla, s. 236.

⁶⁵⁹ Eren, Genel, s. 1205.

⁶⁶⁰ Eren, Genel, s. 1206.

⁶⁶¹ Kocaağa, Köksal, **Türk Özel Hukukunda Cezai Şart**, 2003, s. 83.

⁶⁶² Şenol, s. 290.

⁶⁶³ Kocaağa, s. 84.

⁶⁶⁴ Eren, Genel, s. 1206. *Yarg. 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2014/720 Karar No: 2014/3105 Karar Tarihi: 18.02.2014".....Örneğin; beş yıl süreli bir akaryakıt bayilik sözleşmesinde (veya eki taahhütnamede) bayinin yıllık asgari ürün alımı taahhüdü bulunmasına rağmen yıllar itibariyle bu taahhüde uyulmamış ise tedarikçi (sağlayıcı) firmanın, TBK' nın 179/II. md. uyarınca hem ifayı hem de ceza koşulunu talep edebilmesi için takip eden yılda henüz bayie mal vermeden önce ceza koşulu ile ilgili çekince (ihtirazi kayıt) bildirmesi ya da bu konuda bayie noterden bir ihtarname göndermesi gerekir. Çekince için bir şekil şartı getirilmemiştir. Tedarikçi, taahhüde aykırı davranılmış olan yılı takip eden yeni yıldaki ilk fatura ve irsaliyeye koyacağı bir açıklama (şerh) ile bu koşulu yerine getirebilir. Bu şekilde bir çekince (ihtirazi kayıt) konulduktan veya ihtar çekildikten sonra tedarikçi (sağlayıcı) firma, mal vermeye (ifaya) devam etse bile önceki yıla ilişkin ceza koşulu alacağını sözleşme zamanasını süresi içinde her zaman talep edebilir. Sonraki yıllarda da aynı kural geçerlidir. Tekrarlamak gerekirse, her yıl sonunda bir önceki yıla dair ceza koşulunun istenebilmesi, takip eden yılda henüz ifaya başlanmadan önce çekince (ihtirazi kayıt) bildirilmesi veya ihtar çekilmesine bağlıdır. Bunlar yapılmadan müteakip yılın ifası gerçekleşmişse artık bir önceki yıla ait ceza koşulu istenemez. Çekince konmuş veya ihtar çekilmiş olan yıllarla ilgili ceza koşulunun istenebileceği ise kuşkusuzdur. TBK' nın 179/II. Maddesinde öngörülen hüküm, emredici nitelikte olmadığından taraflar, sözleşme serbestisi ilkesi gereğince aralarında farklı bir düzenleme yapabilirler. Örneğin, sözleşmenin feshi halinde hem cezai şart hem de kar mahrumiyeti ödeneceğini kararlaştırabilirler. Ancak sözleşmenin feshi halinde cezai şart ödeneceğinin kararlaştırılmış olduğu hallerde, Yargıtay HGK'nın 20.01.2013 T. 2012/19-670 E. 2013/171 K. sayılı kararında da açıklandığı üzere, sözleşme süresi içinde çekince konmadan uzun süre ifaya devam edilmesi üzerine borçluda, ceza koşulu istenmeyeceği ne dair haklı bir güven oluşmuş ise oluşan bu haklı güven ve dürüstlük ilkesi nedeniyle önceki yıla veya yıllara ait ceza koşullarının talep edilemeyeceğinin kabulü gerekir..." E.T. 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr*

dayanan bir kurum olan ceza koşulu borçlu kusursuz olduğunu ispat ederse cezai koşulunu ödemekten tamamen kurtulabilir⁶⁶⁵.

Bayilik sözleşmelerinde tüm hükümler ve yükümlülükler için ceza koşulu kararlaştırılabilir. Ceza koşulunun üç amacı vardır bunlar teminatla birlikte ceza amacı, tazminat amacı ve sözleşmeden dönme amacıdır⁶⁶⁶. TBK m. 180/1'e göre alacaklı hiçbir zarara uğramış olmasa bile kararlaştırılan ceza ödenecektir. Örneğin; bayi sözleşmeye dayalı olarak açtığı işyerini, sözleşmeye aykırı olarak kapatmış ise söz konusu durumda sağlayıcının zararı olmasa bile bu durumunda sözleşmeye aykırılığın ağır olduğu ve cezai şart ödeyeceği kabul edilmelidir⁶⁶⁷.

Bayinin sözleşmede yer alan yükümlülüklerden biri ihmalen ihlal etmişse, cezai şartın indirilmesi gerekecektir. TBK m. 182/3 hükmünde de belirtildiği üzere hâkim aşırı gördüğü ceza koşulunu kendi de indirecektir. Örneğin her ayın sonunda bilgi vermeyi üstlenmiş olan bir bayinin vereceği bilgileri her ay gönderirken, göndermediği ay diğer ayla aynı olması sebebiyle bilgi vermediğini veya geç bilgi verdiği düşünüldüğünde, bu durumda sözleşmeden doğan yükümlülüklerine aykırı hareket etmesi nedeniyle sözleşmede kararlaştırılan cezai koşulunun tamamının talep edilmesi aşırı olabilecek ve indirilmesi istenebilecektir⁶⁶⁸.

Son olarak, TBK m. 182 hükmüne istisna olarak TTK m. 22 hükmünde tacir sıfatını taşıyan borçlu aleyhine konulmuş cezai şart tutarının indirilemeyeceğini düzenlemektedir. Bu hüküm tacirin ticari borçlarına bağlanan bir sonuç olmakla beraber tacir aşırı da olsa ceza koşulunun indirilmesini isteyemeyecektir⁶⁶⁹. Ancak doktrinde cezai şart anlaşmasının tacirin ekonomik varlığını tehlikeye düşürecek kadar ahlaka veya kişilik haklarına aykırı görülebilecek şekilde ağır olması durumunda cezai şartın kısmen veya tamamen geçersiz sayılabileceği kabul edilmektedir⁶⁷⁰.

Sonuç olarak; bayi kendisi bağımsız tacir olduğu için cezai şartın indirilmesini isteyemeyeceği düşünülse de ahlaka ve kişilik haklarına aykırı derecede yüksek olan ve mahvına sebep olacak derecede yüksek olan bir ceza koşulunun indirilmesini isteyebilecektir⁶⁷¹.

⁶⁶⁵ Şenol, s. 293; Kocağa, s. 171.

⁶⁶⁶ Eren, Genel, s. 1208; Kocağa, s. 40.

⁶⁶⁷ Şenol, s. 293.

⁶⁶⁸ Şenol, s. 294.

⁶⁶⁹ Kocağa, s. 257.

⁶⁷⁰ Şenol, s. 295; Eren, Genel, 1141; Oğuzman/Öz, s. 913.

⁶⁷¹ Kocağa, s. 260.

3.2.7.4. Diğer Talepler

3.2.7.4.1. Ürün Destek Bedelinin İadesine İlişkin Talepler

Uygulamada sağlayıcı bayilik sözleşmesinde bayinin yapacağı yatırım için nakdi yardımda bulunmuş yahut ürün destek bedeli tahsis etmiş olabilir⁶⁷². Sağlayıcı tarafından verilen destek bedeli karşılıksız olarak verilebilmektedir⁶⁷³.

Yapılan yardımların hukuki niteliği olarak aslen bir bağışlama iradesi (causa donandi) olmayıp sözleşme çerçevesinde bayinin edimleri yerine getirilebilmesi için girişilen bir fedakârlık karşılığında, bir menfaat elde etmek maksadıyla (causa crendi) bir kazandırmada bulunmasıdır⁶⁷⁴.

Sürekli borç ilişkisi doğuran bayilik sözleşmenin sona ermesi ileriye etkili sonuç doğurmaktadır⁶⁷⁵. Verilen ürün destek bedeli, sözleşmenin feshi söz konusu olduğunda Borçlar hukukunun genel prensiplerine uygun olarak sözleşmenin uygulandığı süre ile orantılı olarak indirim yapılarak tazmin edilmelidir⁶⁷⁶.

3.2.7.4.2. Teminata İlişkin Talepler

Dağıtım sözleşmesi; tarafları intifa, üst hakkı ve ipotek gibi sınırlı aynî haklara veya tapuya şerh edilmiş kira, teminat mektubu gibi şahsi hakları kullanarak yaptıkları masrafların maliyetlerini ve kazançlarını garanti altına almak istemektedirler⁶⁷⁷. Uygulamada bayilik sözleşmelerinde satın alınacak ürün bedeline karşılık veya belli miktardaki satış garantisi için teminat verileceğine dair hükümler kararlaştırılmaktadır⁶⁷⁸. Bunun yanında akaryakıt bayilik sözleşmelerinde dağıtıcının, bayinin kiraladığı taşınmaz üzerinde intifa hakkı tesis etmesi istemesi de teminat olarak düşünülebilir⁶⁷⁹.

Bunlar ile yapılan masraflar için ve verilen ürünlerin bedeline karşılık teminat almak için de bayiden ayni veya şahsi teminatlar alınabilmektedir⁶⁸⁰. Taraflar arasında kararlaştırılan bu teminat bir teminat mektubu teminat çeki veya taşınmaza ilişkin bir teminat olabilir⁶⁸¹.

Bayilik sözleşmesinde kararlaştırılan teminatları bayinin zamanında vermesi gerekmektedir. Kararlaştırılan teminatlar zamanında verilmez yahut ihtara rağmen verilmezse

⁶⁷² Şenol, s. 295.

⁶⁷³ Şenol, s. 296.

⁶⁷⁴ Şenol, s. 296.

⁶⁷⁵ Şenol, s. 297.

⁶⁷⁶ Şenol, s. 297.

⁶⁷⁷ Karauz, s. 201.

⁶⁷⁸ Şenol, s. 308.

⁶⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sert, Selin, "Kiralanan Taşınmaz Üzerinde Sonradan Ayni Hak Kurulması ve Buna Bağlı Hukuki Sonuçlar", *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/4, ss. 64-79, s. 73.

⁶⁸⁰ Karauz, s. 131.

⁶⁸¹ Şenol, s. 308.

sağlayıcı açısından güven ilişkisini zedeleyeceği içim sözleşmenin haklı sebeple feshi sonucunu doğurabilecektir⁶⁸².

Teminatların paraya çevrilmesine gerek kalmaması durumunda sözleşmenin sona erdiği tarihte bu teminatları verene geri iade edilmelidir⁶⁸³. Sözleşmenin sona erdiği vakit teminatların vaktinde iade edilmemesi durumunda sağlayıcı temerrüde düşecek ve temerrüdün sonuçları uygulanacaktır⁶⁸⁴.

3.2.7.5. Zamanaşımı ve Yetki

Bayilik sözleşmesinin tarafları bu sözleşmeden kaynaklanan alacaklarını talep edebilecekleri zamanaşımı süresi belirlenirken öncelikle TTK'nın acentelik hükümlerine daha sonrasında TBK'nın vekâlet sözleşmesine bakmak gerekecektir⁶⁸⁵. Bayilik sözleşmesindeki alacak hakkının zamanaşımı süresi için belirlenmiş bir hüküm yoktur⁶⁸⁶. Zamanaşımı süreleri için TBK m. 147/5 hükmüne bakıldığında acentelik ve vekâlet sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı 5 yıllık süreye tabidir⁶⁸⁷.

Zamanaşımı süresi alacağın muaccel olduğu tarihte işlemeye başlar. Borcun muaccel olması bir bildirimle bağlı ise, zamanaşımı süresi bildirim tarihinden itibaren işlemeye başlar⁶⁸⁸. HMK m. 18 hükmü uyarınca; bayilik sözleşmesinden kaynaklanan talepler için dava, taraflar bir yetki sözleşmesi yapmışlarsa bu sözleşme ile yetkili kılınan yerde açılacaktır⁶⁸⁹. Böyle bir yetki sözleşmesi bulunmaması durumunda dava kural olarak davalının ikametgâhı mahkemesinde açılır (HMK m. 9). Dava sözleşmeden kaynaklandığı için ayrıca sözleşmenin yapıldığı yer veya sözleşmenin yerine getirileceği yer mahkemesi de yetkili olacaktır (HMK m. 10).

⁶⁸² Şenol, s. 308.

⁶⁸³ Şenol, s. 308.

⁶⁸⁴ Şenol, s. 308.

⁶⁸⁵ Şenol, s. 309; Karauz, s. 258.

⁶⁸⁶ Şenol, s. 309; Karauz, s. 258.

⁶⁸⁷ Karauz, s. 259.

⁶⁸⁸ Karauz, s. 260; Eren, Genel, s. 1292.

⁶⁸⁹ Şenol, s. 310.

SONUÇ

Bayilik sözleşmesi, sağlayıcının yeni bölgelerde faaliyet gösterme ihtiyacı sebebiyle ortaya çıkmış bir sözleşmedir. Piyasada tanınırlığı olan veya yeni yeni büyümeye başlamış işletmelerin kendi bölgesinin dışında ürünlerine talep olan başka il, ilçe, bölge ve ülke pazarlarında kendisine yer bulmasıyla bayilik sözleşmelerinin önemi artmıştır. Yeni bölgelerde ürünlerinin satılmasını markasının geniş bir satım ağına ulaşmasını isteyen üreticiler mallarının satışının yapılmasını sağlamak ve yeni müşteri çevresi edinme amacıyla dikey bir ilişki içerisinde satım ağı dediğimiz kendine ait bayilik ağlarını oluşturmaktadır.

Bayilik sözleşmesi çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki üretici malların tamamını veya bir kısmını belirli bir bölgede satmak üzere bayiye göndermeyi, buna karşılık olarak bayi de üreticinin dağıtım ağına dâhil olarak sözleşme konusu mal veya hizmeti kendi adına ve hesabına satmak ve bu mal ile hizmetlerin sürümünü arttıracak faaliyetlerde bulunmak yükümlülüğünü üstlenir.

Aralarında sürekli borç ilişkisi meydana gelen tarafların kararlaştırdığı sözleşme süresi boyunca bayi ile sağlayıcı birbirlerine borçlandıkları edimi belirli aralıklarla da olsa sürekli bir şekilde yerine getirirler. Bayinin sağlayıcıyı temsil etme hakkı bulunmamakla birlikte bayi kendi ad ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacirdir. Bayilik sözleşmesinin kendisine özgü yapısı olan sözleşme olarak nitelendirilmesindeki en önemli unsur diğer sözleşmelerde olmayan bayinin kendi ad ve hesabına hareket etmesidir.

Bayi sağlayıcıya karşı ürünlerin satışıyla yükümlü olmasının yanında sürümü artırmak adına sağlayıcının ürünlerini daha geniş bir kitleye pazarlama imkânlarına ulaşmak için faaliyette bulunmayı da üstlenir. Zorunlu unsur olmamakla birlikte bayi reklam ve tanıtım faaliyetleri yapmak, müşteri hizmetlerinden sorumlu olmak, servis bakım onarım için tesislerin kurmak gibi faaliyetlerde bulunmak için de sağlayıcıya söz verebilir.

Bayinin asgari miktarda alım yükümlülüğü bayilik sözleşmelerinin çoğunda yer aldığı gibi asgari alım miktarı çerçeve sözleşmede serbestçe kararlaştırılabilirse de sözleşmenin zorunlu bir unsuru değildir. Bayi hem kendi menfaati hem sağlayıcının menfaati açısından müşteri hizmetlerini yerine getirmesi öngörülebilir. Özellikle bayinin satım ve sürümü artıran en önemli etken satış sonrası hizmetlerini gerektiği gibi üstlenmesi sonucu bakım veya onarım gerektiren teknolojik ve elektronik aletlerin pazarlanmasındadır.

Sağlayıcı için gerekli olan sağlayıcının üretim ve dağıtım sistemine katkı sağlayarak bilmesi gereken her bilgiyi toplayıp vermekle yükümlü olan bayi sürümün artırılması için bu bilgilendirme zamanında ve doğru olarak yapmalıdır.

Bayilik sözleşmesindeki temel nitelikteki yükümlülük ise karşılıklı güven ilişkisinin sürdürülerek güçlendirilmesidir. Güven ilişkisinin en büyük göstergesi ise menfaati koruma borcuna uygun davranılmasıdır. Her iki tarafta güven ilişkisini ortadan kalkacak şekilde menfaat ihlalinde bulunursa sağlayıcı veya bayi haklı nedenle sözleşmeyi feshedebilecektir.

Bayilik sözleşmesinde bayinin ana yükümlülüklerinden olan asgari satın alma yükümlülüğü ile sağlayıcının bu yükümlülüğün karşısında satın alınan malları teslim yükümlülüğü bulunmaktadır. Sağlayıcı bayinin satın aldığı ürünleri zamanında teslim etmeli, teslim edemeyeceği bir ürün var ise de bayiyi makul bir süre içerisinde bilgilendirmelidir. Sağlayıcının ürün siparişlerini teslim yükümlülüğünü kusurlu olarak yerine getiremediği durumlarda ise bayi teslim yükümlülüğünün ihlalden dolayı sözleşmeyi bildirimsiz feshedebilecektir.

Sağlayıcı bayinin faaliyetlerini kolaylaştırmalı ve teşvik etmeli, bayinin faaliyetlerini desteklemelidir. Bunun için bayinin ürünleri satmasını kolaylaştırması faaliyetlerde bulunmalıdır.

Sürekli sözleşme ilişkilerindeki sürekli ve bitmeyen yükümlülük belirli süreli sözleşme süresinin dolması, fesih veya geçici ve birbirinden bağımsız edim yükümlülüklerinin tamamının ifa edilmesi ile amaca ulaşılması yoluyla sona erebilir. Sözleşmede taraf iradeleriyle kararlaştırılmış bir sona erme tarihi var ise taraflardan bir fesih beyanı aranmaksızın o tarihte sözleşme sona ermiş kabul edilmelidir. Sağlayıcının veya bayinin iflası ölümü halinde de aksi kararlaştırılmadıysa vekâlette olduğu gibi sözleşmenin sona ermektedir.

Kendine özgü yapısı olan bayilik sözleşmesi belirsiz süreli yapılmış ise taraflarca olağan fesih bildiriyle sona erdirilebilir. Yasal düzenlemesi olmayan bayilik sözleşmesini olağan fesih ile sona erdirmek için hakkaniyete göre bir süre tespiti taraflarca belirlenebileceği gibi hâkimden de bu sürenin tespiti istenebilir.

Bayilik sözleşmelerinin olağan fesih bildiri, belirlenen sürenin dolması veya taraflardan birinin ölümü, iflası, kısıtlanması nedenlerine dayalı olarak sona ermiş ise sona erme hali meydana gelene kadar yapılmış münferit satış sözleşmeleri geçerliliğini koruyacaktır. Olağan fesih yapıldığı durumlarda sözleşme fesih bildirim tarihine kadar devam edeceği için geçerli şekilde kurulmuş ve henüz ifa edilmemiş münferit satış sözleşmeleri var ise sözleşme sonuna kadar siparişler yerine getirilmelidir. Sözleşme bildirim süresi sona ereceği için de o tarihe kadar da yeni siparişler de verilebilmelidir.

Bayilik sözleşmesinde haklı nedenle fesih nedenleri belirlenmiş ise bu nedenlerin varlığı halinde sözleşme haklı nedenle bildirimsiz feshedilebilir. Sözleşmede haklı nedenler

belirlenmiş olsa dahi sonradan çıkan sözleşmede belirlenmemiş fakat haklı olabilecek nedenlerle de sözleşme olağanüstü fesih ile feshedilebilir.

Bayinin asgari alım yükümlülüğünün yanında stok yapma yükümlülüğü sözleşmede açıkça kararlaştırılabileceği gibi bunun sonucu olarak sağlayıcının da sözleşmenin sona ermesi durumunda geri alım yükümlülüğü oluşmaktadır. Hakkaniyet ve rekabet hükümleri çerçevesinde de sağlayıcı bayinin elinde kalan malları geri satın almakla yükümlüdür.

Bayilik sözleşmesine vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanabilir. Bayi de vekil gibi sözleşmenin sona ermesi durumunda üreticiden aldığı bilgi ve belgeleri geri vermeli de sağlayıcıdan aldıklarını sağlayıcıya geri vermelidir.

Bayilik sözleşmesinin karşılıklı güven esasına dayalı olmasının bir sonucu olarak da karşılıklı bilgi alıp verme sonucunda bilgi verme yükümlülüğünden kaynaklanan sır saklama yükümlülüğü ortaya çıkar. Bayi sağlayıcının işletmesine ait mesleki ve ticari sırları iç işlerine ilişkin kayıt ve belgeler, defterler, hesaplar, yönetim ile alakalı işletme ve çalışma bilgileri, üretim ve müşteri bilgileri sözleşme sonrasında da kimseyle paylaşmamalıdır. Çünkü tacirin meslek sırlarını iş gereği öğrenen çalışanı ya da iş birliği içindeki kişi, tacire ait ticari sırları başkalarına aktarması halinde de kişilik haklarına saldırı oluşur. Bayi de bu kapsamda sağlayıcının işletmesine ait sırları saklamakla sözleşme süresince ve sonrasında yükümlüdür.

TTK ile sözleşmenin sona ermesi halinde acentelere ve tekel satış hakkına sahip işletmelere denkleştirme isteminde bulunma hakkı verilmiştir. Buna göre münhasır bayinin denkleştirme isteminde bulunma hakkı bulunmaktayken, bayinin denkleştirme istemi kabul görmemektedir. Sözleşmenin feshi durumunda bayinin yüklendiği sonuçlar çok ağır olmakla birlikte TTK'nin getirdiği yeni düzenlemelerde münhasır bayilik haricinde bayiliğe denkleştirme isteme hakkı verilmemesi pek hakkaniyetli olmamıştır.

Bayilik sözleşmesi mevzuatta düzenlenmemiş olmakla belirgin bir içtihat hukuku da oluşmamıştır. Yaygın olarak ticari hayatta kullanılan bayilik sözleşmesinin mevzuatta düzenlenerek sözleşmenin gereken değeri görmesini temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Akın, İrfan: “Acentenin Denkleştirilme Hakkı ve Alman Hukuku’ndaki Yeni Gelişmeler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62 (3), ss. 613-641, s. 620, 2013.

Akıncı, Şahin: **Borçlar Hukuku Bilgisi**; 7. Baskı, Sayram Basım, Konya 2013.

Akipek Öcal, Şebnem: **Alt Vekâlet**, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2003.

Akyol, Şener: **Medeni Hukukta Çelişki Yasağı**; Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007.

Altınok Ormancı, Pınar: “Tek Satıcılık Sözleşmelerinde Müşteri Tazminatı İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.58, S.3, ss. 452-480.

Altınok Ormancı, Pınar: **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi**, Vedat Kitapçılık, 2011.

Aral, Fahrettin/Ayrancı, Hasan: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Yetkin Yayınevi, 2014.

Arkan, Sabih: **Ticari İşletme Hukuku**, Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, 23. Bası, Ankara 2017.

Aybay, Aydın: **Borçlar Hukuku Dersleri**, 13. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011.

Belen, Herdem: **6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh)**, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

Bozer, Ali/Göle Celal: **Ticari İşletme Hukuku**, 4. Bası, Ankara 2017.

Cansel, Erol/ Özel, Çağlar: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.

Demir Gökyayla, Cemile: **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.

Doğan, Gülmelahat: “Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.4, ss. 387-413. 2014.

Erdem, Ercüment: “Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi”, **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan**, Cilt I, ss. 91-120.

- Erdoğan, İhsan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 2. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2013.
- Eren, Fikret: “İsimsiz Bazı Sözleşme Türleri”, **Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2015, 1 (1), ss. 67-129.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 4. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 6. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Ergün, Ömer/Çaldağ, Coşkun: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Notları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Erzurumluoğlu, Erzan: **Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri)**, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2011.
- Ezgi Öztürk: “Acentelik Sözleşmesi”, <http://www.kazanci.com/kho2/hebb/files/dsp.php?fn=makaleezgiozturk2.htm&kw=tek+sat%C4%B1c%C4%B1l%C4%B1k#fm>
Mart 2018.
- Genç, Yasemin: “Türk Hukukunda Distribütörlük Sözleşmeleri”, **Perşembe Konferansları**, Şubat-Mart 2001.
- Gümüş, M. Alper: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Cilt I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- Gümüş, M. Alper: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Cilt II, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.
- Gürzumar, Osman Berat: **Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması**, Beta Basım Yayın, 1-184. İstanbul 1995.
- İnal, H. Tamer: **Bilgi Edinme Hakkı ve Özel Hayata, Haberleşmeye, Ticari Sırlara, Fikir Ve San'at Eserlerine İlişkin Sınırlamalar**, İstanbul 2008.
http://www.kazanci.com/kho2/hebb/files/dsp.php?fn=makalehtamerinal4.htm&kw=TAC%C4%B0R%C4%B0N+SIR+SAKLAMA+Y%C3%9CK%C3%9CML%C3%9CL%C3%9C%C4%9E%C3%9C#_ftn22
- İnan, Ali Naim/Yücel, Özge: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- İnan, Nurkut: “Bayilik Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Batıder, Cilt XVII, S.2, Aralık 1993.

- İşgüzar, Hasan: **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Ankara 1989.
- Kara, Mustafa Sencer; Genel İşlem Şartlarına İlişkin Haksız Rekabet Hükümleri; **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y. 2013, Sa. 1-2, ss.723-742.
- Karasu, Rauf: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi Verme Yükümlülüğü”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, CXVIII, S.1, ss. 113-127, 2014.
- Karauz, Agah Kürşat: **Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi**, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2015.
- Kayar, İsmail: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri**, 7. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2010.
- Kocaağa, Köksal: **Türk Özel Hukukunda Cezai Şart**, Yetkin Kitabevi, Ankara 2003.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip/Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir: **Borçlar Hukuku Genel Bölüm 1.Cilt**, 6. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.
- Kuntalp, Erden: **Karışık Muhtevalı Akit**, 2. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Meral, Ömer Oğuzhan: “Türk Borçlar Kanunu Ve Türk Medeni Kanunu Kapsamında Sorumsuzluk Anlaşmalarının Geçerliliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan, C.19, Özel Sayı 2017, ss. 1139-1206.
- Nart, Serdar: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Bilge, Necip ; **Hukuk Başlangıcı** ; 18. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- Nomer, Haluk Nami: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 13. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2013.
- Nomer, Haluk Nami/Engin, Baki İlkay: **Türk Borçlar Kanunu Şerhi Özel Borç İlişkileri Cilt 1 Satış Sözleşmesi**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, S.10, 2010.
- Oktay, Saibe: “Uzun Süreli Sözleşmelerin Geçerliliği ve Sona Erme Düzeni”, C:LV, S.3, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, ss. 209-234, 1997.
- Oktay, Saibe: “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, C.LV, 1996, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, ss. 263- 296.

Özer Seliçi: **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, S.4, İstanbul 1977.

Reisoğlu, Safa: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

Sami, Şemseddin: **Kamus-i Türki**, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

Serozan, Rona: **Sözleşmeden Dönme**, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007.Q

Sert, Selin, “Kiralanan Taşınmaz Üzerinde Sonradan Ayni Hak Kurulması ve Buna Bağlanan Hukuki Sonuçlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2014/4, ss. 64-79.

Sungurbey, İsmet; **Medeni Hukuk Sorunları, C. 3**, İstanbul 1976.

Şenol, Ayşe Nilay: **Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011.

Şen Doğramacı, Hayriye: **Çerçeve Sözleşmeler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir 2010.

Tandoğan, Haluk: **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Özel Borç İlişkileri, Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama**, Cilt I/1, 6. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.

Tandoğan, Haluk: **Tek Satıcılık Sözleşmesi**, Batıder, Cilt XI, S. 4, 1982.

Tek, Ömer Baybars/Özgül, Engin: **Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım**, IV. Baskı, İzmir 2013.

Teoman, Ömer: **Yaşayan Mütalaalar**, Cilt I, Kitap 11, Vedat Kitapçılık, 2004.

Topçuoğlu, Metin: “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık, Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, **Rekabet Dergisi**, S.18, ss. 3-60, 2004.

Türk Hukuk Kurumu: **Türk Hukuk Lügati**, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, Füsün: **Ticari İşletme Hukuku**, 5. Bası, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak: **Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler**, 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

Yavuz, Fatma; **Franchise Sözleşmelerinde Franchise Alanın Hak ve Yükümlülükleri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015.

Yeşiltepe, Salih Önder: **Tek satıcılık Sözleşmesinin Öğretide Benzer Olarak Belirtilen Sözleşmelerden Ayırt Edilmesi**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, HAD, C.14, S.3, ss. 147-169.

Yıldırım, Abdülkerim: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

Zevkliler, Aydın/Ertaş, Şeref/Havutçu, Ayşe/Aydoğdu, Murat/Cumalıoğlu, Emre: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Borç İlişkileri Ana İlkeler**, 2. Baskı, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir 2013.

Zevkliler, Aydın/ Gökyayla, Emre, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 16. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.

Zevkliler, Aydın/Gökyayla Emre: **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 18. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2018.

İnternet Kaynakları

www.kazanci.com

www.sinerjimevzuat.com.tr

www.tdk.gov.tr

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

Yargıtay Kararları

- Yargıtay 10. H.D. 2013/4881 E. ,2014/8074 K., K.T. 07.04.2014, Erişim Tarihi 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com
- Yargıtay 11. H. D, E. 2013/2986, K.2014/7611, 17.04.2014 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi: 07.04.2019 <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=6998#>
- Yargıtay 11. H.D, E. 2016/ 6765, K. 2018/ 1883, 12.03.2018 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi: 06.04.2019 <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 11. H. D, E. 1990/1959, K. 1992/96, 15.1.1992 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi: 05.07.2019 <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=6998#>
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No: 2011/2536 Karar No: 2012/9519 Karar Tarihi: 31.05.2012 E.T. 05.07.2019.
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi Esas No:2009/10818, Karar No: 2011/10273 Karar Tarihi: 13.09.2011 E.T. 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No:2004/10842 Karar No: 2005/6420 Karar Tarihi: 09.06.2005. www.sinerjimevzuat.com.tr
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2013/10624 Karar No: 2014/8061 Karar Tarihi: 29.04.2014 E.T. 19.06.2019.
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2013/4790 Karar No: 2014/2026 Karar Tarihi: 28.01.2014 E.T. 19.06.2019.
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/12843 Karar No: 2017/7622 Karar Tarihi: 02.11.2017 ” E.T. 19.07.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2017/3122, Karar No: 2018/864 E.T 05.07.2019

- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2016/12515 Karar No: 2018/188 Karar Tarihi: 29.01.2018 E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr
- Yargıtay 19 Hukuk Dairesi, Esas No: 2013/18084 , Karar No: 2014/14336 E.T.: 05.07.2019.
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2014/720, Karar No: 2014/3105 Karar Tarihi: 18.02.2014 E.T. 05.07.2019. www.sinerjimevzuat.com.tr
- Yargıtay 19. H.D, E. 2001/4568 K. 2002/1473, 05.03.2002 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi: 19.06.2019 <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=6998#>
- Yargıtay 19. H.D, E. 2016/5707, K. 2016/12723, 28.9.2016 Tarihli Yargıtay Kararı. Erişim Tarihi:12.04.2019 <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=6998#>
- Yargıtay 19. Hukuk Dairesi Esas No: 2004/7518 Karar No: 2005/378 Karar Tarihi: 28.01.2005” E.T. 19.06.2019
- Yargıtay 22. Hukuk Dairesi Esas No:2017/16227 Karar No:2018/2326 Karar Tarihi:25.10.2018 E.T.19.07.2019
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2001/19-526 Karar No: 2001/572 Karar Tarihi: 04.07.2001 E.T. 19.06.2019 www.sinerjimevzuat.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Elif İlkay NURCU
Doğum Yeri - Tarihi	Çankaya - 10.01.1990
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Koleji
Lisans Diploması	Dokuz Eylül Üniversitesi
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Bayilik Sözleşmesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Antalya Barosu 2010-2011
Çalıştığı Kurumlar	Nurcu Hukuk Bürosu
E-Posta	elifilkaynurcu@gmail.com